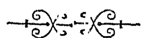

ఆంధ్ర రఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీ ఠి క

నిర్గతాసు నవాకస్య కాళిదాసస్యసూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివజాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యౌన్నత్యభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యము లందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్సుపియర్, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నవారు. హోమర్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్సుపియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్సుపియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'కవి కులగురుం' డనియుఁ, 'కవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁగాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. అట్లే

---

† తేనెతోనాగి యార్ద్రితఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందముకలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక శాస్త్ర్యపండితుండగు గటీ నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

ఏజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొందఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ దెల్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱి యొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱి యొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నవారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదముచేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనయగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అవుసూరి కిచ్చయ్యా కాని యీతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమునందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెనిఁగించియున్నవారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు నుండదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయు

టంగా ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావుగారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థము నిచ్చునట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యా మ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలేలోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద మొందెదవన స్మృతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను జోత్తముకైవడి మందబుద్ధి గై
కొన్ననరుండు సాధుకవి కుంజరకీర్తిఁ గ్రహింపనెంచినన్
సన్నుతిచేయఁబోవుదురొ సత్కవులైన సమస్తభూజనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందఁగఁ బోలుఫలముఁ । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమా న్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణవినైవహారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విన్ము ముత్తియపుఁ బూసలఁ బోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహికాంతునిచేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకములై తనముత్తికతారహారముల్॥

[IV]

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతశేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన । దారములులేనిదండల ♦ తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁజూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైవివర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౮ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు చాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపుర,మున గాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువుల యొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకుగొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును బిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బై వెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుచిప్ప పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁగూడఁ బడి చీరయుం తయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త పరువెత్తుకొనివచ్చి చేయిమూతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుతెచ్చి పైచిరి. దానితో శరీరమంతయుఁ నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి ‘ పరమాత్మా ! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి ’ అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౭ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి వేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండిననుగూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను ‘ దేహి ’ యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేవ్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

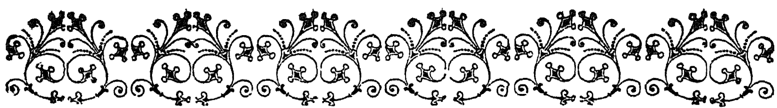

శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి.

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహారుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

—:o:—

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవో వంశః । క్వచాల్ప విషయా మతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

రఘువంశము.

ప్రథమాశ్వాసము.

•———:o:———

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతలిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమాన దుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశచరిత్రంపు ♦ నుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్ప నెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు ♦ స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందంగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥ ౩

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ ♦ కవివిచిత్ర ♦ వాగ్విచితమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రికృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు
జలధిపఱకున్న ధరనేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స ♦ ద్విధినివేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ♦ తతులఁ దనిపి
తప్పులకునెల్ల సరియైన ♦ దండ మొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా ♦ గమ్ముకొఱకు । నతిమితమ్ము వచింత్రు స ♦ త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ ♦ ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే ♦ హముత్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యిద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్ప్రమత్కృతి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి ♦ కొల్పఁగాన॥ ౯

ప్రథమః సర్గః.

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమందేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః
రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
నవ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమివృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

పైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింతురు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునో । యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ । బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుంపు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్ధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నునొప్ప॥ ౧౨

ఆనృపస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల । మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ముచూడ
సాలస్పృశాభ మాతఁడో ♦ స్వకీయార్హ । తనువుఁదాలిచిపొల్చు క్షా♦త్రముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తితే♦జములచేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్టు । లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుచుండె॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ । యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీఁతయు దాఁటక ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు । నునిచి యారాజుపన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు । కోరియేకాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హావభావముగల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు । ఫలముచేతనె యూహింప ♦ నలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె । నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను । సక్తిలేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పెమానంబు ♦ శక్తియందు । క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘావిరక్తి
యతనిలోఁ జలనిట్లు గు♦ణాళి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరులవగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్యవిషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వంజరసావినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యైదండయతోదండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌతస్యాస్తాం । ధర్మఏవమనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

నకిలానుయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తాయత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌతస్కరతాస్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోపిసమ్మతఃశిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌషధం
త్యాజ్యోదుష్టః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాస । న్పరార్థైకఫలాగుణాః॥ ౨౯

సవేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధవంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవదక్షిణా॥ ౩౧

కలత్రవంతమాత్మాన । మవరోధేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యాచవసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైఃకాలం । సనినాయమనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్యవిధాతారం । ప్రయతౌపుత్రకామ్యయా
తౌదంపతీవశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని స్పృ♦ద్ధ్వమొందె । జరనుగల్గెడు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాధరా ♦ కాంతుఁ డేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డక్షభుండు । స్థితికి శిక్షార్హులౌవారి ♦ శిక్ష సేయ
బిడ్డలను గాంచఁ గాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మాత్మ్కుఁ జేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణ మొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాతని ♦ భవ్యయశముఁ । బరధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబు శ్రుతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్డు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁ ద్యాజ్యుండు దుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమహావార్థి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును జరిధియై ♦ వేడ్కనింప
నస్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁ బోలె॥ ౩౦

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । పరసుదక్షిణ యాతని♦పత్నియయ్యె॥ ౩౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ ♦ దలఁచెనతఁడు॥ ౩౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిప్డొ । యప్డొ గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ ౩౩

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపుకొఱకుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియా ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సారసి♦సచివులందు॥ ౩౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్రునిఁ ♦ బడయనెంచి
గురుఁడగు వసిష్ఠుఁ జూచెడు ♦ కోర్కెమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరప్పుడు॥

ప్రథమః సర్గః

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬
మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥ ౩౭
సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮
మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీః కేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯
పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦
శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧
పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨
సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩
గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతౌ । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪
హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫
కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోఃశుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬
తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭
సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనంబెక్కి వారున్న ♦ యప్పుడుచూడ
వర్షామేఘనుమీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీఠ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ ననిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయోసేన యున్నటు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జను ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల ♦ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ♦ తేటివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ♦ సృజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీటి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లఱయెత్తి చూచి సం♦మ్మదముఁగనిరి॥

కోర్కిసిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ♦ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । హారియాతమనిశ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీశు॥ ౪౩

అమలమా యాపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నుమీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులుఁ గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మినెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా♦మముల నెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుతీవిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వారని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦పర్శనుండు । బాధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బాణ్యాశతికి
నదియునిదియునుజూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొడమెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమి ఋషీంద్రునాశ్రమ♦స్థలము సేరె । హయము లెంతయుఁబరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాంమానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతటఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ ప్రాణులందుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ముఁ సదృశాగ్ని ♦ యెదురుకొనఁగ॥

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁ గాఁగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలఁగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులబిడ్డలట్టివి ♦ యగుచునుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములుద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెదలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ము చేత నా ♦ యతిథివరులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో ♦ న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁ జూచి య ♦ యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁ జెల్పి ♦ తానురథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁ దనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నాదిలీపనృపాలుఁ డా ♦ శ్లోకకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయచక్షుఁ । డైన యారక్షకుని సభ్యు ♦ లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని ♦ ర్జించినట్టి । వారు పూజించి రఖిలోప ♦ చారములను॥ ౫౫

'స్వాహా'తోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతితోఁ బొల్చు ♦ నావసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవిధుల । నాచరించినవారిద సం ♦ ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట ♦ మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ నానుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించి చేసిరి ♦ గౌరవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమము నెల్ల । నతిథిసత్కారములఁ బాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమను నాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది ♦ విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధరపతి దిలీపనృపతి యా ♦ సద్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స ♦ మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా ♦ నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుచు
మీరలుండఁగ మానీంద్ర ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స ♦ ప్తాంగమందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ దున్మునట్టి । తావకసుమంత్రగచితమం ♦ త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ♦ భేదించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మఱ్ఱినట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజఃశ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైఃస్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిఃశుద్ధవంశ్యాతు । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవన్ । ఋణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంత్వమర్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేఃస్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్మువోయి
యయ్యాగ్రహాళుష్కస ♦ స్యములఁ బ్రోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షి వర్య॥ ౧౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినాదు
ప్రజలు వర్ధిల్లుచెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁ గాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౧౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకుమేలొడగూర్ప ను♦న్నారు గాన
నాపదకు నన్నుఁ జేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౧౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మీకోడలినిగాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయువినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౧౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండవి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సం♦గ్రహించుతమిని
దినరుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధవర్య॥ ౧౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౧౭

యజ్ఞములఁ జేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఱంతఁ దే♦జమ్మువాసి
చీఁకటియువెల్గుటనుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి ♦ సంయమీంద్ర॥ ౧౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తానమెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౧౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపపంధ్యవహ ♦ వృక్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలవగవవు ♦ హావిధాత॥ ౨౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నో మహాత్మ
జలకమొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ । భేదమగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౨౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిష్ఫాపకులలను ♦ నందరాని।
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౨౨

పృథ్వీపతి యిన్విధంబున ♦ విన్నవింప । మానిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములు మోడ్చి।
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగునాఁగ॥ ౨౩

అట్లుప్రణిధానమునఁ జూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁ గాంచి।
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నిర్విఘ్నంబున ♦ బోధసలిపె॥ ౨౪

పురా శక్రముపస్థాయ । తవోర్వీం ప్రతి యాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితా సురభిః పథి॥ ౭౫

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం స్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాం త్వం సాధు నాచరః॥ ౭౬

అవజానాసి మాం యస్మా । దతస్తే న భవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతి త్వాం శశాప సా॥ ౭౭

స శాపో న త్వయా రాజన్ । న చ సారథినా శ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥ ౭౮

ఈప్సితం తదవజ్ఞానా । ద్విద్ధి సార్గళమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥ ౭౯

హవిషే దీర్ఘసత్రస్య । సా చేదానీం ప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥ ౮౦

సుతాం తదీయాం సురభేః । కృత్వా ప్రతినిధిం శుచిః
ఆరాధయ సపత్నీకః । ప్రీతా కామదుఘా హి సా॥ ౮౧

ఇతి వాదిన ఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యా నందినీ నామ । ధేనురావవృతే వనాత్॥ ౮౨

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీ శ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవ శశినం నవం॥ ౮౩

భువం కోష్ణేన కుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥ ౮౪

రజఃకణైః ఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాం శుద్ధి । మాదధానా మహీక్షితః॥ ౮౫

తాం పుణ్యదర్శనాం దృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనం పునరబ్రవీత్॥ ౮౬

అదూరవర్తినీం సిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయం కళ్యాణీ । నామ్ని కీర్తిత ఏవ యత్॥ ౮౭

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతినిఁగొల్చియుర్వికి ♦ మరలుతఱిని।
గల్పకమునీడ దారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతినుండె॥ ౨౫

నీఋతుస్నాతయౌ రాణి ♦ నీవుదలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలిచన్న।
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యాసురభి లెక్కగొనవైతి ♦ వసనిపాల॥ ౨౬

నన్ను నసమాన మొనరించి♦ నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డనర్చింప ♦ కుండ నీకు।
సంతుగల్గదు పొమ్మంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౨౭

తనప్రవాహములోన ను♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ।
మ్రోయుచుండెను గాన నా ♦ మ్రోఁతలోన । నీకు సారథి కది చెవి♦ సోఁకదయ్యె॥ ౨౮

ఆయవజ్ఞయె నీవాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెను దెలియుమో ♦ యార్యవర్య।
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం♦బులు సలుపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భంబులకును॥ ౨౯

ప్రీతిఁ బాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రము సల్పుచు ♦ దివ్యసురభి।
హవికిఁ గొంపోయె నది యిప్పు♦డచట నుండు । భుజగములు ద్వారములు మూసి♦ పొసఁగ నుండు॥

దానిబిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకమ్మాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల। మెచ్చెనే నామి తమ్ముల ♦ నిచ్చునదియు॥ ౩౦

ఇట్లు పలుకుచునుండ ము♦నీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిప్రశస్త
యాగనియాహుతిసాధన ♦ మైనయాప్త । నందినీధేను వంద ఱా♦నంపమొంద॥ ౩౧

కొంజిగురుఛాయ నునుమేను ♦ కోమరుమిగుల । నుదుటనవవంకరగనుండి♦పొడలుచుండు
శ్వేతరోమాంకమెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱ। రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౩౨

అంతఁగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను। నవభృథ జలమ్ములనుమించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్రొత్తజూచినయంతనె ♦ చేఁపిపాలు । వెచ్చనౌ క్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁదడిపె॥ ౩౩

గౌరిసెలను బుట్టుదుమ్ముతోఁ ♦ దటిసినృపతి । నంగమును దాఁకి సకలతీ♦ర్థాభిషేక
ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । నవ్వసిష్ఠునిపూజార్హ ♦ మైనగోవు॥ ౩౪

కాంచువారికిఁ బుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువును జూచి శమసజ్జు♦ఁడైన మౌని
యత్తపోనిధి ప్రార్థనల్ ♦ రిత్తవోని। యాజ్యునకు రాజునకు మఱి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౩౫

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేనువిటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ దడవులేదు
వినుము నీవాంఛితము నెఱ♦వేఱఁగలదు । సంశయములేదు సకలరా♦జన్యవినుత॥ ౩౬

వన్యవృత్తిరిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥ ౮౮

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥ ౮౯

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥ ౯౦

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥ ౯౧

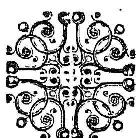
తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యఃశాసితురానతః॥ ౯౨

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుఃసూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥ ౯౩

సత్యామపితపఃసిద్ధా । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥ ౯౪

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్ర
మాభిగమనోనామ ప్రథమఃసర్గః॥

కందమూలఫలాలు నీ ◆ కడుపునించి । యనుదినముదీరి విడుచక ◆ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ◆ గాంచునట్లు। గనుముదీనియనుగ్రహం ◆ బనఘ నీవు॥ ౭౭

వెడలినప్పుడుదీనితో ◆ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ◆ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిననీవును ◆ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ◆ ద్రాగవలయు॥ ౭౮

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర◆భాతవేళఁ । బూజసేసితపోవన ◆ భూమిదాఁటి
నంతకును వెంబడించి సా◆యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ◆థ్వీశ చంద్ర॥ ౮౦

ఇప్పగిదినీవు నందిని ◆ మెప్పునడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద◆త్పరుఁడవగుము
జయమగుచుగాకనీకు నీ ◆ జనకునట్లు । పుత్త్రవంతుల కగ్రిన ◆ బొల్తుగాక॥ ౮౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ◆ డైననృపుఁడు । చిత్తమరిభార్యతోఁగూడ ◆ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ◆ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ◆ ప్రీతికరుఁడు॥ ౮౨

రాత్రిదరిసిననంత నా◆బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య ◆ భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ◆ లలితమతికి । నెన్న రానన్ని సిరులను ◆ గన్నపతికి॥ ౮౩

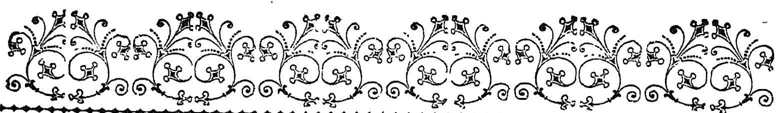
తాఁదపస్సిద్ధుఁడైయుంట ◆ తథ్యమయ్యె । నస్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ◆ నంతనుండి
ప్రీతిరిగాఁజేయుకోర్కెలో ◆ నన్యమైన । తల్పసామగ్రియొగిగించెఁ ◆ గల్పమెఱిఁగి॥ ౮౪

చంపకము.

కులపతియావసిష్ఠముని ◆ కూర్మినిజూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ◆ పత్నియెతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమందు ముని◆శేఖరశిష్యులు సేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ◆ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౮౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుధ్ధి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు నసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

రఘువంశమ్

ద్వితీయఃసర్గః

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయపీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనోధేనుమృషేర్ముమోచ॥ ౧

తస్యాఃఖురన్యాస పవిత్రపాంసు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గంమనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్॥ ౨

నివర్త్యరాజాదయితాందయాళు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥ ౩

వ్రతాయతేనానుచరేణధేనో । ర్న్యషేధిశేషో ప్యనుయాయివర్గః
నచాన్యతస్తస్యశరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోఃప్రసూతిః॥ ౪

ఆస్వాదవద్భిఃకబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైస్స్వైరగతైఃసతస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోభూత్॥ ౫

స్థితఃస్థితాముచ్చలితఃప్రయాతాం । నిషీదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాదదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్॥ ౬

సన్యస్తచిహ్నమపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాందధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥ ౭

లతాప్రతానోద్గ్రథితైఃసకేశై । రధిజ్యధన్వావిచచారదావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివదుష్టసత్త్వాన్॥ ౮

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్యతస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతాసమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దంవయసాంవిరావైః॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా ♦ ల్యాదికములఁ । బూజసేసిన మునిధేను ♦ వును విభుండు
వనమునంకకు వదలెఁ బ్ర ♦ భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ములఁబావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన ♦ చనులు గాఁగ । నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా ♦ గ్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళువైన యా ♦ భవ్యయశుఁడు॥ 3

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి । యనుచరులడించి చనెఁ దపో ♦ వనమునంద
యాత్మతేజంబెప్రాపుగా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెపరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించుప్రేమ । వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చిదాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ ♦ థ్వీశ్వరుండు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ । గూరుచుండినఁగుదివడి ♦ కూరుచుండు
జలములనుగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల ♦ క్ష్మినిధరించి । మించు తేజాన నృపుఁ డను ♦ మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపోఁగులఁగేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడినచాపమును ధరి ♦ యించి చేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ ♦ గాచుమిషను । గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్చునట్లు॥ ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసన్నృపునినిరుగడ ♦ [illegible]
ఖగకులము లేచి చేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ సరణిఁ [illegible]॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయంత్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

స కీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

స పల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్ని తేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నాన్నృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ♦గెలను వీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన♦పాలుమీఁద । బాలికలు పురిఁ జల్లు పే♦లాలఁ బోలె॥ ౧౧

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర♦చిత్తుఁ డంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నాన్నృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి♦ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయు నట్లు॥ ౧౧

వెదురులం గలరంధ్రాల ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్కఁ గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ♦తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ వినె నతండు॥ ౧౨

ఆతఁ డాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి నెండ చేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ దరులఁ గల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపె సేవ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలువెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ♦నాళికుడిగె॥ ౧౪

అమలసంచారములను ది♦గంతములను । నెంతయును శుద్ధిపఱిచి ది♦నాంతమందుఁ
దలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడు గోవును మళ్ళిరి ♦ యింటిపంక్తి॥ ౧౫

పితృతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిఖిగనుండౌచునందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬

అడుసు నెల్వడు వనవరా♦హములదానిఁ । దమతరులఁ జేరఁ జను మయూ♦రములదాని
లేళ్ళఁ బచ్చికయెప్పుబ♦యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె ఱేఁడు॥ ౧౭

లేఁతప్రాయము నొక్కటే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నొగ్గక ♦ పొదలునావు
బలిసిన శరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలి సుగతి॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్తనపుడు
ఱెప్పవేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పుమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
బగటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦

గోవుచుట్టు నుదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత♦పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగ నొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి॥ ౨౧

వత్సమును జూచుకతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనెనని ♦ సంతసిల్లి
భక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱుచు । నెమ్మి సూచించు ఫలము స♦న్నిహితమండ్రు॥ ౨౨

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ । సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః
దోహావసానే పునరేవ దోగ్ధ్రీం । భేజే భుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం॥ ౨౩

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపా । మన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణ సుప్తామను సంవివేశ । సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం । సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య । దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం । జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢపుష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ । ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిం॥ ౨౮

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లం॥ ౨౯

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ । వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం
విస్మాయయన్విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః॥ ౩౩

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్
న పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయే మూర్ఛతి మారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరం నామ నికుంభతుల్యం॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మిమెఱిక్కి । సాంఘ్యవిధిఁదీర్చి భుజజితశాత్రుఁడంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువునుగొల్వవచ్చెఁ బృథ్వీధవుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁతవెట్టి నం♦దినికిముందు । రాణితోఁగూడఁగూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగానది నిద్రింపఁ ♦ గనులుమూసి । రేపకడనది లేచిన ♦ నృపుఁడు లేచె॥ ౨౪

ధన్యతరకీర్తి దీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయ నెంచి
రాణితోనివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియెనంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు♦మనము నరయ । కాంతఁ జేరెనుగోవు గం♦గాప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా♦ద్వలము చేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

ఘోరమృగతతులీగోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రిగుకు సేయని శైలప్ర♦భావములను
దృష్టిపఱపిననరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుఱికెనట్టి॥ ౨౭

గుహలు మార్మ్రోయునట్లుగా ♦ గోవు సేయు । దీర్ఘమాక్రందనధ్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతనిగిరిసక్త ♦ మైనదృష్టి । లాగినై చెను దాఁటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయి యొప్పు నెత్తమ్మమీఁదఁ । బూచి పోలుపొంగులోధ్ర♦ంపుభూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయగల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్న మృగనాథుఁగనియె నా ♦ నృపుఁడపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల♦సింహుఁ డార్త । రక్షణాచణుండు శరణ్యవి♦నయుఁడు
పరిభవముడింప వధ్యమా ♦ హరినిద్రుంపఁ । దీవ్రతరగమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగ॥

గోళ్ళుగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శరపుంఖమునఁజిక్కి ♦ వదలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జితరిపుతతి । క్షణములోఁగొట్టనున్న డ♦క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ కుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలెమండె లో♦లోననప్డు । డట్లు డాసిన యపరాధ ♦ నంటఁగాను॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ♦కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱగంది ♦ నతనిఁజూచి
యావుఁ బట్టినహర్యక్షు ♦ మంతకంటె । నచ్చెరువుగఁగూర్చు మనుజనా♦థ్యములనిట్లు॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమము డేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలింపనేకాని ♦ గిరులఁగూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ దైనయున్న॥ ౩౩

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభమెక్కి । నపుడు నాపృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదములమెట్టి నన్నుఁ బా♦వనము సేయుఁ । గూర్మిఁగుంభోదరుండని ♦ కుంభినుండ॥

అముంపురః పశ్యసిదేవదారుం । పుత్రీకృతోసౌ వృషభధ్వజేన
యోహేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వభంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షణేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతోభిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ । డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదౌ ♦ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁ గాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో ♦ వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కలెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ♦ పొక్కె గౌరి॥ ౩౬

అది మొదలు నాకు శూలి సిం ♦ హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞ యొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ । దా్రిసమిడనుంచె నీ గుహాం ♦ తరమునందు॥ ౩౭

ఈశ్వరునిచేత నిర్వ్యాధి ♦ నిప్పుడొదవె! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడిలజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు । శిష్యభక్తిని గురుని ద ♦ ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్ష య ♦ శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా ♦ రులకు జగతి॥ ౪౦

పౌ్రఢముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును । రాజువినఁగానె తనయస్త్ర ♦ రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు । వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగెఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమునవైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు । వాడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం ♦ దింతముఁదు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా ♦ క్యమ్ము నీకు । నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ । నాశకారణునకు వంద ♦ నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము । నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుమ్రోల॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా ♦ యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రు ధేనువు ♦ వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవునునవ్వి వీ ♦ క్షించినృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్టు లీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౫

అవనికిని నీప్రభుత్వ మే ♦ కాతపత్ర । మంగమోకాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ విదియెల్ల ♦ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మతిచేసి ♦ వాఁడ [illegible] ఉండ॥ ౪౬

దయదలఁచితేని నీకు నఁ ♦ తంబుగలిగి । ధేనువ [illegible] సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపి తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు। ౪౭

అథైకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోఃకృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోస్యమన్యుర్భవతావినేతుం । గాఃకోటిశఃస్పర్శయతాఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్షకల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధంహిరాజ్యంపదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వావిరతేమృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్యగుహాగతేన
శిలోచ్చయోపిక్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యాతమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్యదేవానుచరస్యవాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వాతదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణఃసుతరాందయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిలత్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్యశబ్దోభువనేషురూఢః
రాజ్యేనకింతద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథంనుశక్యోనునయోమహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్య పయస్వినీనాం
ఇమామనూనాంసురభేరవేహి । రుద్రౌజసాతుప్రహృతంత్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయంస్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యామయామోచయితుంభవత్తః
నపారణాస్యాద్విహతాతవైవం । భవేదలుప్తశ్చమునేఃక్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదంపరవానవైతి । మహాన్హియత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుంనియోక్తుర్నహిశక్యమగ్రే । వినాశ్యరక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోహం । యశఃశరీరేభవమేదయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషుమద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థాఖలుభౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తఃసనౌసంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసిత్వం । సంబంధినోమేప్రణయంవిహంతుం॥ ౫౮

తథేతిగాముక్తవతేదిలీపః । సద్యఃప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
సన్యస్తశస్త్రోహరయేస్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణేపాలయితుఃప్రజానా । ముత్పశ్యతఃసింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరిపుష్పవృష్టిః । పపాతవిద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠవత్సేత్యమృతాయమానం । వచోనిశమ్యోత్థితముత్థితఃసన్
దదర్శరాజాజననీమివస్వాం । గామగ్రతఃప్రస్రవిణీంనసింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటె; గురువొ కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమునినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
శాపమునుబాప నీవీటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పాడుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలు రాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్క భూస్పర్శమున భేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్వీపతికిఁ
దనగుహలఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంతమెత్తివచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోఱు । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱుపలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునట్ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపథమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ నైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమౌ ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వగు నురభితోడఁ దులఁదూగు ♦ హరునిమహిమఁ । గొట్టితివిగాని పరులకు ♦ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమునియెడు ♦ క్రయమొసంగి । దీని నీవుండికొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామియుండట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షకుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నుదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోంటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నంద్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనినఁగాకయని సింహ ♦ మావువదలెఁ । నద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్మునీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్సలెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయినాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతి । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేష । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఊధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితః సహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

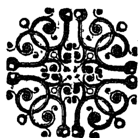
పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియె నా వ్రు । పన్నితినిమాయ యోవత్స ♦ నిన్ను నరయ
మునిమహిమ నన్నుయమునఁ డైనఁ ♦ జెనక లేఁడు । తన్కు గ్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దపవనేల॥
పరమదయచేత నన్నుస ♦ ద్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైనఁ । దీర్పఁగలవేఁడుమనియె నా ♦ ధేనువంత॥ ౬౩
స్వబలమునఁగన్న వీరశ ♦ బ్దంబువాఁడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయయిం సత్కీర్తి ♦ వంతుఁడగుదు । నలరుసుతునానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౬౪
సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనిఁజూచి
పత్రపాత్రంబులోఁ దన ♦ పాలునిచ్చి । గ్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫
హోమవత్సంబులకుఁబోఁగ ♦ నుండునీదు । పాలు త్రాగెద ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలించుదుర్వార ♦ లోనమండి । యెలమి షష్ఠాంశము నె గ్రహిం ♦ చుచు మనట్లు॥ ౬౬
ఋషివసిష్ఠుని ధేను వా ♦ నృపతివాక్య । ములకుఁ దానుమతెంత స ♦ మ్మోదమంది
వీడి యగ్గహనాతని ♦ తోడఁగూడి । యశ్రమంబుగఁ జేరె నా ♦ యాశ్రమంబు॥ ౬౭
అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్ష మేతెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౬౮
గ్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తిభవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర ♦ నాథమౌళి॥ ౬౯
అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు । సముచితశుభకార్య ♦ చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౭౦
హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ ♦ సరణినొప్పు
సురభిసుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో ♦ దగ్రమూర్తి॥ ౭౧
శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨
కనఁబడక దీర్ఘకాల ము ♦ త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁ గాంక్షించి వ్రతముఁ ♦ జిక్కియున్న
విభుని బ్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడైవట్టియోషధీ ♦ పతినిబోలె॥ ౭౩
పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు । భూతిభుజగేంద్రబలుఁడుశౌ ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ ♦ భారమెల్ల॥ ౭౪

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివ తేజోవహ్నిని ష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యైగర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానోనామ ద్వితీయఃసర్గః

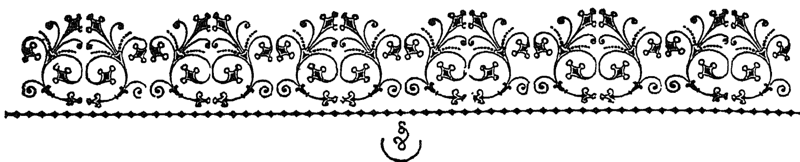
చంపకము.

దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియుఁ
బ్రవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥ ౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరావులక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయః సర్గః

అథేప్సితం భర్తు రుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణ కౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥ ౧

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥ ౨

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥ ౩

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతోఽభిలాషే ప్రథమం తథావిధే । మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా॥ ౪

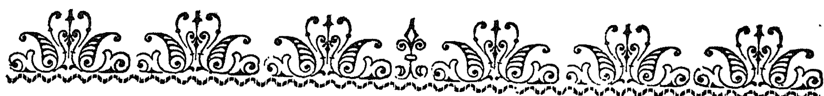
న మే హ్రియా శంసతి కించి దీప్సితం । స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేల మాదృతః । ప్రియాసఖీ రుత్తరకోసలేశ్వరః॥ ౫

ఉపేత్య సా దోహద దుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్య దాహృతం
న హీష్ట మస్య త్రిదివేఽపి భూపతే । రభూ దనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥ ౬

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవ సన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥ ౭

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకార భ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥ ౮

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలి లాం సరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

పతిమనోరథమునకుఁ బ్రా♦భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ♦పర్వ మగుచు
మానితేక్ష్వాకువంశని♦దాన మగుచు । సతిసుదక్షిణగర్భల♦క్షణము దనరె॥ ౧

తనువుకృశమాట మితభూష♦లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ♦ ముద్దుమోము
గలుగునక్కాంత చంద్రుని♦కాంతి దఱుఁగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

మృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
వేసవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడిసియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ ౩

స్వప్రసూతిదిగంత వి♦శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా♦భువిభుజించు
నంచు మదిసెంచికాఁబోలు ♦ నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్నుదినుట॥ ౪

సిగ్గుచేనాకుఁదెల్ప దీ♦ప్సితమెకింత । మాగధికిఁ గోర్కె దేనిలో ♦ మగువలార
యనుచు నుత్తరకోసలా♦వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద♦త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

ఆమె వేవిళ్ళఁబడుచు నే♦మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
నృపశిరోమణి యతఁడు వి♦ల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదివము ♦ నందునన్నె॥ ౬

వేవిళులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
పండుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ఇట్లు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లురెండు
నింపుగాభృంగతతి నావ♦రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న♦దల్చుచుండె॥ ౮

వరనిధులుదాల్చు సాంగరాం♦బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
నంతరుపక సరస్వతి ♦ యట్టు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మనస్సమున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలైరనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దినమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చసంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతో వవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితోవిసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సంమితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలేతపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్త్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైఃశరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు | నాత్మయందలి యాచార్య ♦ హర్షమునకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు | నర్థవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు|| ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు | దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి | తరలవీక్షణములఁ జూచి ♦ తనిపె విభుని|| ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన | బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
క్షితియనుబ్రసవోన్ముఖినిఁజూచెఁ♦బ్రీతి నృపతి | కాలమున మబ్బుగోనుదివిం♦గాంచునట్లు|| ౧౨

భాగ్యసూచకమైన గ్రహ♦పంచకంబు | రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ కాంతిలఁ దనరెని
నక్షయధనంబు మ్రుచ్చిత ♦ మైనశక్తి | పడయుగతిఁ బుత్త్రుఁగనె శచి♦వంటిగరిత|| ౧౩

వీచెగాలి సుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగె దిశలు | అగ్నికుడివైపు దిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్ని శుభము నెసూచించె ♦ నాక్షణమున | నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము|| ౧౪

పురిటిపరుపునఁ బన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ | డాశిశువుచుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మ్మునను నడుకెయి దీపముల్ ♦ మినుకులెడలి | చిత్తరువులొసిడిపాల ♦ చెన్నుఁగనియె||

పుత్త్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములను దెచ్చి | చెవినిజేర్చి నశుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడె భూపతి ♦ యిందుఁబోలు | ఛత్త్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు|| ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను | బోలుకన్నులఁ బుత్త్రుని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమును బట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ | జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు|| ౧౭

తపసియగు నవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి | జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన | వెలుఁగసట్టులు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె|| ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములును | హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమందె | గాక దివిజులు చనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ|| ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ | బద్ధుఁడెవ్వఁడు లేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులబుణమను ♦ తథ్యమైన | బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాసికొనియె|| ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల | నాలమున మించిపోవు నీ♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి | యర్థమిడుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు|| ౨౧

భానుకిరణాళి తనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప | బాలచంద్రుండు నానాటఁ ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న | ములను బాలుఁడు వర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిపుష్టి|| ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగులిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతానసోఽర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్ధ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రతే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోఽపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజా శివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ♦ వఱలుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివ్రేళ్ళనుగొని ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికి ♦ దలనువంచి । తండ్రి కానందమును బెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుడు సుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబునురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయుఁడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబను వార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపుసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండు బుధులచేఁ♦గఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపజెపాత్రమా ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడువారుఁ డా♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ ౩౦

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడు సుమతి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీటియౌవనా ♦ శ్రియముజెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముధరించె॥ ౩౨

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్నదక్షసు ♦ తాళిఁబోలె॥ ౩౩

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క♦వాటసమము
గలిగితనువునఁదండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ ౩౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమును గొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదంశ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుఃసారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవతేనాతితరాంసుదుఃసహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామపవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్పందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాసనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభి । ర్హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభి । స్త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యసే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విషః । స్త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్మహాక్రతో । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమాలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బ్రక్కనొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరుసట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వేను వెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱంతచ్ఛత ♦ కర్తుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగాని । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచుసరిగె॥ ౩౯

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైనసందిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నింద్రియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తఱచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౨

ఱెప్పవేయనికనులు వే♦యొప్పుచుంట । హరులు హరివర్ణముననుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబుధులు
అవపరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నొత్తిత్రిలో ♦ కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసికొంపఁ
దగినసీవె స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విఘ్నులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథములఁజూపునట్టి వి♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నందఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దాఁ♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయ♦వివశుఁడగుచు
రథముమరల్చి కాంచి త♦ద్రాజసుతుని । మాఱువల్కెను విశ్రుతో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతిసుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరక్షాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
కంటె నీతండ్రిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపనెంచె॥ ౪౮

హరిర్యథైకఃపురుషోత్తమస్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబకఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంమునయఃశతక్రతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯

అతోఽయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమదాపహారితః
అలంప్రయత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦

తతఃప్రహస్యాపభయఃపురందరం । పునర్బభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహాణశస్త్రంయదిసర్గఏషతే । నఖల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాన్॥ ౫౧

సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణః సశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేనపత్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేఃకుమారోఽపికుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజేశచీపత్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నంనిచఖానసాయకం॥ ౫౫

జహారచాన్యేనమయూరపత్రిణా । శరేణశక్రస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంసురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవయుద్ధంతుములంజయైషిణోః । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభిః । స్తమాశ్రయందుష్ప్రసహస్యతేజసః
శశాకనిర్వాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుఃశశాంకార్ధముఖేనపత్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశంవక్షసితేనతాడితః । పపాతభూమౌసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్వ్యథాం । సహోత్థితఃసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికెపురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపద మెప్పు ♦ డన్వయించు
మునులునన్నిశతక్రతుఁ ♦ డనుమఁబిలుతు । రెండునిది చూకె వెల్లును ♦ జెందవోరులు॥ ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తుర♦గంబుదీని । నపహరించితి నేఁ గపి♦లానుసరణి
విఫలముప్రియత్న మిఁకఁ జాలు ♦ వెడలిపొమ్ము । సగరసుతులపథంబునఁ ♦ జనకతనునిన॥

వాజిరక్షాపరుండు ని♦ర్భయుఁడు రఘుఁడు । మరలనిట్లనె నాపురం♦దరునకపుడు
ఇదియె నిజమేని శస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము । కృతివెనీవెన్న రఘుని ని♦ర్జింపకున్న॥ ౫౧

ఇట్లుపల్కుచు శక్రున ♦ కెదురుదిరిగి । వింటబాణంబు సంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణినాలీఢగతినిల్చి ♦ తనువుఁ బెంప । నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డోయనంగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దామురఘుని ని♦శాతశరము । పక్షమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రికెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా♦కముగ మెఱయఁ । జాపమున గూర్చె మిడివోని ♦ సాయకంబు॥

దనుజరక్తమ్మునేకాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁ జవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
ద్రావెనోయనఁ గ్రోలెనా ♦ రాజసుతుని । యురమునను జొచ్చి నెత్తు ర♦ త్యుగ్రశరము॥

అసురకరిదట్టికఱకులౌ ♦ నంగుశులును । శచియిడిన పత్రిచిహ్నముల్ ♦ రుచిరములుగ
నమరుదేవేంద్రుభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడు నాటెఁ దనపేర♦ వెలయునలుఁగు॥

మఱి మయూరపుగఱులొప్పు ♦ శిరముచేత । నింద్రునిమహోశనిధ్వజ ♦ మిలకుఁ ద్రోసె
సమరలక్ష్మిశిరోజము ♦ లట్టెయూడ్చి । నట్లుకోఁచినరఘునిపై ♦ నలిగె వజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యసురమనుజ । సైనికులు పక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడునఘోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడతెగక యొంతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రబలతేజోనివాసమౌ ♦ రఘునిసార్వ
జాలకుండెను శక్రుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితమానగ్నిఁ జల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁగ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ నడరఁజేసి । యాపురంధరు శింజిని ♦ నట్టెత్రుంచె॥ ౫౯

చాపమటనుంచి శక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌరిపుఁద్రుంప భా♦వమున నెంచి
గిరులఱెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రికళనించుకైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౬౦

వక్షమదిదాఁక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁ బాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానధానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికులహర్షశబ్దంబు ♦ తోనెలేచె॥ ౬౧

తథాపి శస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావే చిరమస్య తస్థుషః
తుతోష వీర్యాతిశయేన వృత్రహా । పదం హి సర్వత్ర గుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపి సారవత్తయా । న మే త్వదన్యేన విసోఢమాయుధం
అవేహి మాం ప్రీతమృతే తురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతి స్ఫుటమాహ వాసవః॥ ౬౩

తతో నిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుః ప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదః ప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వం యది మన్యసే ప్రభో । తతః సమాప్తే విధినైవ కర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతః స మద్గురుః । క్రతోరశేషేణ ఫలేన యుజ్యతాం॥ ౬౫

యథా చ వృత్తాంతమిమం సదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయా దురాసదః
తవైవ సందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతి లోకేశ తథా విధీయతాం॥ ౬౬

తథేతి కామం ప్రతిశుశ్రువాన్రఘోః । ర్యథాగతం మాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్య నాతిప్రమనాః సదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపి న్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమం ప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణా హరేః
పరామృశన్హర్షజడేన పాణినా । తదీయమంగం కులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతి క్షితీశో నవతిం నవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషః క్షయే । తతాన సోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథ స విషయవ్యావృత్తాత్మా యథావిధి సూనవే
నృపతికకుదం దత్త్వా యూనే సితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యా తయా సహ శిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదం హి కులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో
నామ తృతీయస్సర్గః.

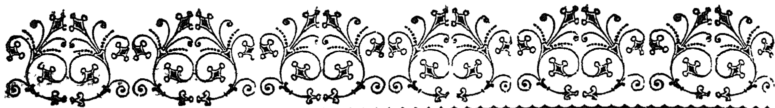
క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుపతనుజూపి వైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు నృ♦త్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమండలికిఁ బూజ్య ♦ పదముగాదె॥ ౬౨
నిల్వలేదెవ్వరును దీన ♦ నీవుదక్క । నదుర్లేఁడును జెడదు నా♦యాయుధంబు
తురగమును గాకకోరు మే♦వరము నైన । నంచు స్పష్టము గాఁబల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩
హేవపుంఖద్యుతులు వేగ్ల ♦ కింపు నింపఁ । ఇనదవొదినఁడిట్టియుచుఁ♦డినశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియముపల్కుడుపజ్రికి ♦ వినిచెనిట్లు॥
హయముపదలంగఁగాదేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్ము ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణఫిధిఁజేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౫
సహస్రగృహపర్తిన్పతి యీ♦శానమూర్తి । యతనిఁజేరంగనోరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈనువార్తనుబంపు లో♦కేశనీవె । దూతచే నాతఁడాలించు ♦ రీతిననిన॥ ౬౬
దానికోని వచ్చిన ♦ దారిఁబట్టి । మాతలిని సారథిగఁగొన్న ♦ మాన్యుఁడరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి పరి♦హర్షవిరతి॥ ౬౭
ముందె యిందునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁజూచి
జడిమహర్షానఁగొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుకులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువునిమిరె॥ ౬౮
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడుతనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిలనొనర్చె॥ ౬౯

శార్దూలము.

ఆతండంత జితాత్ముఁడై తనయు న♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁగాఁగూర్చి సం
ప్రీతిన్ బత్నిఁ సుదక్షిణంగలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యీతీరేగద రాజులెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికంబభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

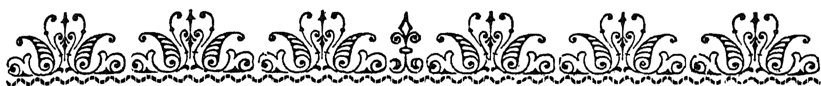
ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

రఘువంశము.

చతుర్థాశ్వాసము.

—:o:—

అగ్ని రవిదీప్తిఁబడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుదాల్చి । యంతకంతకుఁబ్రబలుఁడై ♦ యలరెరఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁదెలిసి
రాజులమనంబులనుమున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁజొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ 3

ఏకసమయాన నాతఁ డై♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముగ
నందొకటిపైతృకంబుసిం ♦ హాసనంబు । మఱియొకటిచూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగాననితెఱఁగున ♦ నెలమిఁదానె
పద్మపద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టికొలిచె ♦ నతనిఛాయయెసాక్షి యీ♦యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వతిపందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెపుడు సే♦వించుచుండె॥ ౬

మనువుమొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
చనినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నంటిరోయుఁగని ♦ పగిదిమెఱసె॥ ౭

ఉచితదండనమొసఁగు నా♦యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడురఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గఁగుతుకంబుప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండునుగాంచిన ♦ మావిపూఁతలోని యుత్కంఠ తఱుగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవదుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవే తస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపాత్తపనో యథా
తథైవ సోభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతిరంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంతవిశ్రాంతే । విశాలే తస్య లోచనే
చక్షుష్మత్తా తు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థదర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివశ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్టలఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్తవర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యానశే దిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థసాధనే తౌ హి । పర్యాయోద్యతకార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశచామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । న పునః ప్రాప తచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రే చ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాం ప్రీతి । రాసీత్సమరసా ద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణీషు తారాసు । కుముద్వత్సు చ వారిషు
విభూతయస్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయనిషాదిన్య । స్తస్య గోప్తుర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదోదయాదంభః । కుంభయోనేర్మహౌజసః
రఘోరభిభవాశంకి । చుక్షుభే ద్విషతాం మనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాం కూలముద్రుజాః
లీలాఖేలమనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
ప్రథమముగ్రహించె సత్ప్రథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడు క్రొత్త వాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియును గ్రొత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥

చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడు ప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమౌగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనమువలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యె
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్రమనుకన్నుచేతనే ♦ సతముఁజూచు॥

సర్వము సురక్షితము సేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమునఁ దోడుగవచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచునినుని
ధామణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కమాఱుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకై కొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్దంబు గూర్చెడు ♦ పథులకొఱకె । క్రమముగా వారుదాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రంపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల సువి♦కాస మున్న
నానృపునిబోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాఋతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౭

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్షమిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౮

వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౯

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
బాల్యముననుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౨౦

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతిఁ♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౧

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పమీఱి । మదముచేమించు వృషభముల్ ♦ నదులదరుల
సలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తంశక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతోవహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవజయందదౌ॥ ౨౫

సగుప్త మూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మం దరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

సయయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యఃప్రాచీన బర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివవ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపోఽగ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌపశ్చాద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవసాచమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠాన్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరానదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

ససేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగర గామినీం
బభౌహరజటా భ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధానృపైః
తస్యాసీ దుల్బణోమార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యా నేవమాక్రామం । స్తాం స్తాన్జనపదాన్ జయీ
ప్రాపతాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మాత్సింధురయాదివ
ఆత్మాసంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపర్ణ । పాదపసమూళి గోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నామహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరఁజేసి । యడుసులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కొనకమున్నె॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్వంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి । వెన్ను గాపానతించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్ము వెడలె । మంగళోదగ్రుఁడా నృప ♦ పుంగవుండు॥

కవ్వపుం గొండచేతఁ బా♦ల్కడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమౌళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ ద్రోలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్లు । లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గ్రాలు మేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంతఁ జతురంగబలము వె♦న్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్పె నె♦డారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నావలను దాఁట యోగ్యమౌ♦నదులయందు । సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల । వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమును బోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర । వెడలియయ్యయిదేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చారుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । క్రాలెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమును జేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధుర్వయమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరము వాల్చు । పగిది నతులయి సుంహాలు ♦ బ్రదుకుఁగనిరి॥

వంగా నుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌ సాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగా స్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆఫాద పద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తే రఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

సతీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధ ద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

సప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీర వేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళైస్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవంచ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । సధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహార నతు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్యా చరితామాశా । మనాశా స్యజయో యయౌ॥ ౪౪

స సైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాంపత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితాస్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రేరుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

సావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౮

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమగలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకుమ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతినైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కలులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁజనెఁ ♦జేర్చి రఘువు॥ ౩౯

అమ్మహేంద్రిని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపమునిచె
వరవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెదుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రముల చేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుస్థకులుండు మ♦హాద్రిఁదీసుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరప్పుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగప్ర♦శాఖితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ దక్షిణముండు
దరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారిఁబట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్పెశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియంపు ♦ ననులనెగయు
పసుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె సు♦స్కాలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచు లేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తననుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగంధ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్ళసంకెళ్లఁ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుటచేఁ♦జందనంపుఁ
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధము జాగురీతిఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశి మందాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవ రఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహిరే। ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । । ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనౌ
స్తనావివదిశ స్తస్యాః । శైలౌ మలయదర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాంశుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యానీకై ర్విసర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారి తోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషు చమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మురలామారు తోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్ర శింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాంపేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థి తోదదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవేకరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్త తోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూ । న్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వంగా ♦ నోపరైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నో ♦ సంగినట్లు॥ ౫౦

ఆతఁడాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
పరలుచుండెడు మలయదు ♦ ర్దురము లనెడు । గిరులఁడగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తగలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ తన్మరమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప ♦ ర్వతముదాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాఱికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు ♦ న్నట్లుతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర ♦ చారమునకు । మాఱుసైనిక రేణు సం ♦ హార మొదవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క ♦ యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పగజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చిచలిలెడు ♦ వారుపముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి ♦ చిత్రరవము
గాలిచేరాజతాళీ వ ♦ నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల ♦ వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగసుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్నుయాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్న్యకి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వల్లిలఁజేసెను రఘు ధరా ♦ వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వంగఁ ♦ బార్థివుండు । వెడలెభూమార్గముననంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వవి ♦ జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా ♦ మనుజవిభుఁడు
అత్యకాలపునీరద ♦ ముంబుజాత । ముదయమునూర్యతపముగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరు స్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమాస్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధాం । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్రహూణా వరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరేసోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౬౯

తేషాంసదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయ న్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్యావ లోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషుమర్మరీ భూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదోవాసి తోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుత మైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
భటులుటంకారములఁ బర♦స్పరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ముదట్టమై ♦ పోలుమకతన॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రిద్వాలిరి హతశేష ♦ లైనవారు
ఘనులకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకటె॥ ౬౪

విపులద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూరుచుండ
జయముగాంచుటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువుఁ ద్రావుచు సంతోష ♦ మగ్ను లైరి॥ ౬౫

కిరణములరసముంబీల్చు ♦ తరణి కరణిఁ । గఱకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
బీల్చుచుం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీవరుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమముమీఱ॥ ౬౬

దారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయలు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
జూలు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ దమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ష్టాక్రమంబు॥ ౬౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
కరులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టెవాలి॥ ౬౯

పయిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
పొందెనేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూడ నా ♦ కోసలేంద్రు॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
హిమశిఖరిసెక్క శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁ బెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

సమబలముఁగాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యఱుతలనుద్రిప్పి పఱపు హ♦ర్యక్షతతుల
వీక్షణమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవనిభావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱిచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
గాంగశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతనిసేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౭౩

అరఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
బరిమళమ్ముగన్న యఱుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరసాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయో నేతు । ర్నక్తమస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయై ర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషో త్పతితానలం॥ ౭౭

శరై రుత్సవ సంకేతాన్ । సకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూ పాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవహ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురు ద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటై ర్నాగై । రన్యా నుపరురోధ యైః॥ ౮౩

కామరూపే శ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశోజిష్ణుః । న్యవర్తత రథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హివిసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములురాత్రి॥ ౨౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులేచెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిననెలవుల ♦ యందునచట॥ ౨౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౨౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చిరఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁబాడించెఁ ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౨౮

పర్వతీయులు తమతమ ♦ పాణులందుఁ । గాన్కలనుబట్టి భూవరు ♦ కడకురాఁగ
నృపుఁడెటింగెనుహిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ। యెఱిఁగెహిమవంతుఁడునునృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ

ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశినిగూర్చి స ♦ త్కీర్తిరఘువు
తత్పులస్త్యసుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౩౦

అంత లౌహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురు తరుల
నాప్రదేశపుఁబ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౩౧

ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజిలేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుమనే ♦ సేనయెదుట॥ ౩౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమదము । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నిందవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥ ౩౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతితోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణముసేసి॥ ౩౪

దిగ్విజయమిట్లు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౩౫

సర్వమును దక్షిణగఁబెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదములకెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నట్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మౌనుగాదె॥ ౩౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్వపతులఁబాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్వులకెంతయు సంతసంబుగా

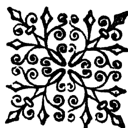
చతుర్థః సర్గః

కాకుత్థ్స శ్చిరవిరహో త్సుకావరోధా౯
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేనుమేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌళి స్రక్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

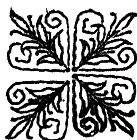

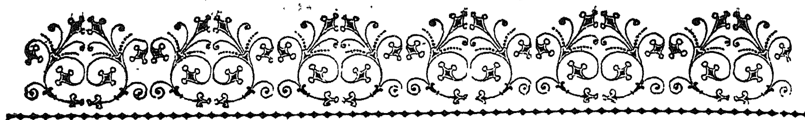
నపజయచింతఁ బోఁదోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౭౬

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెఱ్ఱనికాంతులు మౌళిబద్ధమా
స్రజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౭౭

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

—:o:—

తమధ్వరే విశ్వజితి క్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సః ప్రపేదే వరతంతుశిష్యః॥ ౧

స మృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రే నిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥ ౨

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిః కృత్యవిదిత్యువాచ॥ ౩

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే
యతస్త్వయా జ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేన చైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥ ౪

కాయేన వాచా మనసాపి శశ్వ । ద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతే న వ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధం తపస్తత్॥ ౫

ఆధారబంధప్రముఖైః ప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్న వాయ్వాదిరుపప్లవో వః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥ ౬

క్రియానిమిత్తేష్వపి వత్సలత్వా । దభగ్నకామా మునిభిః కుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘా ప్రసూతిః॥ ౭

నిర్వర్త్యతే యైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యో నివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్॥ ౮

నీవారపాకాది కడంగరీయై । రామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః॥ ౯

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడౌ ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రియందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ ననువుపఱచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁజనె నతిథుల ♦ నేలు నృపతి॥ ౨

అత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలియొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । లఖిల విద్యలమీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రికర్తయు ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైనగురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥

శకుని మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ । గొఱఁత వడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥

పోషిదివెట్టుట నీరిడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
బెంపశ్రమఁదీర్చునాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీలివలన॥ ౬

తపఃయనుష్ఠానములకు సా♦ధనములైన । కుశలుదినినను నోర్తురు ♦ కూర్మమునులు
విడకతోడనుంత్రు బొడ్డులు ♦ పీడుదాఁక । యట్టిలేఁజిఁకలకు నిర్భ♦యంబె యచట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిటనొసఁగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛషష్ఠాంశ ♦ పులినములకు । నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువులను బెంచుకొనుటకుఁ ♦ దటినివచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ♦రనువుపఱచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బొట్టుదిన గ్రామ పశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥ ౧౦

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥ ౧౧

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥ ౧౨

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥ ౧౩

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥ ౧౪

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥ ౧౫

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥ ౧౬

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోపి॥ ౧౭

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥ ౧౮

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥ ౧౯

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥ ౨౦

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥ ౨౧

సోహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥ ౨౨

విద్దెలను నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీకు । నాజ్ఞయిచ్చినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుగురిపుడు॥ ౧౦

అర్హతా మీరు రాఁగానె ♦ యరుదెతృప్తి । మీనియుక్తంబు నెఱవేర్చ ♦ మించిగాక
నన్ను మాన్యుని జేయ వ♦నమ్మునుండి । స్వయముగనో లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినావొ॥ ౧౧

అనఘు నుదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబె యతని వ్య♦యమ్ము దెల్ప
స్వార్థలాభంబు వందు ని♦రాశఁ జెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటను మీరు సేమంబె ♦ యవనిపాల । పతివి నీవుండఁ బ్రజ కశు♦భంబు గలదె
చిత్రభానుఁడు వెలుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటియెటు । జనుల మాపులఁ గ్రమ్మంగఁ ♦ జాలుఁ జెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతి నీకుఁ గు♦లోచితంబు । మించు మహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలమునతిక్రమించి నీ♦కడకు నిట్టు । లర్థిగా వచ్చినందుల ♦ కాత్మనగతు॥ ౧౪

పాత్రిలకు నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవ నీవు
ఫలము నంతయు వనజన ♦ పాళి కొసఁగి । కాలు నీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడ వయ్యును ♦ సదనమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం♦తయును దగును
గ్రమము గాఁ దేవతల చేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువు గోరిన దక్షిణ ♦ గూర్చ నరుగ । వేఱు పని సేయ ధనమన్య ♦ వేడఁబోదు
నీకుఁ గల్గుత శుభములు ♦ నీరు లేని । శారదఘనంబుఁ గోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౭

అనుచుఁ బోవఁగనున్న మ♦హర్షిశిష్యు । నాపి నగపతి యిట్లనె ♦ నతని తోడ
నెద్ది మఱి యెంత గురునకు ♦ నీయవలెనో । తెల్పవే దేవ సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౮

అనిశవిధి విహితంబు గా ♦ నధ్వరంబు । సలిపి గర్వంబు నొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౯

విద్యనుముగించి గురునకు ♦ వినతి సల్పి । దక్షిణను గోరుచుని వేడఁ ♦ దనకు భక్తి
సేనొనర్చిన సేవల ♦ నెల్ల నప్పు । డెన్న మొదలిడె మౌని ప్ర♦సన్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తి వేసితినాగ్రహ♦ యత్తుఁ దగుమ । ధనవిహీనుఁడ నేనొటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పదియు నాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపాత్రంబుఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవు ప్రభుపదశేషుఁడం ♦ చెఱిఁగి నేను
బ్రస్తుతము నిన్ను నిర్బంధ ♦ పఱుపనైతి । విద్య వెలకొద్దిగా వని ♦ వేద్యమగుత॥ ౨౨

ఇత్థంద్విజేనద్విజరాజకాంతి । రావేదితో వేదవిదాంవరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తిరేనం । జగాదభూయోజగదేకనాథః॥ ౨3

గుర్వర్థమర్థీశ్రుతపారదృశ్వా । రఘోఃసకాశాదనవాప్యకామం
గతోవదాన్యాంతరమిత్యయంమే । మాభూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

సత్వంప్రశస్తేమహితేమదీయే । వసంశ్చతుర్థోగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసిసోఢుమర్హన్ । యావద్యతేసాధయితుంత్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతితస్యావితథంప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాంరఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థంచకమేకుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవబలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నేనహితద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశిశ్యేప్రయతఃప్రదోషే । రథంరఘుఃకల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవధీరః । కైలాసనాథంతరసాజిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతఃప్రయాణాభిముఖాయతస్మై । సవిస్మయాఃకోశగృహేనియుక్తాః
హిరణ్మయీంకోశగృహస్యమధ్యే । వృష్టింశశంసుఃపతితాంనభస్తః॥ ౨౯

తంభూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధంకుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశకౌత్సాయసమస్తమేవ । పాదంసుమేరోరివవజ్రభిన్నం॥ 3౦

జనస్యసాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోర్థీ । నృపోర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ 3౧

అథోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరంప్రీతమనామహర్షిః
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితోవాచమువాచకౌత్సః॥ 3౨

కిమత్రచిత్రంయదికామసూర్భూః । వృత్తేస్థితస్యాధిపతేఃప్రజానాం
అచింతనీయస్తుతవప్రభావో । మనీషితంద్యౌరపియేనదుగ్ధా॥ 33

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసిసర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రంలభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యంభవతఃపితేవ॥ 3౪

ఇత్థంప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞేప్రతీయాయగురోఃసకాశం
రాజాపిలేభేసుతమాశుతస్మా । దాలోకమర్కాదివజీవలోకః॥ 3౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాళినోర్చి
యిందుకాంతినివెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విప్ర♦మణికి నిట్లు॥ ౨౩

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణకై డాసి ♦ కోర్కెగనమిఁ
గోరఁజనెనన్యునియెడ ♦ క్రొత్తనింద । యుర్విలోనన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీయభీ♦ప్సితముదీర్ప॥ ౨౫

అనినఁ గాకయనియుండె ♦ నచటమాని । యతనిప్రీతిన యమోఘమం♦చని యెఱింగి
భూమినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరెధనమును లాఁగఁ గు♦బేరునుండి॥ ౨౬

అతనిరథము వసిష్ఠుని ♦ యమలమంత్ర । ములను బ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨౭

మహితుఁ గైలాసనాథుసా ♦ మంతుఁగాఁగ । నెంచి బలమున నతని జ♦యింపఁగోరి
రఘుఁడు ధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెను బ్రదోష♦వేళయందు॥

తెల్లవాఱినరఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ మింటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ ౨౯

అంతఁ దానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలనలక్షియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడినమేరువుపాదంబు ♦ పగిదినొప్పు । స్వర్ణరాశిని మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౩౦

గురునికోర్కెకినెక్కువ ♦ గొనఁడు ద్విజుఁడు । గోర్కెకెక్కువ యర్థికిఁ ♦ గూర్చె నృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహ ♦ వృత్తికలరి । పొగిడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ ౩౧

వందలకొలఁది నొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁ గొనిపోవనిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ ౩౨

రాజన్యస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామికోర్కెలభూమియిచ్చు ♦ చేవ మింత?
కామితమ్ములదివిపితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ నెన్న శక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ ౩౩

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిపనీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌనీవుతండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁగావుతనీకు నీ♦బోటి సుతుఁడు॥ ౩౪

అనుచు రాజును దీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాత్మగురువును జేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్వరంబున నతుఁ గాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతిరవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౫

బ్రాహ్మేముహూర్తేకిలతస్యదేవీ । కుమారకల్పంసుషువేకుమారం
అతఃపితాబ్రహ్మణఏవనామ్నా । తమాత్మజన్మానమజంచకార॥ ౩౬

రూపంతదోజస్వితదేవవీర్యం । తదేవనైసర్గికమున్నతత్వం
నకారణాత్స్వాద్బిభిదేకుమారః । ప్రవర్తితోదీపఇవప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యంవిధివద్గురుభ్య । స్తంయౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీఃసాభిలాషాపిగురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవకన్యాపితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణక్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థంస్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తఃకుమారానయనోత్సుకేన । భోజేనదూతోరఘవేవిసృష్టః॥ ౩౯

తంశ్లాఘ్యసంబంధమసౌవిచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశంచపుత్రం
ప్రస్థాపయామాససస్సైన్యమేన । మృద్ధాంవిదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరాజానపదోపధాభిః
మార్గేనివాసామనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

సనర్మదారోధసిసీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాసవిలంఘితాధ్వా । క్లాంతంరజోధూసరకేతుసైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తోగజఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేనశంసన్ । దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేనతీరాభిముఖఃసశబ్దం
బభౌసభిందన్బృహతస్తరంగా । న్వార్యర్గళాభంగఇవప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమఃశైవలమంజరీణాం । జాలానికర్షన్నురసాసపశ్చాత్
పూర్వంతదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్యకపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపేమదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయమదంతదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రావిముఖాబభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిఁబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గ్రాలునట్టి । యజుఁడనెడిపేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియె తేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియురాలచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడనుకథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికిజగగు
సుస్వయంవరమునరఘు ♦ సూనుదేఁగ । నంపె నొకదూతనాప్తుఁడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ♦ నర్హమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజునిఁ । దస్విదర్భాధిపతి రాజ♦ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడువెగుచోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరాదికమ్ములు ♦ పరికరములు
పల్లెజలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ♦ నలరెఁబథము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్గుటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ♦ ముందతెలుప
మదజలముపోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండ।యుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూపు॥

ధాతువులుపోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
బుక్షవంతముతటుల ను♦త్కీర్ణదసల్ప । శిలలచేమొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుండు
తొండమునవ్రచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాముచాము । నుగముచేనూడ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేర
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ♦ సాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పురగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పొఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణపుఁబాల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులుమూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ముపెట్టి । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథంక్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశంతుములంచకార॥ ౪౯

తమాపతంతంనృపతేరవధ్యో । వన్యఃకరీతిశ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేనకుంభే । జఘాననాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః॥ ౫౦

సవిద్ధమాత్రఃకిలనాగరూప । ముత్సృజ్యతద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతంవపుర్వ్యోమచరంప్రపేదే॥ ౫౧

అథప్రభావోపనతైఃకుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్యపుష్పైః
ఉవాచవాగ్మీదశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరస్థలతారహారః॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మిమతంగజత్వం
అవేహిగంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదంమాంప్రియదర్శనస్య॥ ౫౩

సచానునీతఃప్రణతేనపశ్చా । న్మయామహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యంహియత్సాప్రకృతిర్జలస్య॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవోయదాతే । భేత్స్యత్యజఃకుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసేస్వేనవపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్సతపోనిధిర్మాం॥ ౫౫

సంమోచితఃసత్త్వవతాత్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియంచేద్భవతోనకుర్యాం । వృథాహిమేస్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥ ౫౬

సంమోహనంనామసఖేమమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వయతఃప్రయోక్తు । ర్నచారిహింసావిజయశ్చహస్తే॥ ౫౭

అలంహ్రియామాంప్రతియన్ముహూర్తం । దయాపరోభూఃప్రహరన్నపిత్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతిప్రయోజ్యం । మయిత్వయానప్రతిషేధరౌక్ష్యం॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్యపయఃపవిత్రం । సోమోద్భవాయాఃసరితోనృసోమః
ఉదఙ్ముఖఃసోస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహతస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥ ౫౯

ఏవంతయోరధ్వనిదైవయోగా । దాసేదుషోఃసఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకోయయౌచైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరోవిదర్భాన్॥ ౬౦

తంతస్థివాంసంనగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామక్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రంప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ॥ ౬౧

బంధములుఁద్రెంచుకొనిహరుల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలిరథమ్ములు ♦ ధరణిఁగూలె
సైనికులుదత్తరిల్లిరి ♦ సకులఁగావ । క్షణములోశిబిరంబెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుండేచు కరిని మ♦రల్చుటకును
గుణముకొంచెమ్ముగాలాగి ♦ గురినిజూచి । బాణమునఁగొట్టె దానికుం♦భమ్ముదాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనవన్య దం♦తావళంబు । రూపమునుబాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టుధగధగదీప్తులు ♦ ముట్టివెలుఁగ । శిబిరమునఁజూచువారి క♦చ్చెరువుగాఁగ॥ ౫౧

స్వప్రభావంబుచేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరుసుమాళిఁజల్లి రా♦ట్సుతునిమీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తివర్ధిల్లఁజేయుచుఁ ♦ దెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈమతంగజమైతి నే ♦ నామతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపముసను
దనరుప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతనిసుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥

అంతఁబతిమాలి నేమ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయుదయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగముననె । జలమునకుఁజల్లఁదనముగా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరునీకుంభమును వాఁడి♦నారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియెన త్తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁగోరితినినీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివినీచేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁబ్రతికృతిచేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థముగుఁగాదె యీపద ♦ ప్రాప్తినాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదుసం♦మోహనాస్త్ర। మిది ప్రయోగింపనరినొవ్వఁ♦డోడవుజయము
విడువమరలింపమంత్రముల్ ♦ వేఱువేఱు । దనరుగాంధర్వమిది గయి ♦ కొనుముదయను॥

చాలుననుగూర్చిలజ్జింప ♦ నేలనీకుఁ । గొట్టినప్పుడెదయను జూ♦పెట్టి తీవు
గానవాశోరికెనుదోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిననాఁగాకయని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగునర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁగొనియె । నస్త్రవిదుఁడస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతనినుండి॥

ఇట్టులిర్వురుదారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ము చేమైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరుచైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజు చేరమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగరోపకంఠమ్ము ♦ నజుఁడుసేరె । నని తెలిసిహర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేలుక్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంద్రముప్పొంగునలలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైనంపురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయథాతత్రజనఃసమేతో । వైదర్భమాగంతుమజంగృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైఃప్రణతైఃప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిధిఃసనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోధ్యువాస॥ ౬౩

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిప్సోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రౌ
నిద్రాచిరేణనయనాభిముఖీబభూవ॥ ౬౪

తంకర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాఃసవయసఃప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునాయుగపదున్మిషితేనతావత్
సద్యఃపరస్పరతులామధిరోహతాంద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥ ౬౮

వృంతాశ్లథంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతేసరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

నమ్రుఁడైముందునరుగుచు ◆ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్రునజునిఁ బ్ర◆వేశపెట్టి
సిరులనర్పించుభోజునిఁ ◆ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ◆హేశుఁగాఁగ॥ ౬౨

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ◆ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ◆నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు◆పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుపాప్రియమునఁ ◆ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥ ౬౩

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి◆ధానముచేసటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ◆ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ◆ నాటి నిశన్ గదుఁబొద్దువోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ◆ తాఁగలుషించిన కాంతకై వడిన్॥ ౬౪

ధృవకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ◆ యంగరాగమువానిఁ బే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ◆పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్రు లు◆దారవాఙ్నిచయంబులన్
సుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ◆ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥ ౬౫

మత్తకోకిల. రాత్రివోయెను శయ్యవీడుము ◆ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారము రెండుసేసెను ◆ ధాత వింటెశ్రియఃపతీ
చిత్రమందుభరించెనిద్రఁ ద్య◆జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రుఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ◆ భవ్యరూపరఘూపమా॥ ౬౬

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ◆ బద్మకునెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకువశ్యుఁడై నిశిని ◆ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రిముఁదాల్చి ఖండిత తె◆ఱంగుననెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ◆ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥ ౬౭

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ◆ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమౌచు ◆ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమెదలుపాప ◆ యొండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ◆ ముండునట్టిపద్మమున్॥ ౬౮

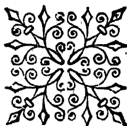
మ॥ భవదీయాననవాయువందలి స్వభా◆వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ◆ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివతేముఖమారుతస్య॥ ౬౯
తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥ ౭౦
యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౭౧
శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః॥ ౭౨
దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండపేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః॥ ౭౩
భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥ ౭౪
ఇతివిరచితవాగ్భిర్వందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః॥ ౭౫
అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్బవి వృక్షంబులనుండి జారిపడు నా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯
ఉ॥ క్రొంజిగియాణిముత్తెముల♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బొలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రిందివాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦
ఉ॥ ఆకసముం బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁ డెంతయును ♦ వే యెగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించునేలొకో ర♦ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧
చ॥ ఇరుగడనిద్రదీరికరు ♦ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిళుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచినసూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజదంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨
చ॥ నిడుపుగఁగట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రనుబాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కలనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబుసేసెడిని ♦ గన్గొనుమో యరవిందలోచనా॥ ౨౩
ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె నుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెగ్గెడుదివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందముగాఁ బ్రతిఁబల్కు ముద్దుమా
ట్లాడుమఁ బంజరమ్మున వి♦హారముసల్పెడు నీదుకీరమున్॥ ౨౪
ఉ॥ వందికుమారు లిప్పుగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపిలేపఁగాఁ
జెందినవేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దముచేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపుళి♦నంబులవీడెడు నుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న♦గోత్తమసూతితొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫
ఉ॥ అంతఁ బ్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతములైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుకనుంగవ యొప్పునయ్యాజుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

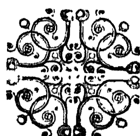
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ అజస్వయంవరాభిగమనో నామ పంచమః సర్గః.

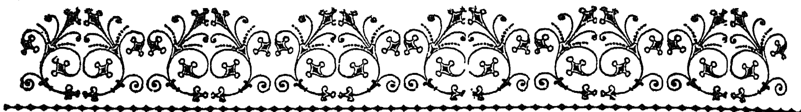

డెంతయు దత్కు లర్థిరచి♦యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంతనుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

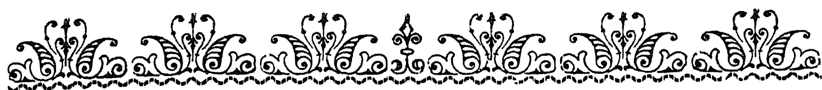
శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

—:o:—

సతత్రమంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧
రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩
పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణాగుహేన॥ ౪
తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూను రేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬
నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭
అథస్తు తేవందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮
పురోపకంఠోపవనా శ్రయాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

———:o:———

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంత వేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్స్థమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥

జాళ్ళపై జాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడు సింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతిచూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ 3

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱిలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁబారిజాతంబు ♦ కరణిమెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమంగళతూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసినెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧
తాం ప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨
కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్త్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩
విస్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిద్ధాంగదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪
ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్ర శోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫
నివేశ్య వామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాంసః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬
విలాసినీ విభ్రమదంతపత్త్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭
కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణ రేఖాధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮
కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితేపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగుళి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯
తతో నృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦
అసౌ శరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపో నామ యథార్థనామా॥ ౨౧
కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితయైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయుపల్లకినెక్కి ప్ర ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ ర్గమునుజొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమనగుచు
నెసఁగునాకన్నెపైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । నృత్యములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలిరేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రోకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమందు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివేళ్లువంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రకాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వుచుండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరిసరముజారనొకయింత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సకునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునౌ దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగిరేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౭

ధ్వజము మొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మము ల్లెల్లగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కండు♦పార్థివుండు॥

తలనుయుక్తస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁగిన ♦ మాడ్కిఁదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వేళ్లసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిప్రౌఢయై ♦ వఱలుచుండు
ద్వారపాలసునంద త♦త్కన్యనపుడు । తోలుతమగధేశుకడనిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్వుఁడు మగధర♦త్నాస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦త్క్ష్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరులన్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడురాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశినిజ్యోత్స్నతినిజేయు ♦ శశివిధమున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవం తయోక్తే తమవేక్ష్య కించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవ తన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాం సైవ వేత్రగ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాద చైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్య సూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్య చక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుం నసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహార భూమా
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతి ప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగకజన్నములుసేసి ♦ యెప్పుడు నిందుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్ల ♦ వేఁలునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరఁబండఁగఁజేసెను ♦ జిరమితండు॥

ఈవరేణ్యునిచేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదవాతాయ ♦ నములఁజూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁజెప్పినఁనాలించి ♦ యతనిఁగాంచి । గరికెతోనొప్పు నిప్పుపూ ♦ సరముగదల
బుజగతినిగ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతినొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తనిఁదొలంగ॥

మానసమరాళినొండు ప ♦ ద్మమునుజేర్చు । గాలిచేఁగల్గుతరఁగల ♦ పోలిపగిది
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁజేర్చి । యనియె వేత్రిమ్మదాల్చిన ♦ యానునంద॥ ౨౭

అంగనాథుఁడితండు సు ♦ రాంగనాళి । కోరుయౌవనకాంతిఁ జె ♦ న్నారువాఁడు
గజములకుశిక్ష బుషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపైనింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడుమున్గొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన । హారములులేనివండల ♦ తీరుగొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతులిద్దరుఁ ♦ జేరిరొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడునాతనిపైదృష్టి ♦ నట్టెదింపి । పదయనుచుఁజెప్పెఁజెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁజాలదా? ♦ తగఁడయతఁడు । అవనినభిరుచి భిన్నమౌ ♦ నంతెగాక॥ ౩౦

అంత దౌవారికసునంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం ♦ ద్రుండువోలెఁ
జూడనెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగునృపుని । నింకొకనిఁజూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి॥ ౩౧

నిడుదలైనట్టిబాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము । గుండ్రమౌసన్ననడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
ద్వష్ట్రిచక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలిరాయ । వఱలురవిఁబోలునీతఁ డ ♦ వంతివిభుఁడు॥ ౩౨

శక్తిసంపూర్ణునీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందునడిచెడుహరిశతిఁ ♦ బొడమురజము
లఖిలసామంతరాజ తే ♦ జాంకురముల । కస్తమానంబుగల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౩

అమ్మహాకాలనిలయు శ ♦ శాంకమౌళి । కెలనవసియించుఁగావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁగూడను దనప్రియు ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించునుజంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచుతేనితోఁగూడి ♦ యింపుమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వెడలుగాలి
వలనఁగంపించునుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁగోరదె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ ౩౪

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాం యది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధో భయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కలిందకన్యా మధురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ ♦ బఱుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యసుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చెసునంద దా ♦ నిట్లుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ ♦ బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుఁడ[illegible] ♦ యోగియొకఁడు॥ ౩౮

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపముఁ హ దాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనువుదాఁక । నిందుగెల్చినయట్టి లం ♦ కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ ♦ పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న ♦ జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబోడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీపవ్రి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాశ ♦ పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నకన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను న ♦ షేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనకపొదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమౌచంద్రి ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహార్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యమునించె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

త్రస్తేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాలోత్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యవధూ ర్భవిత్రీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రి సమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్థం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాలీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితాప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోఽయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు। సలుపు కాళియుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁదాల్చుఁ గౌస్తుభ ♦ వజ్రమూను । కృష్ణునకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండు॥ ౪౯

ఈపడుచు కేని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యావనశ్రీలసుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావి ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలమందు॥ ౫౧

అన్య పత్నిగఁ దెలిసి త♦న్నక్కుమారి । నుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁజనుచున్న నడ్డమై ♦ యదిరిరాఁగఁ । దప్పనదివలెఁ దన్నెపుఁ ♦ దప్పిచనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁబోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతనియాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతిమిష ♦ ననఁగఁదోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ క్రాలునితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁదడిసినరెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంక రేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియీతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూ♦ర్యములమించి
సౌధజాలాళివీచి ద♦ర్శనమొసంగి । మేలుకొలుపును సుప్త నృ♦పాలునితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును । జెమటలార్చెడువాతపో ♦ తములఁజెలఁగి
తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపు కేళి॥ ౫౭

అనుచు లోభమ్మునెంతఁ గొ♦ల్పినను వినక । రూపవతిభోజుచెల్లెలా ♦ భూపుఁదొలఁగఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమునఁదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగుకరణి॥ ౫౮

అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁజేరి సు♦నందపలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥

పాండ్యుఁడీతఁడుచందన ♦ పంకమలఁది । మూఁపునను హారములుఁ వ్రేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెఱ్ఱనైసానువొప్ప లే ♦ యెండచేత । నెల్లుదిగఁ బాఱుఁగాల్వలు న♦గేంద్రుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగమెల్ల । దడియనితనికి సౌస్నాత♦కుఁడును బ్రియుఁడు
వింధ్యము నణంచి సంద్రమ్ము♦ పీల్చిదానిఁ । గ్రమ్మఱఁద్యజించినట్టి యా♦గస్త్యముని॥ ౬౧

అస్త్రం హరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురాజనస్థానవిమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవ మేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్ర స్తరణాసురంతుం । ప్రసీదశశ్వ న్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోఽసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయో రివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతే స్తదీయో । లేభేఽంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం ససభూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోఽభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధో చ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవా నవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాళిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోఽభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయతఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తిమగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోఽధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

హరునిచేనస్త్రమందిన దు♦రాపుఁడైన । యాతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియంచుఁ
దొలుత సంధిని నీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపై నేగఁ జేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౧౨

విధివిహితమైనయట్టి సం♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహోకులుకరము గ్రి♦హించినీవు
మణియుతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౧౩

ఏలకులుబాగ్రిసుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులు పెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలుల కేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౧౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోగోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ న్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౧౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
నర్కుఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౧౬

ఆపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోనవైవర్ణ్యమాతనిఁ ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౧౭

అంతరఘుసూతితనుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునో లేదొయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౧౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౧౯

మానసప్రవృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులక్రిమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నానునంద సవిస్తృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౨౦

తిలకమైయొండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుందు్రి॥ ౨౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమునసాపిసాకిని ♦ లీలఁబొలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వాగ్రిసియున్న । చిత్రిముల బాణములచేతఁ♦జెఱిపెనతఁడు॥ ౨౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్ధమందు
నమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదము రాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౨౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యెలమినించి
శకురినియసూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కవగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతివాణినీనాం । నిద్రాంవిహారార్ధపథే గతానాం
వాతోఽపినాస్రంసయదంశుకాని । కోలంబయే దాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రోరఘుస్తస్య పదంప్రశాస్తి । మహాక్రతోర్విశ్వజితఃప్రయోక్తా
చతుర్దిశావర్జిత సంభృతాంయో । మృత్పాత్రశేషా మకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాంవసతింప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతంయస్య నచానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌకుమారస్తమజోనుజాత । స్త్రివిష్టపస్యేవ పతింజయంతః
గుర్వీం ధురం యోభువనస్యపిత్రా । ధుర్యేణదమ్యః సదృశే బిభర్తి॥ ౭౮

కులేనకాంత్యా వయసానవేన । గుణైశ్చతైస్తైర్వినయ ప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్య మముంవృణీష్వ । రత్నంసమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతఃసునందా వచనావసానే । లజ్జాంతనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యాప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీత్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సాయూని తస్మిన్నభిలాష బంధం । శశాకశాలీనతయా నవక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణచ గాత్రయష్టిః । భిత్వానిరాక్రామ దరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాంసఖీ వేత్రభృదా బభాషే
ఆర్యేవ్రజామోన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సాచూర్ణ గౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రవేశం । కంఠేగుణంమూర్తమివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజామంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థల లంబయాసః
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతిసమగుణయోగ ప్రీతయస్తత్రపౌరాః
శ్రవణకటునృపాణామేకవాక్యంవివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్ష మేకతస్తత్
క్షితిపతిమండల మన్యతోవితానం

అతఁడుధరనేలచుండ వి♦హారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమస్తు
రాలివల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుమహ స్తంబు ♦ వానిగోనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు ♦ నతనిపదము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కయమ్మృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కఁదాఁటె మ♦హార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమునగ
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేవనైన॥ ౭౭

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తనృషభముసరిమోము ♦ గిస్తనోళ్ళు

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రియములనీకుఁ ♦ గులయుతంబు
గోరివరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ క్రాలుఁ గాదె॥ ౭౮

అనుమసఖిపల్కఁగావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొంగిలజ్జ న♦ నెంపుకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో ♦ రాకొమారు । సృజముతోవలె నరియించి♦ సంతసించె॥

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమప్రుడు । బాలసిగ్గున ప్రకటింపఁ ♦ జాలనయ్యెఁ
గానవావక్రకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । పెద్దపూచేనివెచ్చెఁబులకలచే ♦ వ్యక్తముగ ౭౯

ఇప్పుగిదినుండు నెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికెనవ్వులకే వేత్ర ♦ పాణియిట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యురాల । యనినవనోర్వక యబ్బాల♦ యసూయతోఁ జూచె॥ ౮౦

అంతఁ గరభోరువక్కన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సు♦వాసిచేత
న్వ్రస్తదేశానఁబెట్టించె♦ నమలమూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ♦ గ్రాలుస్రజము॥ ౮౧

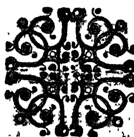
మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ♦ మమ్ము జూచు । విపులవక్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశుననుజాత ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహు పాశమ్ము♦టంచుఁదలఁచె॥ ౮౨

ధృతకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచి పౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యొంతయుఁ
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపాల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమొగా
జగతిలోనవిపల్కరొక్కట ♦ శ్మోతరుల్ వినఁజేదుగా॥ ౮౩

ధృతకోకిల. వరునిపక్షమువారుదామొక ♦ వంకసంతసమందగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక ♦ వంకదైన్యముఁజెందఁగా

ఉషసి సర ఇవ ప్రఫుల్లపద్మం
కుముదవనప్రతిపన్ననిద్రమాసీత్ ॥ ౮౬

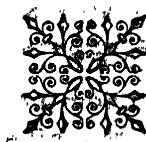
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
స్వయంవరవర్ణనో నామ షష్ఠః సర్గః.

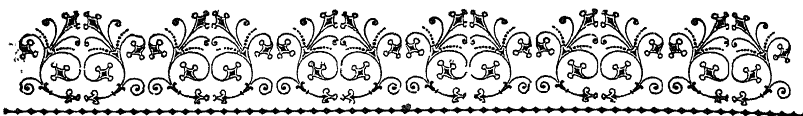

సరసిజంబులువిచ్చఁ గల్వలు ♦ సర్వము న్ముకుళింపఁగా
సర ముపస్సమయానఁ గాంచెదు ♦ చందమాసభరయుండఁగా॥ ౯౬

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు స్వయంవరవర్ణనమనేడు షష్ఠాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:o:—

అథోపయంత్రా సదృశేన యుక్తాం । స్కందేన సాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోఽపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహమందభాసః
భోజ్యాం ప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్ర శచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోఽపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభినవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃస వధ్వా సహ రాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషు చామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గం సహసా వ్రజంత్యా । కయాచి దుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుం న సంభావిత ఏవ తావత్ । కరేణ రుద్ధోఽపి చ కేశపాశః॥ ౬

ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్య కాచిద్ద్రవ రాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తమాశ్వాసము.

గీతములు.

దేవసేనానితోనున్న ♦ దేవసేన । పగిదినిస్వతుల్యుఁడైనట్టి ♦ పతినిగూడి
పొలుచుచెల్లెలిఁదోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ గోతపడుచు
వేఁకువను జుక్కలట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పు డా ♦ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పు డట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటమియ్య
నక్కకుస్థకులోత్తమ్ము ♦ నందునృపుల । కెంతపగయున్ననా మోచే ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేతనెలకట్టు ♦ కొమరునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సౌరుఁజెంపఁ
డెక్కెములనీడవేఁడిమి ♦ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁబైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁగాంచెడువేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లిట్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చిమూఁగిరి ♦ మోదమిడుచు॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగనొక్కతె జాలమ్ము ♦ వంకఁబోకెఁ
జేతఁగురులున్నచోటుఁ ♦ జేరుదాఁక । వేయఁదలఁపదుముడిని న♦వ్వెలఁదిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుకకైచాచి ♦ యున్నకాలు । దీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేసిపఱచి
లలితగతిమాని యారని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ♦ నంతసఱిను॥ ౭

కాటుకను బెట్టితనకుడి ♦ కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే ♦ యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయిచేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ వా♦తాయనమ్ము॥ ౮

జాలమునదృష్టిపఱచుచుఁ ♦ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరెను ♦ బట్టిచేత । భూషణప్రభనాభిపైఁ ♦ బొదలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదేదుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రసనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్త్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తా రాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోఽభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోఽవతీర్యాశుకరేణుకాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోఽసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధరక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాంచకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాం చకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాళం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగుళిః సంవవృతే కుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ సగముద్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగలేచి స♦సంభ్రమమునఁ
బోవనడుగడ్డునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబోటవ్రేలిదారంపు ♦ కదనుమిసిమి

మధునుగంధముచేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులట ♦ భ్రమరతతులు
నలరుమందెడునుదతుల ♦ యానవముల । పద్మభూపలైదోఁచె గ♦వాతమలకు ౧౧

చూపులనురాఘవునిదాఁగు ♦ సుందరులకు । వన్యకేలియుంబులకు మన♦బరుగడదగ్గి
దక్కుటింద్రియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిల్లోపలనే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్లు ౧౨

ఎందఱో పరోక్షముగఁదమ్ము ♦ నెన్నునృపతు । లున్నసంగవణంబు యా♦గ్రోచితముగ
నెఱపెఁగాకున్నశ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । సనుగుణునిగాంచియు న్నె భో♦జానుజాత ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచునీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ నెట్టులకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ వ్యర్థము గాదె ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ బోల్పఁగనక
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కుమారి । మనమజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ గనుము గాక ౧౫

అనుచుఁజెవికింపుగాఁగఁ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ నజుఁడు నెఱ
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాపు♦ దాత్మపాదము ౧౬

కరిణిపైనుండి యటడిగ్గి ♦ సరభసమునఁ । గామరూపాధినాథుని ♦ కరముపట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండుసూప । సుందరులమానసంబును ♦ సొమ్మునట్లు ౧౭

అవ్విరసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మధు♦పర్క మొక్క
మణితమతార్ఘ్యంబుగొని భోజ♦మహిపుఁడిడఁగ । నంగనారత్నములు తా♦ము కైకొనుచు

శ్వేతవస్త్రిని రఘుసుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ వధువు నపుడు
నూత్నచంద్రునికిరణాళి ♦ నురగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ జేర్చినట్లు ౧౯

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁడైన♦పాల్పుచున్న । యగ్నిసముదు పురోహితుఁ♦డగ్నిఁ బూని
వేల్చి యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁగూర్చ్పె ♦ సమ్మదమున

అంత నారాజసుతుఁడు మ♦హితుఁడుపావ్రి । జెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవమునఁ । బల్లవముఁజేర్చు భ్రామ్యావి ♦ పంక్తి యట్లు ౨౧

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిమేనఁ♦జేతికడను । వెలసెఁజెమటలు కన్నియ ♦ వ్రేళ్ళ యందు
బాణశానిట్టు పాణి స♦మాగమమున । నిద్దరకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ యద్దెఁ గలిగె ౨౨

తయోరపాంగప్రతిసారితాని । క్రియాసమాపత్తినివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణాప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృప్రతిమేన తేన
చకార సా మత్తచకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిఃశమీపల్లవలాజగంధీ । పుణ్యఃకృశానో రుదియాయధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః సతస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పల తాంప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకుర కర్ణపూరం
వధూముఖంపాటలగండలేఖ । మాచారధూమగ్రహణాద్బభూవ॥ ౨౭

తౌస్నాతకైర్బంధుమతాచరాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చక్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతిస్వసుర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్యపాణిగ్రహణం సరాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతానధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదఃసంవృతవిక్రియాస్తే । హ్రదాఃప్రసన్నా ఇవ గూఢనక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్యపూజాముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

సరాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషంత । దావృత్యపంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజావివాహః
సత్త్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేనమార్గేవసతీరుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతోనృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభంన తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథిభోజకన్యాం । రురోధరాజన్యగణః సదృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమంపాద మివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁజూచు వేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తిమంతులై ♦ తనరుచుండ । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలు రేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగ్రాలువధువు పే♦లాలవ్రేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రీతిముఁడనఁగ । నొప్పగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబోడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజు ముత్తైదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలుఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపమండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁడివ్విధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కభూ♦కాంతులకును । బూజ లొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలా ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమునుజూపి
మాఱుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ యడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
నరణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనిరె॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధముంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచ స్త్రీరత్నలాభంబు♦ గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలి సిరింగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః స రక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీం తాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ । స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

వదత్సు తూర్యేష్వ విభావ్యవాచో । నోదీరయంతి స్మ కులోపదేశాన్
బాణాక్షరైరేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాంద్రీకృతః స్యందనవంశచక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోప రురోధ సూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైః ప్రవృద్ధ ధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథో రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే । విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ । రజోంధకారస్య విజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణోఽభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

సచ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య । పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా । యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాః
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా । ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః॥
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే । శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై । ర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవు । ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । జేర్చి గంగను శోణ యి♦మర్చునట్లు॥ ౩౬

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁ గాలరియు మఱి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును♦బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధమువీడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తాము పఱచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౭

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతి చేఁ ♦ గరముఁ బెరిగి । భానునకునడ్డు తెఱయయ్యె ♦ బహరమందు॥ ౩౮

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టి తెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొను చేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములనొ జక్రములు సేయు ♦ రవము చేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణము చేతఁ
దమ్ముఁ బరులను బతులనా♦మమ్ము చేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ యొగయధూళి॥ ౪౧

ఆజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతములందుండిపాఱు ర♦క్తంపుటేఱు॥ ౪౨

రేణుమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ ద్రెంచివైవఁ । బవనహతిదానిమీఁద నే ♦ పడినరజము
మండిమిగిలిననిప్పపై ♦ నుండునట్టి । తొలుత లేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికమణిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గురుతువట్టి । తన్నుఁగొట్టినమార్తురఁ ♦ దరిగెఁగెరలి॥ ౪౪

చాపధరముక్తశరములు ♦ శత్రువరుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహంపు♦మొనలతోడఁ । దమజవంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగిమెఱయు । చక్రములమావటులశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కుకొనియుండఁ । దడవునకుఁగానికూలదు♦ ధర్షణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తన్నుఁ ♦ గరముమెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపువఱి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౫

కత్తులనుదూసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరుల । తమబృహద్దంతములవైవఁ ♦ దగులనట్టి
పహ్నిఁజల్లార్చుచుండెను ♦ భయముఁగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౭

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైశ్శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిశ్శోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితంవిహంగై । రాక్షిప్యతేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనస్స్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవసూతౌరథినౌచకౌచిత్
వ్యశ్వౌగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణక్షతయోఃప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోస్సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభావప్యితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణభగ్నేపిబలేమహౌజా । యయావజఃప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫

రథీనిషంగీకవచీధనుష్మాన్ । దృప్తస్సరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

సదక్షిణంతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదస్యయోద్ధు । ర్మౌర్వీవబాణాన్సుషువేరిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

సరోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖాభ్రుకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధిసర్వఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణబభూవలక్ష్యః
నీహారమగ్నోదినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపాగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯
చేరి యొకనక్క పక్షులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు మొనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥
వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ నైగినఱక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యొడమపైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁజూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥
తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుఱ్ఱాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥
ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩
వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులఁగలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందుల గాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪
పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నళుఁడె తాఁకెను రిపులను ♦ దగ్రమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫
ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁగవచియుఁదూణీరియై ♦ రాజతతుల
వర్ణవజలంపుఁబొంగుఁ గ ♦ ల్పాంతమందు । నాపెడుమహావరాహమ ♦ ట్లాపెనళుఁడు॥
పాదిముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పొదలుచుండ । నళుఁడు దుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రముల నీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥
అలుకఁగొటికిన నెఱ్ఱనౌ ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుశీర్షముల నేలఁ ♦ బఱచెనళుఁడు॥
సమదగజముఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదిని మొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
దమకుననువైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నళునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥
రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నళునిదెలియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రమున సె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నింముకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనౌ ♦ కరణినందు॥
హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మా నృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యళుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥
నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యాల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మూఁపులకునొక్కఁడను వాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగను డొక్కంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతోధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయంనరదేవసైన్యం॥ ౬౨
తతఃప్రియోపాత్తరసేధరోష్ఠే । నివేశ్యదధ్మౌజలజంకుమారః
యేనస్వహస్తార్జిత మేకవీరః । పిబన్యశోమూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩
శంఖస్వనాభిజ్ఞతయానివృత్తా । స్తంసన్నశత్రుందదృశుఃస్వయోధాః
నిమీలితానామివపంకజానాం । మధ్యేస్ఫురంతంప్రతిమాశశాంకం॥ ౬౪
సశోణితైస్తేనశిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాఃకేతుషుపార్థివానాం
యశోహృతంసంప్రతిరాఘవేణ । నజీవితంవఃకృపయేతివర్ణాః॥ ౬౫
సచాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌళిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందు । ర్భీతాంప్రియామేత్యవచోబభాషే॥ ౬౬
ఇతఃపరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భిపశ్యానుమతామయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వంప్రార్థ్యసేహస్తగతామమైభిః॥ ౬౭
తస్యాఃప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యోవిముక్తంముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮
హృష్టాపిసాహ్రీవిజితానసాక్షా । ద్వాగ్భిఃసఖీనాంప్రియమభ్యనందత్
స్థలీనవాంభఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృందం॥ ౬౯
ఇతిశిరసిసవామంపాదమాదాయరాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్యరూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవమూర్తాబభూవ॥ ౭౦
ప్రథమపరిగతార్థస్తంరఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినంద్యశ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోభూ
న్నహిసతికులధుర్యే సూర్యవంశ్యాగృహాయ॥ ౭౧

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ సజపాణి
గ్రహణోనామ సప్తమఃసర్గః

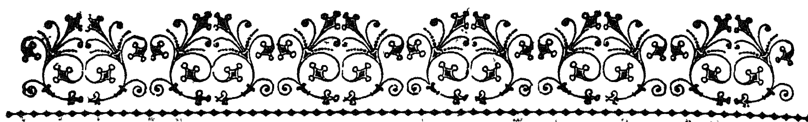
అంతఁ బ్రియుని చూచిన ♦ యధరమునను । నిందుశంఖంబుఁ బెట్టిపూ♦రించ నతఁడు
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు శ్రో ♦ త్రైకవీర । మూర్తియోయన నెంతయుఁ♦బొల్చుచుండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగ మరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరులనెల్ల
నిద్రపుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజములు । నడిమి చంద్రుని బ్రతిమనా ♦ గ్రాలు నజుని॥ ౧౭
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాళుఁ గుట
ననెడు వర్ణమ్ములనుగూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర♦క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బొమిడికము దీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి♦యని యొయిట్లు।
సెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువు లేని । దనుశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యుద్ధచేష్టలఁ గోరంగ ♦ నూను నృపుల॥ ౧౮
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి ♦ యామె ముఖమండలం బొప్పె ♦ నమలమగుచు
నాత్తనిశ్శ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁ బొల్చు న♦ద్దమ్ము పగిది॥ ౧౯
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే♦మెలఁత తనదు । పలుకులను గాక సఖులప♦ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను వాని ♦ మేఘతతిని । నెమ్మి కేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ముగాఁగ॥

ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశ శిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డానను ఖేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళి లేచు ధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౨౦

మానిని. అన్నియు మున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ పట్లువదెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారెకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగ నుంచి కుటుంబము శాంతిగ♦తిన్ గవనుత్సుకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్నను తున్ గులధుర్యుని నిల్వరు♦గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౨౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆసెపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజపాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

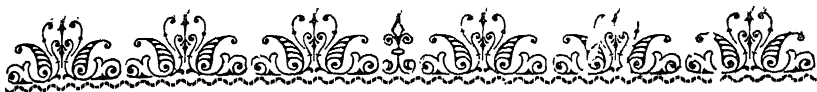
శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:o:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం బిభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరోదిందుమతీమివాపరాం॥ ౧
దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨
అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩
సబభూవ దురాసదః పరై । ర్గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪
రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫
అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్య నవంచయౌవనం॥ ౬
సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭
అహమేవమతో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮
నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

అంత నుద్వాహ సూచక♦మై తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతి రఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగ నృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబు దానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ♦హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేఁటలౌ యూపిరులచేతఁ ♦ దేఁటపఱచుఁ । దనకృతార్థతయును ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డథర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు♦వారితములను
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము♦తోడివహ్ని । వంటిదౌ క్షాత్రమునఁగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమును గాంచి♦ వఱలు రఘువె । యీ యజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మి నెగాక యా♦రఘునృపాలు । నఖిలలక్షణములఁ గాంచి ♦ యలరు కతన॥ ౫

అమలగతి రెండు రెంటినిఁ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికిని శోభ♦ గూర్చుచుండె
నలరు పైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడచుఁదనమున వినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నప్పుడప్పుడె ♦ పొందియుంట । సాహసముఁ జూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁ గొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయ నేలె నమ్మహా♦భుజుఁ డజుండు॥ ౭

ప్రభున కేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడు నెంచు । నుదధిచే వండలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నవమాన ♦ మొందనట్లు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు॥ ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁ జనక । యనిలమూర్వీరుహంబుల ♦ యందుఁ జూపు
నడిమిపథమును గైకొని ♦ నరపతులను । వంచెనే కాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోఽభవత్ ॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాం ప్రపేదిరే ॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసావేష్టనశోభినాసుతః
పితరం ప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః ॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం ॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయేవావికృతేంద్రియః శ్రియా ॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులాం । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్ ॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశావివ ధర్మయోర్గతౌ ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః ॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం ॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్ ॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా ॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః ॥ ౨౧

ననవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్ ॥ ౨౨

ప్రజలలోపలఁ బుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచి రఘువు దా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁ గూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యె నాత్మని ♦ జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పునాతునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచి విషయాళి నారచీ♦రలను దాల్చి । మునిపదవినొందు దురగద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానను రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమాపాగతలనొప్ప ♦ నట్టి నుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ ♦ బాయవలవ । దంచు నెంతయు భక్తిఁ బ్రా♦ర్థించె వతని॥ ౧౨

సుతునిదద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ♦ జూచి రఘువు । కంటఁదడి వెట్టు నాయజు ♦ కాంక్ష నొసఁగెఁ
గాని వీడిన సిరి మఱిఁ ♦ బూనలేదు । తాను వీడిన పొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు। ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళి గెల్చి । యాతవెఱపలనొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమా ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁ బూర్వభూ♦కాంతుఁడుండి । యభ్యుదయమందు నవనృపుఁ ♦ డలరుచుండఁ
గ్రుంకు చంద్రుని బాలార్కుఁ ♦ గూడియుండు । నాకసముతోడఁ దులఁదూఁగె ♦ నక్కులంబు।

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులను జూచ ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములు రెండు । నంశములభువిఁ బుట్టెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

మించి యజితులఁ జేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁ గూర్చె
స్థిరతరంబైన ముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువు పరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁ గూర్చె॥ ౧౪

యౌవనంబున నలరారు ♦ నట్టి రాజు । న్యాయమును దీర్ప ధర్మాస♦నమున నుండె
విమలదర్భాసనముఁ జేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున నేక♦తముగ నుండె॥ ౧౫

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్న నృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱుచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁ బొల్చెడు ♦ మారుతములఁ । బరఁగు ప్రణిధానమున వశ ♦ పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నాత్మ నరేశ్వరుం ♦ డుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధు జ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతుల నెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనము మన్ను సమముగాఁ ♦ గాంచు రఘువు । ప్రకృతి నుండెడు తద్గుణ♦త్రయము నోర్చె॥

పనులఁ దిరముగఁ బొల్పు మనా♦తనుఁడు నృపుఁడు । విడఁడు కార్యాళి ఫలములు ♦ పడయుదాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు ♦ వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్ముఁ ♦ బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషుచ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రితా
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవివర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్య రాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్థమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహితేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్థ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ ౩౦

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్నకేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ ౩౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ ౩౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదగావృత్తిపథేననారదః॥ ౩౩

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ ౩౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ ౩౫

ఇట్టులు దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్ఛయుంచి । యఘువులకు లాగు వైరీంద్రి♦యములయందు
వపరిమత్తత మెలఁగెను ♦ నట్టివీర । లిర్వురును బూర్తిఁబడసిర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమదర్శియండయి ♦ యలరురఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్నియ ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మమాయావి ♦ దూరునజరు॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడన్ ♦ వార్త వినినయశ్రువుల నెంతయును రాల్చి♦యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టులు యోగస♦ధానఁ దొరఁగు । వారు సుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధ్యవేదియా ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కుచింత నజుండు వి ♦ ల్లెక్కుపెట్టి । యొందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలెజగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్నమగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ♦బతిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరు పేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యెన ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యెన ♦ ప్రభునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమేగాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా♦ యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁబ్రియుండునప్రజుఁ♦డజుఁడు రాణి । తోడ విహరించె నొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామివజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునందు ♦ నభవుచెంత
నారదుఁడువీణవాయింపఁ ♦ గోరి వెడలెఁ । ధరణియుత్తరగమునుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

అతని వీణాశిరంబున ♦ నపుడుగ్రాలు । దివ్యకుసుమాళిచేసైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వునఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణ ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములుచూడ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్ననవమతికై కార్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
ననుతైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతిమేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతవిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాద్ధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధుసుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ నవ్వసేయు
దివ్యసుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రిములందు సు♦ స్థితిని గాంచె॥ ౩౬

అన్న రేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమ స్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులు మోడ్చె । శశిని రాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అనువులఁదొఱంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁ దైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి యొనర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరము బెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెరొదలు॥ ౩౯

తేతెఱ విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తి పట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్నసహజధై♦ర్యమునుబాసి । మాటతడఁబడ నేడ్చెఁ గ♦న్నీటముగ్ధి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములనుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ యక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్య మెయ్యదిగాకుండు ♦ సాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదు♦వైనదాని । వలన నేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములకున్మృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయ నేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చివీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి యెఱుఁగని ♦ యన్నుమిన్న!
నిరపరాధిని నన్ను మ ♦ న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్క మాట॥ ౪౮

ధృవమస్మి శఠః శుచిస్మితే । విదితః కైతవవత్సల స్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్య గతా సిమామితః॥ ౪౯

దయితాం యది తావదన్వగా । ద్వినివృత్తం కిమిదం తయా వినా
సహతాం హతజీవితం మమ । ప్రబలామాత్మకృతేన వేదనాం॥ ౫౦

సురతశ్రమసంభృతో ముఖే । ధ్రియతే స్వేదలవోద్గమోపి తే
అథ చాస్తమితా త్వమాత్మనా । ధిగిమాం దేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపి న విప్రియం మయా । కృతపూర్వం తవ కిం జహాసి మాం
ననుశబ్దపతిః క్షితేరహం । త్వయి మే భావనిబంధనా రతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్కచితాన్వలీమత । శ్చలయన్భృంగరుచ స్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతి మారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకి మే మనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసి ప్రియే । ప్రతిబోధేన విషాదమాశు మే
జ్వలితేన గుహాగతం తమ । స్తుహినాద్రేరివ నక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకం ముఖం । తవ విశ్రాంతకథం దునోతి మాం
నిశి సుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినం పునరేతి శర్వరీ । దయితా ద్వంద్వచరం పతత్రిణం
ఇతి తౌ విరహాంతరక్షమౌ । కథమత్యంతగతా న మాం దహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపి తే । మృదుదూయేత యదంగమర్పితం
తదిదం విషహిష్యతే కథం । వదవామోరు చితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనా త్వాం ప్రథమా రహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । న శుచా నానుమృతేవ లక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసు భాషితం । కలహంసీషు మదాలసం గతం
పృషతీషు విలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసు విభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్య మాం । నిహితాః సత్యమమీ గుణాస్త్వయా
విరహే తవ మే గురువ్యథం । హృదయం న త్వవలంబితుం క్షమాః॥ ౬౦

మిథునం పరికల్పితం త్వయా । సహకారః ఫలినీ చ నన్విమౌ
అవిధాయ వివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యత ఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలిరాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగుకతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడ నే ♦ నిజము దెలిసె॥ ౪౯

పాడుజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియామెను ♦ మరలి తేల
యంతమొదవెడుపలు కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దేహులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింప నేల
పేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరి మరల ని ♦ న్గాడునేమొ । యనెడు శంక జనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నో ప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచిమగల । హిమగిరిగుహాంతరమ్ములఁ ♦ దమము నిశని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టినావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోనిభృంగాళిరొదలను ♦ మానియుండ । రేయి నిదురించు నేక నీ ♦ రేజమట్లు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్న నీమోము నన్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁదిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁ గూడును గావున ♦ విరహమోర్పుఁ । గ్రమ్మరక చన్న నీవు న ♦ న్గాల్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పు సోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొవ్వుచుండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీచితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁగలవో కో ♦ యువిద చెపుమ॥

నీకు మొదటి రహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మొలనూలు నీకూర్పు ♦ లీలలేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ ల్కొనని నిద్ర । గాంచు నీతోడ ననుగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౮

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నందమౌ మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁ గదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితి వినాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురికేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీవిరహంబునఁ ♦ గన్న శోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడి గున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడను గూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యిట్లేఁగఁబోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహద స్త్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౩

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౪

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోయమాత్మజః
అహమేకరస స్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిర స్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షి మదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జకృతాంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషామపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవిమేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

నీవు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుచుండు । నయ్యశోకము నీవుఱ ♦ లంపువిడెము
భూషలుగనిచ్చుపువ్వులఁ ♦ బువ్వుఁబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహక ♦ కృత్యమందు॥ ౬౨

అవ్యులకు దుర్లభంబయి ♦ యందెమోయు । చరణమునవీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
కుసుమబాష్పంబుల నశోక ♦ కుజముగురిసి । కరముశోకించెనీకయి ♦ గదె సుగాత్రి॥ ౬౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ నడుకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూలు ♦ సగమునాదు
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర ♦ కంఠి తగునె॥ ౬౪

సఖులుసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రిఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదుకార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు। ౬౫

దైన్యమెడలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । నీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కముగిసె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుపరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౬౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం ♦ వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్నుహరింప । నేవి నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెప్పుము॥ ౬౭

నేడు జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నానుమదిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త ♦ ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮

అన్యలోభాళికొగ్గని ♦ యట్టినాదు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నిద్యుజునిసౌఖ్యమంతయు ♦ నింతనఱకె॥ ౬౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుగూడరసబాష్ప ♦ బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦

అంత బంధువులజునంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడిరి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧

ఎంత తెలిసిననృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగతించెనసునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గాని ప్రాణంబుపైనుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమాళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ ♦ హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపువఱదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్ ॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శృణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిష్ప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిల దుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవన్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితి స్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్ ॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్తయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభిః । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్నను లాభవానసౌ॥ ౮౭

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యే♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మనమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱింగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౨౫

కనుఁగొనియుమాని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వప్నము గావచ్చి శోకంబు ♦ శాంతిపఱచి
నిన్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁ డయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౨౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెమ్ము సందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతముననిల్ప నెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౨౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె య♦మ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౨౮

తొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియను దేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౨౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గాల్పుదాని॥ ౩౦

దానురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నుగకను♦మాళిఁగూడు ♦ దనుకధరనుండుమనియె నా♦మునివరుండు

అమలకథకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీవుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । గాఁగ దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౩౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చానమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళత్రవంతులు ♦ పృథివివలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౩౩

అభ్యుదయమందు మదినింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । ధైర్యముననట్టితెల్వియె ♦ తగదెమాప॥

కడుపగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౩౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిచెప్పఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౩౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుండ్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౩౭

అష్టమః సర్గః.

అవగచ్ఛతిమూఢచేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌయదా
విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదబాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

నపృథగ్జనవచ్ఛుచోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదివాయౌద్వితయేపితేచలాః॥ ౯౦

సతథేతివినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్యవచోవిససర్జమునిం
తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్యగురోః॥ ౯౧

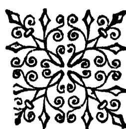
తేనాష్టౌపరిగమితాఃసమాఃకథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేనసూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతదర్శనైఃప్రియాయాః । స్వప్నేషుక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహఇవసౌధతలంబిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథవర్మహరంకుమార । మాదిశ్యరక్షణవిధావిధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవ్యతికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో
నామాష్టమఃసర్గః.

ప్రియవినాశనమునఁ మూఢుఁ♦డయినవాఁడు । హృదయశల్యముఁగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దెలుపఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు||

ఆత్మసంబంధమైన దే♦హాత్మలందె । యోగమునఁ యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం♦బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు|| ౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులు వగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా♦తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింక రెంటికి ♦ భేదమెద్ది|| ౯౦

అనినగురుఁడు సుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాలించుఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలుపక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె|| ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న♦ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి||

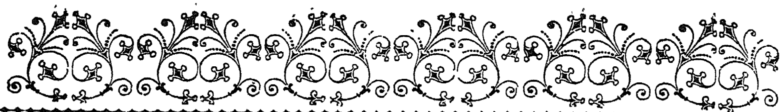
రావిచిలుమెల్ల సౌధముఁ ♦ బ్రిచ్చునట్లు । స్వాంతమును వ్రచ్చుశోకశ♦ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ♦భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె||

పూర్ణశిక్షితుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా♦జ్యముననునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడదని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె|| ౯౪

చ|| సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహముం
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మురిపెముముచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోన్||

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను సప్తమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

—:o:—

పితురనంతరముత్తరకోసలా౯్ । సమధిగమ్య సమాధిజితేంద్రియః
దశరథః ప్రశశాస మహారథో । యమవతామవతాంచ ధురి స్థితః॥ ౧

అధిగతం విధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్య తతో గుణవత్తరం । సనగరం నగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవ వదంతి మనీషిణః । సమయవర్షితయా కృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతిం చ తం । శ్రమనుదం మనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదే న గదః పదమాదధా । వభిభవః కుత ఏవ సపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతే౽మరతేజసి పార్థివే॥ ౪

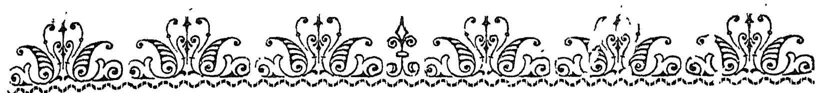
దశదిగంతజితా రఘుణా యథా । శ్రియమపుష్యదజేన తతః పరం
తమధిగమ్య తథైవ పునర్బభౌ । న న మహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయా వసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాం చ నరాధిపః
అనుయయౌ యమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరం రుచా॥ ౬

న మృగయాభిరతిర్న దురోదరం । న చ శశిప్రతిమాభరణం మధు
తముదయాయ న వా నవయౌవనా । ప్రియతమా యతమానమపాహరత్॥ ౭

న కృపణా ప్రభవత్యపి వాసవే । న వితథా పరిహాసకథాస్వపి
న చ సపత్నజనేష్వపి తేన వా । గపరుషా పరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయం చ రఘూద్వహా । దుభయమానశిరే వసుధాధిపాః
స హి నిదేశమలంఘయతామభూ । త్సుహృదయోహృదయః ప్రతిగర్జతాం॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ♦యించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంగుఁబోల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పురాష్ట్రముఙ్ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేదితేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువారిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులమందు దశరథ ♦ ఘనపుఁడొకఁడు॥ 3

అజునిసుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమను బాలించుచుండఁగా♦క్షమవహించి
యుర్విఫలియించెఁ గాలిడ♦కుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడముగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చిరఘువేల ♦ ధరణిమెఱసె ; నంత నజుపాలనంబున ♦ నల్లైచెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధ ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమును హరియింపఁగాఁ♦జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ మైనప్రియయు॥ ౭

ఇంద్రుకడనైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపులనైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములువొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతనిమ్మనము విజ్ఞేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతుకేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలఃశతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయఃశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహో । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాఃశరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

జలధినలయుత మేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమున గెల్చె వి♦ల్లెక్కువెట్టి
కేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్వఁ జాటు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦

రక్షితంబగు నొక్కటే ♦ రథము చేత । ధరణి గెల్చిన యాధను ♦ ర్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బలరుజలధి॥ ౧౧

వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత । గిరుల కెక్కులబలమును ♦ హరిహరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతిహరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥

సురలు శతమఖునంఘ్రిల ♦ కెఱఁగుకరణి । వందలకొలందినృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥ ౧౩

అలకలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు । సచివులను గొల్చి సుతులయం♦జలులఁ గూర్చఁ
దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి నేఁడు వారిధి ♦ తటముపీడి॥ ౧౪

మాఱులేని సితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయరాజధర్మంబు ♦ నతఁడు తలఁచి । యపరిమత్తతవెల్గెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫

క్రతువులఁ గిరీటమును వీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులను భుజశక్తిఁ ♦ గన్న నేఁడు
తమసరయొడ్డు నసరయూవు ♦ తటినిఁ గూర్చెఁ । గనకయూపాళిమాగాంధ ♦ కారహేళి॥

జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితునృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁ గూర్చె నీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౭

అవభృథామలుఁడయి యుంద్రి♦యములగెల్చి । యమరసభయందుఁ గాల్రిఁగా♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడు వంచెఁ దనయున్న ♦తంపుశిరము । నుదకములనిచ్చు నిందుర్రిన ♦ కొక్కరునకె॥

ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కుత్స్నకులోద్భవు ♦ నసముపీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ నేలుగరిత । యన్యనరపాలు సేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౯

అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శకునినకుఁదోడుగా నిల్చి ♦ సలిపిరణము
బాణములనురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁ దనబాహు♦బలముకలిమి॥

చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్ర♦శస్తబలుఁడు । హరిహయునిముందుఁ బొల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణము చేసె॥ ౨౧

మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగా నెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁగడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

పి్రయతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవభువం సహశక్తిభిః
ఉపగతో౽పనినీషురివప్రజా । హరిహయో౽రిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథసమావవృతే కుసుమైర్నవై । స్తమివసేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురం మధురంజితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవివర్జితచందనపల్లవం । విరహయన్ మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవ శనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం । రథయుజా పరివర్తితవాహనః
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయంనగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మతతో నవపల్లవా । స్తదనుషట్పదకోకిలకూజితం
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజం వనమాలయా । నవపలాశమధార్యత భంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభత కింశుకే
ప్రణయినీవనఖక్షతమండనం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతా మదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీ లఘువాగివయోషితాం
ప్రియతమానకరోత్కలహాంతరే । మృదురవా దురవాపసమాగమాన్॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలు తావదశేషమపోహితుం । రవిరలం విరలం కృతవాన్ హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రికరం సుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసం హిమవర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాం యయౌ। ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతా మనః । సకలికా కలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివ భూపతేః । సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః। ౩౪

దశనచంద్రికయా వ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధి మధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యత షట్పదైః । శుచిరసం చిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ◆ నాటితేటి । ప్రియలముప్వరతోఁబోల్చు ◆ నృపుఁడతండు
మాఁడుశక్తులతోఁగూడి ◆ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ◆ బోలుచుండె॥ ౨3

అంత మధువేకనరపాలుఁ ◆ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ◆ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ◆ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు◆వ్వులుధరించి॥

ఇనుపడిచెడ్డగంధంపుఁ ◆ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ◆ మార్గమిచుఁడు
పగలుమెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర◆వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ◆ జాలిననఁగ॥ ౨౫

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ◆ దలఁచియంత । సారథినిగొల్పి వెన్క క◆శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడివముహరించి ప్ర◆భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ◆ వీడివెడలె॥ ౨౬

పూలుపూచెను నవపల్ల ◆ వాళితోఁచెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ◆ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ◆ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ◆వించె మధువు॥ ౨౭

మాధవునిసంగతిని వన◆ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ◆ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ◆ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ◆ మందినట్లు॥ ౨౮

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ◆ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర◆కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదమునలజ్జను ◆ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ◆ భరణమనఁగ॥ ౨౯

ప్రణయకలహాంతమందు న ◆ బ్బాపజాత । విశిఖహతచిత్తలైనట్టి ◆ ప్రియలకపుడు
సుఖసమాగమకారియై ◆ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖిచలె మృదు ◆ రవపికమ్ము॥ 3౦

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ◆ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ◆ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ◆ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న ◆ నయ్యనుండు॥

తేఁటవెన్నెల హాయియా◆తెమ్మెరయును । గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ◆ క్రొవ్వియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ◆ గార్హమైన । హిమగతవసంత మొంతయు ◆ నమృతసమము॥

అభినయము నేర్చుగతి మల ◆ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ◆ పాళితోడఁ
బొదలు లేమావితీవియ ◆ ముదముఁగొల్పె । రాగరోషము లొర్చిన ◆ యోగులకును॥ 33

సదుపకారార్థమై నీతి ◆ శాస్త్రరీతిఁ । బొందునృపుసిరి కర్థులు ◆ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా◆సముఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం◆గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ◆ యలరుచుండు । దంతకాంతివెలుంగు న ◆ సంతునవ్వుఁ
బోల్చుచుండెడు పొగడపు◆వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ◆ కూర్మిమీఱ॥ 3౫

కుసుమమేవనకేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభినవాఇవపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాంయయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకుళమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుంప్రభురేవసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాతఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితాసుమితావనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘుయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥ ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయారజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥ ౪౮

ఆమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమ మెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు ♦ వీనులందుఁ । గూర్చు పల్లవపాళియుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥

అవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్త్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్ఘం ♦ గారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంక్షచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుచున్న । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ ♦ దనరురాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ ♦ సంతమందు॥

వనలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమౌ కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత ♦ కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు ను ♦ ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలప్పుడు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహార్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు ♦ హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు ప్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాలు మొలనూళ్ళు గలయట్టి ♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి ♦ కలు చెలంగె॥ ౪౪

*పొలయలుకఁ బుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యధ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజార్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోముపెట్టె
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానవగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతసురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే నుమ ♦ చాపధరుని । మానకేతనుఁ జలిబెల్లు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమౌలు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రియులిడఁదాల్చి ర ♦ క్వారిని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణై ; రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతః సచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసౌవనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహా । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళివలె హృద్య ◆ మైతనర్చి । యాలరుబంతులు ౖవాలెడు ◆ నళులనొప్పు
తిలకస్ఫుటమ్ముతో వని ◆ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిలు సతీ ◆ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసొగసును ◆ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ◆ పూలచేతఁ
జిఱునగవుచెల్వఁజూపుచుఁ ◆ జిగురుపెదవు । లందు మధుగంధమందియ ◆ నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ◆ తమునఁగదలి । గండుఁ గోయిల గుంపులఁ ◆ గ్రాలుచుండి
సుమభృతిని వంగినట్టియ ◆ శోకశాఖ । చిచ్చుగాఁజేసె విరహిణీ ◆ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ◆ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యాలవా ◆ చిఱుమొలకలు
పరిషిక్తమ్ము లనియెడు ◆ మరుబలములు । చేడియల రాగమునమించెఁ ◆ గొండికాండఁ॥

అమల సుమరేణువుల బలు ◆ పండినట్టి । యాయాసము లొప్ప మీఁద భృంగ ◆ గాలిగప్పఁ
దిలకస్ఫుటప్పుఁ బూగుత్తి ◆ చెలఁగెఁగాంతిఁ । గురులఁ జేర్చిన మాక్తికా ◆ భరణమట్లు॥

ధన్విరై యొప్పు దర్పకు ◆ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కిడుమణి ◆ చూర్ణమొకొ
యనఁగ గాలికి నపరాన ◆ మందులేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ◆ భ్రమరకులము॥

యూఁతలు లుయ్యాలలను వసం ◆ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియు ◆ బాహులతలు
పతిని నాలింగనముసేయు ◆ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీఠరజ్జుల ◆ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానుఁడు వైరము ◆ లోలఁగిమనుఁడు । యౌవనము వోవఁగలదు ◆ దినెదువరుని
మతము పికతతిచే విన్న ◆ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసము ◆ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మతి ◆ మధునిబోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసినీ ◆ మణులతోడ
నమ్మథూత్సవ మెలమితో ◆ ననుభవించి । కోరె మృగయావిహారంబుఁ ◆ గూర్మిసలుప॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ◆ లేయఁగలుగు । నలుక వెఱపుల లక్షణ ◆ మలను తెలుపు
నోర్పు మొదలగుగుణముల ◆ నోడలఁగొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ◆ వెడలెవిభుఁడు॥

వేఁటకనువయిపొల్చెడు ◆ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునంట ◆ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ◆ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలువడమ్మట్లు నింగి భూ ◆ కాంతమూళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ◆ మాళితనర । మోదుగాకులఁగంగును ◆ బోలమరును
కులుకు గుజ్జంపుస్వారిపో ◆ గులుచలింప । రురువిహారపుభూమిపై ◆ నటులెఁబ్రిభావు॥ ౬౦

తనువులను గూర్చితనులతా ◆ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁజొనిపిళ్ళం ◆ గమలయందుఁ
గనిరిజనదేవతాస్త్రీలు ◆ గమలనయనుఁ । గోసలకుఁ జీత్రితనితిచేఁ ◆ గొలుపునట్లు॥ ౬౧

శ్వగణవాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యువివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితంవనం॥ ౬౨

అథనభస్యఇవత్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోనవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపఙ్క్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యాత్ । ముస్తాప్రరోహకబళావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపఙ్క్తిభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్త్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోక్షలఘూత్తమాంగాన్ । ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతితాన్గుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాన్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధ తీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణై॥ రమంస్త ౭౪

వలలుకుక్కలుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుముచ్చులనెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీటియున్న । మృగగవయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥

మించుబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలించు ♦ నట్టినృపతి॥ ౬౩

క్రాలమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తఱిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
మాటికినినాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ న్పడియె నెదుట॥ ౬౪

తీసిపొనియల్లువడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెనుమైనఁజెవరియా ♦ జింకపిండు
బెదరుకడిమాపులను నల్లఁ ♦ బఱచెననిని । వాయు వుత్పలదళతతిఁ ♦ బఱమనట్లు॥ ౬౫

హరిసముఁడు ఱేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వయము
కాముకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౬౬

అన్యమృగముల నేయ ను ♦ న్నపుడుగూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దయితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయయుచెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె॥

వన్యసూకరములుకడి ♦ పడియెఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ
నడుమునడుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు॥ ౬౮

గుబ్బమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుమన్నపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవు ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంట ♦ దచ్ఛరముల॥ ౬౯

కడునడినిమీఁదఁ బడవచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదరమునుదీసికంటిరం ♦ ధ్రమున నేయ
గరులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్మువ్రచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి॥ ౭౦

కటిపటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ముసేసి । ఖడ్గమృగశీర్ష భారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక॥

గాలికాసనపుల్ల శా ♦ ఖాళియట్లు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
వాఁడుకనుగన్నశరలాఘ ♦ వమున నపుడె । పొదివిశరములనోళ్లను ♦ బొదులఁజేసె॥ ౭౨

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । ఱేఁడుగర్జోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబలతేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥

వక్రనఖములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపి శిరముల నాజిలో ♦ సాయపడిన । హస్తితతిముప్పుదీఱిన ♦ దంచునెంచె॥ ౭౪

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నిరతాన్నియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామ శాంతిం॥ ౬౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాలలక్ష్యీచకార
సపది గత మనస్క శ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్యకర్కశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామసతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటో వనానిలః॥ ౬౬

ఇతివిస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయాజహార చతురేవకామినీ॥ ౬౭

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాం బభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౮

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్రశృణ్వన్ । విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతురురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినేపార్శ్వచరైర లక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచాతపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసితస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహిత శంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాన్ పఙ్క్తిరథో విలంఘ్యయత్
అపథేపదమర్పయంతిహి । శ్రుతవంతోపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హాతాతేతిక్రందితమాకర్ణ్యవిషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్య వేతసగూఢప్రభవంసః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్యఇవాసీత్క్షితిపోపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మైద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మాన మక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృత శల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౭౬

తౌదంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోభూత్పరాసురథభూమిపతింశశాప । హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ◆ రాజి మట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ◆ దీసి గురిసి
లీల నెడలించి చామర ◆ వాలములను । దృష్టిగనె తాఁడు తక్కిన ◆ నృపతులట్లు॥ ౭౫

వీడిరతికేళి విరిసరుల్ ◆ గూడియుండు । తనసతీ కేశపాశమున్ ◆ దలఁపుగొలుప
నెమ్మి నేయఁడు నృపుఁడు పిం ◆ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జేర ◆ లావునున్న ।
కరముబడలిన నృపతియుం ◆ గురులనంటి । వదనమునఁ గ్రాలు చెమటపై ◆ వ్రాలి వ్రాలి
చల్లతుంపరతోఁ గూడి ◆ పల్లవముల । విష్వగాహానిలము ముద్దు ◆ వెట్టుకొనియె॥ ౭౭

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ◆ నెల్ల మఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ◆ తలను బెట్టి
యెడతెగని సేవనురాగ ◆ మెచ్చ నతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ◆ లొంగుపగిది॥ ౭౮

ఒక్కపరిచరుఁడును లేని ◆ యొక్కచోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ◆ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ◆ పాన్పుమీఁదఁ । రాత్రిగడపెను దశరథ ◆ రాజమౌళి॥ ౭౯

వనకరులకర్ణతాళముల్ ◆ పటుహరవను । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ◆ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ◆ మొందు విహగ । మధురరుతముల నాలించి ◆ మహిపుఁడలరె॥ ౮౦

లేడి విపినంబులోఁ జన్న ◆ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ◆ బడక యుండఁ
జేరె వరపశుమునిజన ◆ సేవ్యఁ దమస । నురుగు బడలిన గుఱ్ఱము ◆ నోటఁ గాఱ॥ ౮౧

కడవనానదిముంచఁగాఁ ◆ బొడము దీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ◆ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ◆ ర్తించి విడిచెఁ । దీవ్రశరమును నరపాల ◆ తిలకమపుడు॥ ౮౨

నృపులకు నిషిద్ధమే యౌ ◆ నిట్టిపథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ◆ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులైన రజోగుణ ◆ బద్ధులైనఁ । బదము నిడుదురు గాదె దు ◆ ష్పథమునందు॥ ౮౩

అంత హా తండ్రి! యనియెను ◆ నార్తరవము । వినఁబడిన తాఁను దీనుఁడై ◆ వెదకి యచట
వేతసనిగూఢము మునిసుతు ◆ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుఁ గాంచి చింతాస్త్ర ◆ ఘటితుఁడయ్యె॥

పరిభీతకులుఁడైన విభుఁడు గు ◆ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము మునిసుతు నడిగినఁ ◆ గుంభమూని
మాటతడఁబడ నాతఁడు ◆ మాఱుపలికెఁ । దాద్విజేతర తాపస ◆ తనయుఁడంచు॥ ౮౫

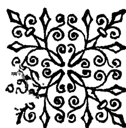
అతఁడు గోరఁగ శరముకో ◆ నతని నృపుఁడు । కనులు లేనట్టి జనకుల ◆ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని ముందిడి ◆ యొఱుకపఱచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ◆ యట్టితప్పు॥ ౮౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ◆ దల్లడిల్లి । హర్తచేతను శరముదీ ◆ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడు గతించె వృద్ధుఁడౌ ◆ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁ దొడఁగెను గన్నీరు ◆ పట్టిచేత॥ ౮౭

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యేవయస్యహామివేతిత ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ మివముక్త విషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥
శాపోప్యదృష్టతనయాననపద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతామయిపాతితోయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితిమింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥
ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్ హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరానుమనుగంతుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్యరాజా
సంపాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమివాంబురాశిః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవికాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనోనామ నవమఃసర్గః.

నావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ । బుత్రశోకంబుచేమృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రొక్కనహితో ల్తవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కెఁబ్రథమాపరాధిన్న ♦ పాలుఁడనియె॥

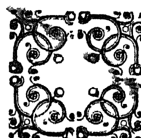
నుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి । నాకు మీతిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికట్టులతోమండి ♦ యవనితలముఁ । గాల్చినట్టు సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁగాద॥ ౮౯

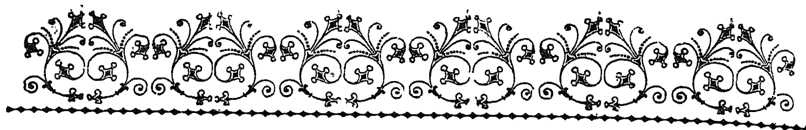
పధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడుఁగ భూ ♦ మీశునతఁడు
నుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి । కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరెమాని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ♦ యానతిఁదీటిచి తత్క్షణంబ య
 జ్జనపతిమక్ళిఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
 దననిరయంపుఁగారణము ♦ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁగా
 ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

—:o:—

పృథివీంశాసతస్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ధేః । శరదామయుతంయయౌ॥ ౧

నచోపలేభే పూర్వేషా । మృణనిర్మోక్ష సాధనం
సుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యఃశోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్య పునరుత్థాస్యన్ । నదఃశోణ ఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిఃసచిరంనృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

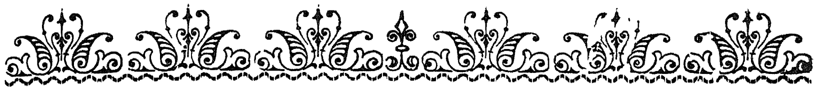
ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతఃసంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరేదేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతాహరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపోభవిష్యంత్యాః । కార్యసిద్ధేర్హిలక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియఃపద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

ద శ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధిని గాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణి నేలఁగ నించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రింపుఁ గొలఁది య♦బ్దములు గడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితౄణనిర్ముక్తి ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడు శుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

*అప్పటికిఁ జూడ నెంతయు ♦ నణఁగి తఱిని । బాఱనుండెడు శోణ్ణైకె ♦ పడిని దోఁచె
సంతు గాంచని దశరథే♦శ్వరుని యందు । నణఁగియుండెడు మనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ 3

తఱచుటకు ముందు రత్నసం♦తతికి నైన । కారణమునకు వేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
బాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగిన కారణమున కయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం♦ద్రియులు బుధులు । సంతతినిఁ గోరు దశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగిన పుత్రులు గలుగఁగా ♦ ధర్మసాధని । యాగమొనరింపఁ దొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడు పౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికి శరణంబు సొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండు వేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలి ఛాయాతరువుఁ జేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవము వారు చేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుం డాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
భావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణము కాదె చూడ జా♦లమ్ము లేమి॥ ౭

ఆదిశేషుని తనువున ♦ నలరువానిఁ । బఱపు పడగల మణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలనీను దేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచె నానందమున దివౌ♦కశ్చయంబు॥ ౮

క్రొత్తమొలనూలు మేలుదు♦కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరమకోమలతత్కర ♦ పల్లవములఁ । జాఁచియున్నట్టి చరణకం♦జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసంశారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మనా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విషాం
అథైనంతుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహర్త్రే । తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదివ్యంపయోఽశ్నుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకఃకారణతస్తాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యసే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవదృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయోమితలోకస్త్వ । మనర్థీప్రార్థనావహః
అజితోజిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తోవ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామంత్వాంతపస్వినం
దయాళుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరంవిదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వంసర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలులేయెండఁబోలెడు ♦ వలువవాని
శారదదినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలువునట్టి । పద్మ కానందముసురమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభముచక్షమునఁదాల్చి ♦ క్రాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలుబాహువుల్ ♦ వెలయుకతనఁ
గడలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ వఱలువాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాపునట్టి
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయనినా ♦ దములవాని॥ ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనపరిశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువుమొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రీతి ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బ్రుంగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచునున్నాము ♦ వందనములు॥ ౧౭

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ బెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువుమార్పలేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౮

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడువట్లు॥ ౧౯

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నికడల । వ్యక్తకారణుఁడగుదువ ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన మా ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ములేనిత ♦ పస్వియంచు
వగకుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజరలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుందుర్॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయందటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥ ౨౩

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥ ౨౪

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥ ౨౫

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥ ౨౬

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుస్తరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥ ౨౭

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥ ౨౮

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥ ౨౯

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥ ౩౦

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥ ౩౧

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥ ౩౨

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥ ౩౩

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥ ౩౪

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥ ౩౫

సప్తసామంబులునునిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియందు్రు॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండియేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యెసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్షులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుందు్రదేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౭

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందునునీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లొంగెడుఁగున॥ ౨౮

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౯

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ♦గోచరమగు
నింక నూహ లశ్రుతుల నూ♦హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియెతెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాదులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ కాల్పకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్ల లోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పాడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యాందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరసురలుఁ
కానిసురమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మైకుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయేసురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైఋతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమౌ
అంగినాంతమసేవోభా । గుణౌప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లభ్యాంశఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాఃపుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

కుశలసంప్రశ్నమొనరించి ♦ కూర్మినెఱపి । నట్టివానికిహరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయమొందకరాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలుగఁజేయువిపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

అబ్ధితీరానశైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టిప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁదెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికెభగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥

అప్సరాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దరలుచుండి
విమలసంస్కారమునుబొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థరాలైన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

అంఘ్రిఁబ్రవహించిమిగిలిన♦యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁబ్రవహించు♦నోజనొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైనట్టివిభునివా ♦ క్పూరమిట్లు॥ ౩౯

తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరుసత్వ । గుణరజోగుణములఁదమో ♦ గుణమడంచు
కరణియూపత్త్రప్రభావవి ♦ క్రమములెల్ల । నడఁచెరాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ రమరులార॥ ౪౦

సాధువ్రమనఁబుతెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకముచేతఁదప్తమౌ ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచేముజ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నదినాకునో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియిక్ష్వాకుర్యముల వేఁడ ♦ వలెనెనన్ను
విష్ణుప్రార్థింపకరయొగాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదేదానిసారథ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౨

దనుజపతిదనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబుచేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగనిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదుపదియవశిరమును ♦ దధ్యమరయ॥

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్ముకతన । నద్దురాత్మునిదశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతవఱకును సేసహి ♦ యింపవలసె । నురగవృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁబ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులనులెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబుసురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరమువేఁడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పింతువానివౌ ♦ తలలనేను । గమలచయముగశితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬

తడవులేదిఁకమరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతియాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యాధములౌమాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । వరహవిర్భాగములమీరు ♦ వడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదముచాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెలుపునవిమానములనెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మునుదొలంగి । సుకముగానుండుఁడింకనో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేన సః
అభివృష్య మరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతం సురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివ ద్రుమాః॥ ౫౧

అథ తస్య విశాంపత్యు । రంతే కామ్యస్య కర్మణః
పురుషః ప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేన సహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతం దోర్భ్యా । మాదధానః పయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపి దుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతం త । దన్నం ప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవ పయసాం సార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేన కథితా రాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతిం చకమే తస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపి యత్॥ ౫౫

స తేజో వైష్ణవం పత్న్యో । ర్విభేజే చరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోః ప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితా తస్య కౌసల్యా । ప్రియా కేకయవంశజా
అతః సంభావితాం తాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తే బహుజ్ఞస్య చిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌ పత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సా హి ప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీ వారణస్యేవ । మదనిష్యందరేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భః ప్రజాభూత్యై । దధ్రే దేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివ నాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివ సంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములబల్మిఁ ♦ బట్టనుండ । శాపమునఁగట్టువడిదశా♦స్యములవాఁడు
మైలపఱుపనిదేవబం ♦ దీజడల । ముడులనదలింపుఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ♦రమ్మువాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా♦గమ్మృతవృష్టి
నివ్విధంబునఁగురిసియ♦కృష్ణమేఘు । మెంతయునువింతదోఁప న♦వృశ్యుయయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను♦ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువును దేవవిభుఁడావె ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతో గాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు । సకలఋత్విగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁ డందున♦నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత । వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజునుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయగు ♦ ట్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రికు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచి త్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమునుబట్టియబ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెటిసగముసేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమనుదాని సు♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసపతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర♦సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ♦గాఱుమదము । సమముగానెంచి ప్రేమించు ♦ భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
నినులసిరికయి దేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భమునుదాల్చిరెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనులోనవహియించి ♦ ప్రబలుమంచు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాటిచతనులతోఁ ♦ దేజరిలిరి॥ ౬౧

గుప్తం దదృశురాత్మానం । సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యమానం సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వప్నాన్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగారాధితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాంగతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చివామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
భద్రముగఁదమ్మునెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య♦సతులుసతులు॥

నింగిబంగారుఱెక్కల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

విభుఁడుదనయొద్దనిడిన కౌ♦స్తుభముతనదు । వక్షమునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మమనెడు
వీవననుబట్టిలక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥ ౧౪

అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోవచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులునుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుచాలసం ♦ తసముసొంది
తానుదైత్రిలోక్యగురునకుఁ♦దండ్రియగుట । యెఱిఁగియెంతయు శ్రీఘ్రంగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥

విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యును జెక్కులై ♦ యొండొరీతి
నొక్కఁడయ్యునువిభుఁడుదాఁ ♦ జెక్కులైన । భాగములనుండెవారి గ♦ర్భములయందు॥

ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ సుతునిఁబడసెఁ
దమముమాయించుశక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభనురాత్రిరవోషధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౭

పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయునుబ్రీతుండయి ♦ సంతసమున
జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యముగను॥ ౧౯

దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగుకాంతిచే ♦ నలరుసలని
ప్రభనుశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ ♦ దెగడఁబడినట్లులుండెను ♦ దీప్తితఱిగి॥ ౨౦

శిశువురాముఁడుశయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱ । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణినొప్పె॥ ౨౧

పుట్టెకైకేయికంతఁదాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడుభరతాఖ్యఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
సిరినివినయంబుగైసేయు ♦ తెఱఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లిజాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౨౨

అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడుసుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెసుమిత్ర
చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥

విశ్వవిభుఁడైవెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమేవచ్చినట్టులు ♦ జగతియప్పు
డఖిలదోషవిముక్తయై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ యొలమినించె॥ ౨౪

తస్యోదయేచతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశఉచ్ఛ్వసితాఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణంరాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంప్రథమంచక్రు । ర్దేవదుందుభయోదివి॥ ౭౮

సంతానకమయీవృష్టి । ర్భవనేచాస్యపేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాఃకృతసంస్కారా । స్తేధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాంవినయకర్మణా
ముమూర్ఛసహజం తేజో । హవిషేవహవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘంకులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపిహిసౌభ్రాత్రే । యథోభౌరామలక్ష్మణౌ
తథాభరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యాద్వంద్వంబభూవతుః॥ ౮౩

తేషాంద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తేప్రజానాంప్రజానాథా । స్తేజసాప్రశ్రయేణచ
మనోజహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రాదివసాఇవ॥ ౮౫

సచతుర్ధాబభౌవ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతారఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తేగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహార్ణవాః॥ ౮౭

పాదలిహరినాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూపిరి ♦ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౭౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ♦ పడినవార । లపుడుదుఃఖవిముక్తులై ♦ నట్లుతోఁచె॥ ౭౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టిర ♦ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ♦న్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ♦న్నీటిబొట్లు॥ ౭౭

పుత్రసంతునిదశరథు ♦ పుత్రజన్మ । మూదకంబుగఁబొల్చుచు ♦ శుభముదెల్ప
తూర్యములకెల్లసురల దుం♦దుభులెమ్రోయఁ । జెవులకెంతయునింపుగ ♦ దివినిమ్రోసె॥

మానవేంద్రునిసుందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ♦ గురిసినృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । సమఁశుభకార్యములకుఁదా♦నాదియయ్యె॥

జాతకర్మాదులనుబొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలు ♦ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్ముని ♦ పగిదినొప్పు । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౮౦

వారికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిచెందెను ♦ విద్యచేత
వహ్నికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । కాంతిహవ్యమ్ముచేవృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౮౧

పరమమైత్రిమెలంగు న♦వ్వారివలన । రాజిలెసుఖంబుగాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగుఋతువులవలన రం♦జిల్లునట్లు॥ ౮౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడివెలుఁగెడు ♦ రీతిఁజూడ
జతగనుండిరి రామల♦క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ♦ వలెఁజరింప॥ ౮౩

అనిలపావకులందుఁ జం♦ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న♦న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౮౪

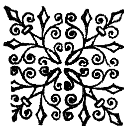
వేసవికిఁదుదనల్లగా ♦ వేయనట్టి । మబ్బుగల్గినదినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ♦ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరిరపుడు॥ ౮౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె♦న్నారుచుండు । నరవరేంద్రునివిమలసం♦తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో♦క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౮౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ♦ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునవరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడురీతి సం♦పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁబూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౮౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥ ౮౪

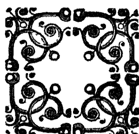
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారోనామ దశమఃసర్గః

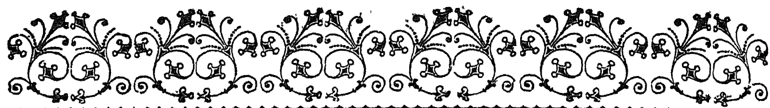

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లువశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్ప చా♦దంతిమాడ్కి—
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెదురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులై కాడికై ♦ పడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెదురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ రా

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

—:o:—

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోఃకులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసంస్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

రఘువంశము.

ఏకాదశాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁజేరి । కాకపక్షము దాల్చి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల ♦ క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ నృపతులెపుడు॥

వారలరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పితృనాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల ♦ వితతి రాల్చె॥

తండ్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలి రపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాముఁడే కోరె ఋషి గాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచు నెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఊర్ధ్వభిద్యాశ్రితనదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
వరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగినఁ ద్రోవఁ ద ♦ న్మంత్రమహిమ
పరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడను బోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైఃపురావిదః । సానుజఃపితృసఖస్యరాఘవః
ఉహ్యమానఇవవాహనోచితః । పాదచారమపినవ్యభావయత్॥ ౧౦

తౌసరాంసిరసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైఃశ్రుతిసుఖైఃపతత్త్రిణః
వాయవఃసురభిపుష్పరేణుభి । శ్ఛాయయాచజలదాఃసిషేవిరే॥ ౧౧

నాంభసాంకమలశోభినాంతథా । శాఖినాంనచపరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేనలఘునాయథాతయోః । ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రాప్యదాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణమదనస్యచారుణా । సోభవత్ప్రతినిధిర్నకర్మణా॥ ౧౩

తౌసుకేతుసుతయాఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయాపథి
నిన్యతుఃస్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవధనుషీఅధిజ్యతాం॥ ౧౪

జ్యానినాదమథగృహ్ణతీతయోః । ప్రాదురాసబహులక్షపాచ్ఛవిః
తాటకాచలకపాలకుండలా । కాలికేవనిబిడాబలాకినీ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసాస్వనోగ్రయా
అభ్యభావిభరతాగ్రజన్మయా । వాత్యయేవపితృకాననోత్థయా॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాంవిలోక్యవనితావధేఘృణాం । పత్త్రిణాసహముమోచరాఘవః॥ ౧౭

యచ్చకారవివరంశిలాఘనే । తాటకోరసిసరామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్యరక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్యతత్॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయానిపేతుషీ । సాస్వకాననభువంనకేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపివ్యకంపయత్॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణతాడితా । దుస్సహేనహృదయేనిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతింజగామసా॥ ౨౦

నైరృతఘ్నమథమంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతిభాస్కరాత్ । సూర్యకాంతఇవతాటకాంతకః॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదంతతఃపరం । పావనంశ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాఃప్రథమజన్మచేష్టితా । యస్మరన్నపిబభూవరాఘవః॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్ర ♦ విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౨

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱిచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలనీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం ♦ కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున వృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్లు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె ♦ దిర్చెనసుర॥ ౧౬

కట్టుపలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుప్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయుఁ ♦ గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్ష యివ్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమ్మెగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరిగె॥ ౨౦

కడఁకమెచ్చినమునినుండి ♦ పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు ♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁ దాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతయును రాముఁడుత్సాహ ♦ వంతుఁడయ్యె॥

ఆససాదమునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥ ౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరక్షతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిఃశశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్యవేదిమథరక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషాం । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥ ౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్త్రిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయన్క్రియాః॥ ౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥ ౩౧

తంన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలాంవ్రజన్వశీ
రాఘవావపినినాయబిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైఃశివేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాంయయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయయత్పున । శ్చారుగౌతమవధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తంనిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్థకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులటు దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేతజగముర♦క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్తురుబొట్టులచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియాటై వికంకత♦స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికిఁదా ♦ దృష్టిఁజఱపి
గ్రద్దలాడించు ఱెక్కల ♦ గాలిఁగదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దమముఁగాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారిగుఱిపెట్టె రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగు రాముఁ♦డమితజవము । గలుగునని లాస్త్రమును గూర్చెఁ♦గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండఁబరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీఁదను బడెఁ బండు♦టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । ఘోరమాయల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడేడెఱఁ జెక్కుతు ♦ రప్రమునను । పనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియు మానియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞవిఘ్నముఁ బాపి య♦థార్థ్వాధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమాళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమాని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁజూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁగూడ♦వెంటఁగొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శపుని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతముని భార్య మరల సం ♦ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రామపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౪

మౌని యరుదెంచె రామల ♦ క్ష్మణులతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకనృపతి
సద్గుణాను సమేత ధ ♦ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషికిన ♦ ర్ఘ్యమ్ముగొనుచు॥

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాం గతావివ దివః పునర్వసూ
మన్యతే స్మ పిబతాం విలోచనైః । పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః ॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః ॥ ౩౭

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః । పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం । పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా ॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చ భగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపి కర్మ దుష్కరం
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం ॥ ౩౯

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరాః । తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్ । స్వాన్ విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే ॥ ౪౦

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతో౽యమథవా కృతం గిరా
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం । కాకపక్షకధరే౽పి రాఘవే
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని ॥ ౪౨

వ్యాదిదేశ గణశో౽థ పార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే । తోయదానివ సహస్రలోచనః ॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః ॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపి నాతియత్నతః । పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః ॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః । క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్ ॥ ౪౬

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం । పార్థివః శ్రియమివ న్యవేదయత్ ॥ ౪౭

మైథిలః సపది సత్యసంగరో । రాఘవాయ తనయామయోనిజాం
సన్నిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్ ॥ ౪౮

అప్పు దేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దారవిరపుడు । వంచకములని తమ కెప్ప ♦ పొట్లనెంచి॥

యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైనకుశికవం♦శపరిసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక నృ ♦ ధ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కారిలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన♦తనువుఁజూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా♦ పముదలంచి। పుత్రియుంకువ కెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పసులబాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మౌనీంద్ర యని యోఁడు♦విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలము నెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడు గద్రులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమిణుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమౌ తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననుచు నృపుఁ డెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునిరచింప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు॥

నుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి క్రతువును బాపెడు ♦ వేడులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౪౪

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్క విరివింట మరుఁడెక్కు ♦ వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కిడగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱుమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి॥ ౪౬

భవుని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ నుతనుహితను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౪౭

తనదుపుత్త్రినయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాము నెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౪౮

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయ౯ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిళాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదనిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజై । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితత్రసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాః ప్రతిభయంవవాశిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కిపండు
ననుచు దశరథునకుఁ దెల్పు ♦ మనిచెఁబూజ్యుఁ । దనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేర్రె ననుకూలముగను వ♦చించు ద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంత నెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యిందిరసఖుఁడును వశియౌ న♦రేంద్రమౌళి
యేఁచి సైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలె వేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
బ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యువతిపతిచేష్టలకును ద్వా♦నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । వజ్రిపర్ణులఁబోలెడు ♦ వార్ధినృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్రపుత్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళను లక్ష్మణుఁడు శౌర్య♦ ముప్పువారు
వారియనుజన్మ లాకుశ♦ధ్వజుని సుతల । నిర్వురను మధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెమి॥ ౫౪

నవవధూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । వడసిరిక్ష్వాకుతార్థతను బర♦స్పరముఁగూడి
యవ్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియును బ్రత్యయముగూడు ♦ పగిది మెఱసె॥

ఇట్లు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁ బెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటమువీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్రియక్తంబుచేఁ బిత్రు ♦ కార్యములను । జేయుభార్గవు రమ్మని ♦ పిలుచునట్లు॥ ౬౧

తత్ర ప్రతీపపవనాది వైకృతం । ప్రేక్ష్య శాంతిమధికృత్య కృత్యవిత్
అన్వయుంక్త గురుమీశ్వరః క్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్స తద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసః సపది రాశిరుత్థితః । ప్రాదురాస కిల వాహినీముఖే
యః ప్రమృజ్య నయనాని సైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకం చ ధనురూర్జితం దధత్
యః ససోమ ఇవ ఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వ ఇవ చందనద్రుమః॥ ౬౪

యేన రోషపరుషాత్మనః పితుః । శాసనే స్థితిభిదోఽపి తస్థుషా
వేపమానజననీశిరశ్ఛిదా । ప్రాగజీయత ఘృణా తతో మహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేన నిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేన యః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తం పితుర్వధభవేన మన్యునా । రాజవంశనిధనాయ దీక్షితం
బాలసూనురవలోక్య భార్గవం । స్వాం దశాం చ విషసాద పార్థివః॥ ౬౭

నామ రామ ఇతి తుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితే చ దారుణే
హృద్యమస్య భయదాయి చాభవ । ద్రత్నజాతమివ హారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితి వాదినం నృపం । సోఽనవేక్ష్య భరతాగ్రజో యతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషం తతః । సందధే దృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేన కార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవో విగతభీః పురోగతః
అంగులీవివరచారిణం శరం । కుర్వతా నిజగదే యుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరి మే । తన్నిహత్య బహుశః శమం గతః
సుప్తసర్ప ఇవ దండఘట్టనా । ద్రోషితోఽస్మి తవ విక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్య ధనురన్యపార్థివై । స్త్వం కిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశమ్య భవతా సమర్థయే । వీర్యశృంగమివ భగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదా జగతి రామ ఇత్యయం । శబ్ద ఉచ్చరిత ఏవ మామగాత్
వ్రీడమావహతి మే స సంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖే త్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోఽస్త్రమచలేష్వకుంఠితం । ద్వౌ రిపూ మమ మతౌ సమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చ హైహయ । స్త్వం చ కీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁ జూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడచు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ శిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత సైన్యాగ్రమునను సై ♦ న్యములముంగు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నాలిమికొని కన్నులను సై ♦ నికులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁ దోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యువగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు వంశము చూపెడు ♦ జన్మదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్కఁ గదినంపు నాలిని ను ♦ ర్వ్యాపదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కరముఁ దేఁకెడు తల్లి ♦ శిరమునఱికి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ నొక్కమాఱు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నములు రుద్రాక్ష మాలనాఁ ♦ వ్యాజమునను । జనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆస్త్ర శిక్షాధిపుఁ జేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూమిపలనులఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడో ♦ పట్టిఁ జూచి । ధనము శఁ గూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పృథ్వీనంగును దాగుఁ ♦ పుత్రునందు । నర్తిలెడు నామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
ప్రియము [illegible] ♦ [illegible] యమందు । [illegible] మణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డప్పుడు [illegible] ♦ పలుకునృపుని । నైపుమాడక రాముని ♦ నైపుఁబఱపె
నుమీలపులను మండు కోపంపు ♦ [illegible] బోలు । వెలుపు గొలిపెడు గ్రుడ్లల ♦ వేఁడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలుద్రవ్వఁగను ♦ సూస్తి చేసెఁ । జాపమునుబట్టి ప్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువృగుర్చిన భార్గవుం ♦ డట్టనెదుట । భయపడక యున్న రాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శస్త్రమునమయ్యెనపక్షాతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁ బల్మఱు గూల్చి శాం ♦ తంబుగనియుఁ
గన్నులస్పృనున స్తాకీలా ♦ కనలునట్లు । కననీతిని నీపరాక్ర ♦ మా కర్ణనమున॥ ౭౧

ఇశాననాపతు తెన్వరు ♦ నింతనలను । నంచి యెఱుఁగని జనకుచా ♦ పంబు నీవు
విలుచుఁ బనియించిలిని నాదు ♦ శిక్రమంబు । శృంగభంగంబు గాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండి నయాక ♦ మాటవెఱల । లోకమునఁ జెల్లుచుండెను ♦ నాకెయున్న
అట్టి పేరున విపరీత ♦ మైనస్తుతి । నీవు నర్గిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాడ॥ ౭౩

అగ్నియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకు సమశత్రులిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావు దూడను గొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నాశిమలకీర్తిఁ గొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోఽపివిక్రమ | స్తేనమామవతినాజితేత్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే | కక్షవజ్జ్వలతిసాగరేఽపియః॥ ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే | రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః | పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా | సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం | తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరోఽసియదివోద్గతార్చిషా | తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగుళిర్వృథా | బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే | భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః | ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః | సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్
కేవలోఽపిసుభగోనవాంబుదః | కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ | కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం | ధూమశేషఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ | వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే | పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం | రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం | వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం | విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్త్రిణా | హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత | స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం | కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః | పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోఽపిమే | శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం | పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా | స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్త్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమద్యుఁ । గడఁగినినుగెల్వఁ దేని నా♦కిదుసెత్తృప్తి
గడ్డిమోపునసెట్టులో ♦ కడలినట్లె । కాలినంగాదె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౭౫

ఎఱుఁగుమీనట్టైతు్రంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదంమ
నేఱువేరులదోలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్న గాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౭౬

నాముధనువిదెదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలునే ♦ సెంతునీకు । సముబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెను ♦ మత్కుఠార । ధారకడలుచు దైర్యంబు ♦ జాఱెనేని
పట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టిఁడిన । వ్రేశ్శురోయిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసాగనుగాఁ ♦ దోఁచుచుండఁ । నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ♦ సెంచుఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగు రాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ ప్రభఁదొఱంగి । పొగయెమిగిలినయట్యగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ♦ నుండివర్ధ । మానపరిహీన తేజులై ♦ కానవైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెను ♦ చూపరులకుఁ । బార్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౮౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడిపోనితనశర ♦ ముంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౮౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్నునే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమునసేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౮౪

అనుడుఋషిపల్కెఁబరమేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతముపిష్ణుతేజమా ♦ క్షించుకోర్కి
నాగ్రహముసీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౮౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ వశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకునేగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతెగల్గ దా♦వంతయైన॥ ౮౬

ప్రత్యపద్యతతథేతిరాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చవిససర్జసాయకం
భార్గవస్యసుకృతో౽పిసో౽భవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘోదురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవో౽పిచరణౌతపోనిధేః । క్షమ్యతామితినమన్సమస్పృశత్
నిర్జితేషుతరసాతరస్వినాం । శత్రుషుప్రణతిరేవకీర్తయే॥ ౮౯

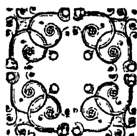
రాజసత్త్వమవధూయమాతృకం । పిత్ర్యమస్మిగమితశ్శమంయదా
నన్వనిందితఫలోమమత్వయా । నిగ్రహో౽ప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తుతే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితివచఃసలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరో౽దధే॥ ౯౧

తస్మిన్గతేవిజయినంపరిరభ్యరామం
స్నేహాదమన్యతపితాపునరేవజాతం
తస్యాభవత్క్షణశుచఃపరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివవృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథపథిగమయిత్వాక్ల్ప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలశ్శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాంలోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయోనామైకాదశస్సర్గః.

అట్లుయనిరాఘవుండు మ♦హాద్భుతముగఁ । దూర్పుదెసఁజూచిరయమునఁ ♦ దూఁపుఁ ఁదలె
భార్గవుఁడుపుణ్యధనుఁడయ్యు ♦ స్వర్గమార్గ । మతనికెంతయుదుర్గమం ♦ బయ్యెనంత॥ ౮౮

అత్తపోనిధిచరణంబు ♦ లంటిరాముఁ । డెంతయునునమ్రుఁడై క్షమి ♦ యింపుఁడనుచు
శౌర్యమునుజూపిగెల్చిన ♦ శత్రులందు । వినయమేకదకీర్తికి ♦ విపులపథము॥ ౮౯

జననిసంబంధమగురాజ ♦ సమ్ముఁ దొలఁచి । జనకసంబంధమయినట్టి ♦ శాంతిఁగొలిపి
హితముగాఁగూర్చినా వనిం♦దితఫలంబు । నిగ్రహంబయ్యెనయ్యె న♦నుగ్రహంబు॥ ౯౦

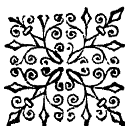
దేవకార్యమ్ములనుదీర్చు ♦ దివ్యచరిత । యరిగెదనునీకునిర్విఘ్న ♦ మగునుగాక
యనుచులక్ష్మణుతోడిరా♦మునకునుడివి । దృష్టిగతికిమునీందుఁ డ♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౯౧

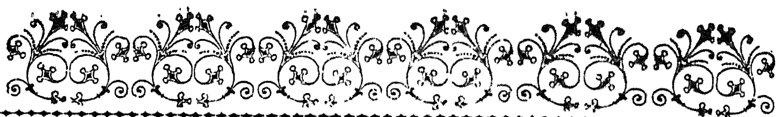
చ॥ మునియటులేగ గెల్పుగొని ♦ మోదముహెచ్చినరాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడుచేర్చిపట్టికిఁ బు♦నర్జననంబనియెంచెఁ బ్రేమమై
పనటయొకింత గాంచిన నృ♦పాలుని కావలిహర్ష మెన్నఁగా
ఘనశిఖితప్తశాఖికగు ♦ వర్షముభాతిగనొప్పె నెంతయున్॥ ౯౨

ఉత్సాహము. దారిగడచి యయోధ్య♦పురము ♦ దనరుపటుగృహంబులన్
భూరిమహిమఁగొన్నిరేలు ♦ పుచ్చి తేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడుసీతఁజూచు ♦ నంగనాళినయనముల్
తోరణములఁగల్వపూల ♦ సొగసుఁగననయోధ్యలోన్॥ ౯౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

—:o:—

నిర్విష్టవిషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామేశ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనాజరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాంచక్రే । కుల్యేవోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాస కైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

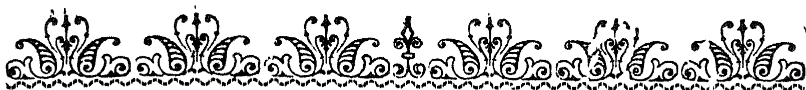
సాకిలాశ్వాసితా చండీ । భర్త్రా తత్సంశ్రుతౌ వరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూః । బిలమగ్నావివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుతస్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్ రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురుమలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

పిల్చిచమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తి కొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
నఖిలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షనికటాంత్యదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

నెల్లవెండ్రుకలనుమిష ♦ నట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతుచెవికి
మూలమునఁజేరిసిరిని రా♦మునికినియ్య । మనవిచేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨

పురవనములోనియొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరునిరాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ 3

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గఠినవిశ్చయురాలైన ♦ కైక చెఱిచెఁ
గడునగవుచేత వెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బోటచేత॥ ౪

ఊగడించెడుపతి కతఁ♦డొసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండికైక
సృష్టిఁడడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁజేసెనుబదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకువైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ♦రానఁగోరె॥ ౬

మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివౌ నారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సమునఁ జూప । రాముఁగనిప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥

సత్యసంధుండుజనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయుసౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ
దండకారణ్యమునుమతి ♦ ధరణినుండు । ప్రతిసుజనచిత్తమునుజొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజాపి తద్వియోగార్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతంస్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితా నాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాంచక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహిప్రథమజేతస్మి న్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనేస్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రానైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్త మివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేనవర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించి దివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రిః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

తనయుని నెడఁబాసి శోకించుడును ◆ దల్లడిల్లి । స్వక్రియనుగన్నట్టి శా◆పమునుదలఁచి
తానొనర్చినపాపకృ◆త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱఁగుటె పరిహార ◆ మనుచునెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ◆ నడవిఁజన్న । రాజసుతులునుగలయట్టి ◆ రాజ్యమపుడు
లోపములఁజక్కఁగనిపెట్ట ◆ నోఁపునట్టి । యరినృపాలురకెరయగు ◆ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁబతిలేనిమంత్రు ల◆త్యంతధృతిని । నక్షులనునీరురానీని ◆ యాప్తవరుల
చేతఁగప్పించిరప్పుడు ◆ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ◆ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁడశ్వాధిమరణంబు ◆ గనినవార్త । వినినయంతనె కైకేయి ◆ తనయుఁడాత్మ
జననికే గాక విపుల రా◆జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికినిగూడ ◆ విముఖుఁడయ్యె॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁగూడి ◆ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ◆ లాశ్రమస్థ
లాతనికిఁజూపఁగాఁ జూచు ◆ శత్రువులను । బలముతో రాముదారిని ◆ భరతుఁడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ◆ చెంతఁజేరి । దివికిజనకుఁడు చనుటను ◆ దెలియఁబఱచి
యయ్యలంటంగఁగాని రా◆జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచెరమ్మంచుభరతుఁడు ◆ వినయరతుఁడు॥

రాజ్యరమనగ్రజుండైన ◆ రాఘవుండు । చేకొనకయుండ దానిఁదా ◆ స్వీకరింప
నన్నకునుముందుఁబెండ్లాడి ◆ నట్టిపాపి । యగుదుననియెంచెభరతుండు ◆ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసునిజనకు శా◆సనము దాఁటఁ । దనకుఁ గాదని రాఘవుం ◆ డనినఁ దుదకుఁ
బాదుకలనేనియియ్యఁగా ◆ భరతుఁడడిగెఁ । బూజ్య దేవతలుగనుంచ ◆ రాజ్యమునకు॥

అన్నయనిపల్కి పంపిన ◆ నన్నవీడి । చేరకపురమునయోధ్యను ◆ భరతుఁడంత
నందియనుపేరనొప్పెడు ◆ నగరినుండి । యిడినని క్షేపమునువలె ◆ నేలెభువిని॥ ౧౮

తల్లియొనరించినట్టి పా◆తకమునకును । దగినపరిహారమోయన ◆ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణనుదొఱఁగి య◆గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తిగల్గి య◆భ్భరతుఁడుండె॥ ౧౯

నగణినిత్ష్వాకుకులులు వృ◆ద్ధత్వమందుఁ । బొందుచరితమును యౌవన◆మందెతాల్చి
భార్యతో లక్ష్మణునితోడ ◆ వనమువనము । శాంతమతి రాఘవుండును ◆ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱిరఘుకులమణి ◆ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ◆ తోడనుదాను
బండియెంతయువిశ్రాంతి ◆ వడయుచుండెఁ । దనమహిమచేతఁగదలని ◆ తరువునీడ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ◆ చిహ్నములకు । దోపమొంచినయట్టులు ◆ ధూర్తుఁడైన
సురనగపతినందనుండు కా◆కాసురుండు । గోళ్ళచేఁజీరెజానకి ◆ స్తనయుగంబు॥ ౨౧

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామోరామావబోధితః
(భ్రాంతశ్చ ముముచేతస్మా । దేకనేత్రవ్యయేనసః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వా । ద్భరతాగమనంపునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రియయావాతిథేయేషు । వసన్నృషికులేషుసః
దక్షిణాందిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌతమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేఃసుతా
ప్రతిషిద్ధాపికైకేయ్యా । లక్ష్మీరివగుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సాచకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధోనామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గ మావృత్య । రామస్యేందోరి వగ్రహః॥ ౨౮

సజహారతయోర్మధ్యే । మైథిలీంలోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తంవినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినాచేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ 30

పంచవట్యాంతతోరామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోఢ స్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ 31

రావణావర జాతత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవమలయద్రుమం॥ 32

సాసీతాసన్నిధావేవ । తంవవ్రేకథితాన్వయా
అత్యారూఢోహి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ 33

కళత్రవానహంబాలే । కనీయాంసం భజస్వమే
ఇతిరామోవృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాసతాం॥ 34

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయాభూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ 35

అంతఁ బ్రియురాలు లేపఁగా ♦ సమరమీఁద । నెల్లుతూపును జానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి । తన్నురక్షించుకొనెనొక ♦ కన్ను నొసఁగి॥ ౨౩

చేరువందుంట భరతుండు ♦ చేరుమరల । ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జింకగమితమిఁదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివరప్రాంతమును వీడి ♦ తరలె ముందు॥ ౨౪

కూర్మినాతిథ్యమిడు ఋషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టి నక్షత్ర ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమలగుణాళి నరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచను దెంచెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨౬

తనకు ననసూయయొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబులోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చే సీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడు ♦ నట్లు చేసె॥ ౨౭

సంజఁగల్గెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయవాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథితోవ్రవకడ్డమై ♦ తానునిలిచెఁ । జంద్రు దారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలు సీత । నెత్తికొనిపోయె లోకంబు ♦ నేర్చునసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప♦దాలనడిమి । వృష్టినిసగ్రహంబు హ♦రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁగాకుత్స్థులిర్వురా ♦ యధముఁజంపి । ముందు దుర్గంధము నబుఋషి ♦ భూమిచెడక
యుండు విధమునుదలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజదేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁ గుంభజునను మతి ♦ నాత్మ నియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీంద్రుని యాజ్ఞ విం♦ధ్యాచలంబు । తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౧

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముకడఁ జేరెఁగా మాతు ♦ రత్వమునను
నధికగ్రీష్మాతపార్తయౌ ♦ నాఁడుఁ బాము । చందనపుఁ జెట్టుకడఁ జేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపటిచె రామునకుఁ దన ♦ వలపునసుర
యతిశయోద్రిక్తమైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలివి॥

భార్యగలవాఁడ నేఁగాన ♦ బాలనాదు । తమ్ములక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపులాఁబోతు మూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడు దెల్పెఁ గాముకు♦రాలికంత॥

ఆగ్రజుని చెంతఁ జేరిన ♦ దగుటఁ దనకు । నర్హగాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రాముని గదిసి దు♦ర్మార్గురాలు । రెండుదరులంటునదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥ ౩౫

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయతాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్యమాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయాకృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమంశ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతితాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్యసః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సావక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్యచాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురోదధుః
రామాభియాయినాంతేషాం । తదేవా భూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానా పతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్యరాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకోదాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశేసతైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌచసః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

అప్పటికిసౌమ్యముగనున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుతనవ్వినంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలిలేమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కడలిశశిదోఁపఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుఁగాంచినవ్విన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పుడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయవమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రియునంక ♦ మందువ్రాలి । సీతతోనని యాచుప్ప ♦ నాతియంతఁ
దనదుశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కడఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుఁడెఱిఁగదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజాలకు వైరి మాయల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపర్ణ ♦ శాలఁజొచ్చి । దూసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రిసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కెవలెఁజాలఁగొంకరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళు లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనిరయంబునవదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసులకవ్విధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్తయవమతిఁగూర్పనా ♦ యత్తమగుటఁ । ఇక్కఁగాఁదెల్పెఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

వదనమండలియనయవ ♦ పాళిమొల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గగ్గియుఁడుటయే యమం♦గళముఁదెల్పె । రాముపైనెత్తివచ్చెదు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదనైన శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాచుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమోర్వని ♦ యట్టివాఁడు । పరిపమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్యు । నెవ్విధంబునఁదాను స♦హింపనేర్చు॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ ద్రిశిరుమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూటీయెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్రి బా♦ణములుముగురి
ప్రాణవాయువులనుదాము ♦ పట్టిపీల్చె । రక్తమువిహంగమమ్ముల ♦ రాజిపీల్చె॥ ౪౮

తస్మిౝ్రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్రవిదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహితం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్నిసంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థానఇవాదేశం । సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుండు ♦ తరిగినట్టి । పరిబలమహాఘోరదానవ ♦ జలమునందు
మొండెములు తప్పనిలఁబడి ♦ యుండునట్టి । వెఱ్ఱియును గానరాకుండె ♦ నెచటఁగనిన||

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ♦ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణమొనర్చి
యసురులదళంబులేనని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ♦ నీడలందు|| ౫౦

రాఘవునియస్త్రములయుద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టిరాక్షసా ♦ నీకమందుఁ
బదితలలవానికీదుష్ట ♦ వార్తఁ దెలుప । దూతగానిల్చె నాచుప్ప ♦ నాతియొకతె|| ౫౧

చెల్లెలికినిట్లు లపకృతి ♦ చేయుకతన । నాప్తఖరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతన
ధనదుతమ్ముఁడుతనపది ♦ తలలమీఁద । నుంచె రాముఁడు పదమని ♦ యెంచెమదిని|| ౫౨

జింకరూపపురక్కసు ♦ చేతనంత । రాఘవుల మోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కష్టమునకోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డగిననుసీతఁ ♦ గొంచునరిగె|| ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ♦ ఘవులుగనిరి । తెగినఱెక్కలతోడను ♦ నుగియనున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ♦ ప్రాణసఖుని । ఋణముదీర్చినయట్టియా ♦ గృధ్రవిభుని|| ౫౪

రావణునిచేతసీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపిమాటలవాత్మీయ ♦ దేహమందుఁ
గన్నప్రాణములఁదన మహా ♦ కార్యములను । బ్రకటపఱిచి జటాయువు ♦ వదలెనునురు|| ౫౫

అతనిస్మృతిచేతఁ బిత్రుమర ♦ ణార్తిమరలఁ । గనినవారలు రామల ♦ క్ష్మణులుభక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి ర ♦ తనికంత|| ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ♦ క్షంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెదనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాగువానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు|| ౫౭

వాలిఁబరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించునట్టి
మిత్రునిసుగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచిధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు|| ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ♦ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ♦ వనచరములు
దేశదేశమ్ములనుజుట్టి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ♦ రథములట్లు|| ౫౯

సాధ్విసీతామహాదేవి ♦ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గిసంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరముదాఁటెమారుతి ♦ సంభ్రమమున । దళితమోహాంధుఁడుభవమును ♦ దాఁటునట్లు|| ౬౦

చుట్టుదీపమయమాలిక ♦ చుట్టుకొన్న । ప్రహిమలంపుమహౌషధి ♦ వగిదినుండు
రాక్షసీసృతలైనట్టి ♦ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ♦ గలయవెదకి|| ౬౧

కామం జీవతి మే నాథ । ఇతి సా విజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వా సత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యా వక్షసి లక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

నాదం స మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । న కించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధ రామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నో వృథా భవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథ పౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయ మందిరాత్
అరావణ మరామం వా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామం పదాతి మాలోక్య । లంకేశం చ వరూథినం
హరియుగ్యం రథం తస్మై । ప్రజిఘాయ పురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మి వాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళక్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరం చిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రదికియుండ్వాఁడుసత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుమశోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెననుచు భా♦వించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౭౬

రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణముఁబోవీడి గరుడునా♦గమనమునను । స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణాసురుఁడంత నా♦రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర♦యోగమునను
గొట్టఁబడకయెరాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భరముచేత॥ ౭౭

పవనపుత్రునిచేతఁదేఁ ♦ బడినయట్టి । యమృతహశౌషధిచేబాధ ♦ యపనయింప
లంకఁగలసతులకు మతి ♦ లక్ష్మణుండు । శరశతులంతఁ నేర్ప నా♦చార్యుఁడయ్యె॥ ౭౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపియులరారు నాశర♦శ్సమయమట్లు
మేఘనాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములుసేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౭౯

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁ గాంచి
యులినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమునుబోలిరాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౮౦

నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిద్దునన్న । మేలుకొలిపెను బాప మ♦కాలమందు
ననుచునోదార్చుగతి రాము ♦ నానుగమ్ము । లాతనికిఁగొల్పె దీర్ఘ మై♦నట్టినిద్ర॥ ౮౧

అచటదురమునలేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పదోఁప
ననుపులెడలిన తక్కురక్క♦సులుగూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర♦కోటిమీఁద॥ ౮౨

రావణుఁడు నేఁడు లోకమ♦రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననెడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు । వీడెఁగ్రమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౮౩

రాఘవుఁడుపాదచారియై ♦ రావణుండు । రథిగనుంటనుజూచి పు♦రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రాలుచుండు । నరదమునుబంపెఁ బంక్తిర♦థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం♦గానిలమున । ధ్వజపటమ్మల్లలాడెడు ♦ వజ్రిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అనురచయములువఱపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలనుబోలె ని♦ష్ఫలముసలుపు
మఘవుకవచంబుమాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజు మేన న♦లంకరించె॥ ౮౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
నెంచి చిరకాలమును నిరీ♦క్షించియున్న । వాంఛితమ్ముఫలించిన ♦ పగిదిదోఁచె॥ ౮౭

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యా । దేకోపిధనదానుజః
దదృశేసోయథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం,
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్యస్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని
నిచఖానాధిక క్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్తో । భిత్త్వాహృదయమాశుగః
వివేశభువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౯౧

వచసైవతయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధేవాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరపి
జయశ్రీరంతరావేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతికృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పర శరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం నసేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాంవైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశాంచ సురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేదకదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘంసందధేచాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్నిదశధాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేనమంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
సరావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః
రరాజరక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కఁ బేరునితమ్ముఁడో ♦ ననురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులంట||౮౮

కేళిమైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షము లొసంగి శివునిఁ బూ♦జించినట్టి
యెంతయునువింతఁగైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె||౮౯

సీతఁగాంచెడుశుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమునవాలె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున||౯౦

అంతరాముఁడు పఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురు వక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోఁ బలఁబోచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు||౯౧

మాటవారలుదమమఱు ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమఱు ♦ శరముతోడఁ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెను వాదుల ♦ యందుఁబోలె||౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యుర్వరకును
సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపు రెండు । ద్విరదములమధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు||

జయమునఁబరాపజయమున ♦ సంతసిల్లి । కురియుసురలసురలదో ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ సైఁపదయ్యె||౯౪

రావణుఁడువైచెశతఘ్ని ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమును బోలి ♦ నట్టిదాని
వాహనమ్మునవార్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలో హకం♦టక శతఘ్ని||౯౫

రథముఁజేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించుచీల సు♦ఖమ్ముగాను
రాక్షసేంద్రునిశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ హతమొనర్చె||

ఆత్మలోనాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబుఁబాపఁగా ♦ సూటియైన
యాపథంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథిపిఁటుసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప||౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ||౯౮

అట్లుమంత్రప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణమున నేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియునొకయింతయేనియు ♦ ప్రాణముబాధ । నొందకుండఁగనిమిషార్ధ ♦ మందునపుడు||

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములుచూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె|| ౧౦౦

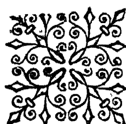
మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్ని పౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతఃససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధోనామ ద్వాదశఃసర్గః.

అతనిశిరములు గాఁగ మీఁద ♦ నట్లుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నకిక్రొమ్ముఱఁ ♦ దనువుతోడఁ
నతికితోనునను శంకతో ♦ నమరులపుడు । నమ్మకుండిరి తద్వ్యధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧
అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనన్న । రావణాంతకుమీఁద నిర్జరులవిరుల
వానగురిసెను మడభాగ ♦ పత్తులలలు । దిక్కరకటంబులను వీడి ♦ దీనిఁదగుల॥ ౧౦౨

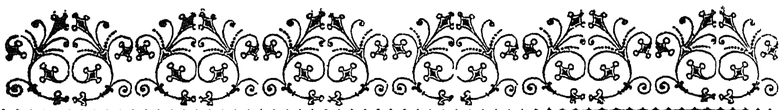
చ॥ దివిజులకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబునుడించియున్న యా
ప్రవిమలరాముని నతిపురందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
ననపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామముచెక్కిన కేతుదండముల్
బనవజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలుగ్రాలు రథంబుఁదోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁజొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామనుజూచి పరిగ్రహించి యా
రావణురాజ్యమందు గణరమ్యవిభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁ డతండు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతినిగొల్వఁగ వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి ♦ మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమావిష్కృతచారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేన మేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీమవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతే వసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌ బిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశో మహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యానవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయా వా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోఽధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశో మహీధ్రాః
నృపాఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచ సింధూః॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

త్ర యో ద శా శ్వా స ము.

—:o:—

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి పగవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత♦గంగనుంచు । రమణికిట్లనె రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయాద నాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరిఁజుకుఁజీలుఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేత రెండు పా♦యలుగఁజీలి । యజులుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లవనిఁదవ్వ । నెంతయునువార్ధివర్ధిల్లె ♦ నిట్టులండ్రు॥ ౩

అమృతగర్భంబుగవిరశ్మ ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచేనహ్నిసద్ధిల్లి ♦ నాఁడునిచట । మోదమిచ్చుచంద్రుఁడజ్జ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ♦విపులవార్ధి । యిట్టిదంతనివర్ణింప ♦ నెవ్వరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రనుజెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

ఱెక్కలనువజ్రిచెక్కినఁ ♦ దక్కమనము । గిరులువందలుగాదీని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున ఱేండ్లు మ♦ధ్యమనృపాలు । శూరుధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦ముందునుండి । పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా ♦ వనజలంబు॥

సాజముగమ్రాములర్పించు ♦ జాణతేల్లు । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దక్షుఁడితఁడు
కోరిలుచునెతాను గ్రోలించు ♦ కొనెడునితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౯

ససత్త్వమాదాయనదీముఖాంభః । సంమీలయంతో౽వి వృతాననత్వాత్
అమీశిరోభిస్తిమయః సరంధ్రైః । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥ ౧౦

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధాపశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోల సంసర్పితయాయఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥ ౧౧

వేలానిలాయ ప్రసృతాభుజంగా । మహోర్మి విస్ఫూర్జ థునిర్విశేషాః
సూర్యాంశు సంపర్క సమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః॥ ౧౨

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాం కురపోతముఖంకథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥ ౧౩

ప్రవృత్తమాత్రేణపయాంసిపాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతాఘనేన
ఆభాతిభూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవభూయః॥ ౧౪

దూరాదయశ్చక్రనిభస్యతన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతివేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారానిబద్ధేవకలంక రేఖా॥ ౧౫

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండన కాలహానే । ర్వేత్తీవబింబాధర బద్ధతృష్ణం॥ ౧౬

ఏతేవయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలంపయోధేః
ప్రాప్తాముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలంఫలావర్జితపూగమాలం॥ ౧౭

కురుష్వతావత్కరభోరుపశ్చాత్ । మార్గేమృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషావిదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననానిష్పతతీవ భూమిః॥ ౧౮

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాంక్వచిచ్చ
యథావిధో మే మనసో౽భిలాషః । ప్రవర్తతేపశ్యతథావిమానం॥ ౧౯

అసౌమహేంద్రద్విపదానగంధీ । త్రిమార్గవీచి విమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దిన యౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥ ౨౦

కరేణవాతాయన లంబితేన । స్పృష్టస్త్వయాచండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్న విద్యుద్వలయోఘనస్తే॥ ౨౧

అమీజనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వాసమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతే చీరభృతోయథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమ మండలాని॥ ౨౨

తెఱచియుండిననోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములనిండఁ ద♦త్క్షణమమూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మెఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండు గాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకునీటి యే♦నుగులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమదె వాని ♦ చెక్కిళులను । నురుఁగుఁగప్పెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఫణామణులచేతఁదెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొదళులకునంటియుండెడు ♦ ముఖములుండు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁగేరుచుండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెన్కకుఁగట్టానఁ ♦ దరలెనవిగొ॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । సుడిపిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁబొల్చుచు గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కదలికాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుచుండు । తుప్పువైపడినతివగో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁదృష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగ్రైసేఁత జాగను ♦ జాడతెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములినుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కదలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుదూరమా ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులీ ♦ యడవితోడి । పుడమివింతఁగమనకుఁ గ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతటినుపమార్గాన ♦ నొక్కతూఁతి । వారిదపుదారినొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనేనెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబు లానె॥ ౨౦

జాలమునసుండిహస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱపు
వలయగతినుంటఁదోఁచెను ♦ వెలఁదినీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమదుము । నెఱఁగిమానులు చిరము గ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁజేరి ప♦ర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మకంటె॥ ౨౨

సైషాస్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం । భ్రష్టం మయా నూపుర మేక ముర్వ్యాం
అదృశ్యత త్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం॥ ౨౩

త్వం రక్షసా భీరు యతోపనీతా । తం మార్గమేతాః కృపయా లతా మే
అదర్శయన్ వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చ దర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యో దిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవం పయో యత్ర ఘనైర్మయా చ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చ ధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గత కేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాం బభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినా త్వయా మే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతా చ యత్ర । కంపోత్తరం భీరు తవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయా కథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్త క్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్ర విభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవ ఖేదా । దమూని పంపా సలిలాని దృష్టిః॥ 30

అత్రావిముక్తాని రథాంగనామ్నో । రన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వానిదూరాంతరవర్తినా తే । మయా ప్రియే సస్పృహమీక్షితాని॥ 3౧

ఇమాం తటాశోకలతాం చ తన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యా పరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణా సాస్రురహం నిషిద్ధః॥ 3౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వా స్వనం కాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవ ఖముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ 33

ఏషా త్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధిత బాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టా చిరాత్పంచవటీ మనో మే॥ 3౪

అత్రానుగోదం మృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేన వినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామి వానీరగృహేషు సుప్తః॥ 3౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । మాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేసుమ్ము ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనజూడఁగొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడ నీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగివేళ్ళనబోలెడు ♦ పల్లవముల । నద్దెసన జూపె దయతో న♦భయస్వభావ॥ ౨౪

అడఁజికలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణముల
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడ నెఱుఁగక ♦ తిరుగనాకు॥ ౨౫

అదిగొ శిఖరంబు గగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతము చూడుము ♦ మగుడ యిచట
నేను నినుఁబాసికన్నుల ♦ నీరుగురియఁ । గరినెనతో డజలదము ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ । గల్గుగంధంబు నఱపిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయుదుస్సహమ్మైతోఁచె ♦ నిచటనాకు॥ ౨౭

కఁవముసమున్న నీవనమె ♦ గాంచిరించు । కొన్న సంగతి స్మరియించు ♦ కొన్న నేను
దాళఁజాలదు నెట్టులు ♦ తరళనేత్రి । గిరిగుహలఁబర్వమందెడు ♦ నఱములకును॥ ౨౮

వానచే భూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది । యేరి యిచ్చటఁ గలగ్రొత్త ♦ యరంటిమొగ్గ
లతివనీ పెండ్లిపాగ నెట్ట♦ నైనకనుల । ననుకరించుచుఁ బీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯

గిట్టినుజేపనముల ♦ గప్పియున్న । పజుచకొంగలుకొంత క♦న్పడుచునున్న
పంపపైదూరమందుండె ♦ వాగ్లెనాదు । చూడ్కితన్నీరములఁద్రావు ♦ మాడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలోన నీయుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మినర్ఘ్యమ్ము నమర్చి ♦ కొనుచు విడని
కోకవిధవాళి నెంతయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకు దూరమ్ముగానుంట ♦ నెలఁతమిన్న॥ ౩౦

సన్నదె పూలగుత్తుల ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁగాంచి
చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్చఁబోనఁ । గంటినీ శ్లేష్మయాపె ల♦క్ష్మణుఁడు నన్ను॥ ౩౧

ఇవ్విమానంబు ననువేడ్లి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడిపని ♦ పైకినెగసెఁ
జారుగోదావరితీర ♦ సాగసములు । నినునెదుర్కొననచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవుతనమధ్యకడిసతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁబెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
యెత్తిమోములుగను కృష్ణ ♦ మృగము లున్న । పంచవటిచూడనెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలఁపునకుచ్చెనిదిగొ గో♦దావరిటంబు । మాని యిటవేట వీచికా ♦ మారుతముల
నెఱిజిఱికపచ్చలి ♦ యింటనొంటి । నీదుతొడమీఁదఁదలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోఽయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతే మేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరాత్ । మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్థమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోఽక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్నః । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాను పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిదరీముఖోఽసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతి మే బంధురగాత్రి చక్షుః । దృప్తః కకుద్మానివ చిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

ఎవఁడుబోమముడిమాతాత్రిన ♦ నింద్రపదవి । నుండిజార్చెనో నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునో । యట్టిమౌనికి నిభ్భవి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువెల్ప । హవ్యగంధంబుతోఁ బచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి తేరితాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబులో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం♦ద్రుగతిఁదోఁచె॥

తేతదర్భలెతినిమున్ను ♦ లేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నిష్ఠకు ♦ వెఱచి బ్రజి
యంపవచ్చినపంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యౌవనంబ నుపలఁజిక్కి ♦ నటునితండు॥ ౩౯

అకొలనిలోనిసౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నీఁదువదన॥ ౪౦

ఇతఁడుమఱియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటము నుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇంద్రునికిశంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనముఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ♦పులునుగాని
కడఁగిమిషనఱచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేషిలా♦సములుగాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగఁజింకల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్ధ్వభ♦జంపుమౌని॥ ౪౩

మౌననియమంబునీఋషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతిగైకొనెఁగడల్చి ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యడ్డువాయఁ । గోలిపెద్దృష్టినివరల వే♦వెలుఁగవైపు॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగు త♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మివేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్మొతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమఁడమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనోసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియొమోమటుధారల ♦ ధ్వనియొతేన్పు । శృంగములెకొమ్మలగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెవృషేంద్రమన బంధు♦రాంగిచూడు॥

దూరముననుంటసన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలమాగశైల ♦ నికటమందుఁ
బాఱుమందాకినింజాడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱతనిడ్డముత్యాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౯

అయంసుజాతోనుగిరంతమాలః । ప్రవాళమాదాయసుగంధియస్య
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాసకిలానసూయా । త్రిస్రోతసంత్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీసమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవశాఖినోపి॥ ౫౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనామివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్రమాలాసిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబసంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగరుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందనకల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రమసీతమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్రశుభ్రాశరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చకృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహాయమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపిభూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । ద్యస్మిన్మయా మౌళిమణిం విహాయ
జటాసుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణు యస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలానియాతీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

పర్వతమునుచెంతనెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్తమాలంపుఁదలిరుచే ♦ నింతనీకు
భూషగల్పించితినివెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । వెసఁగెయుమునాంకురంబట్టు ♦ లింపునింప॥ ౪౯

అత్రితపమునకిదిసాగ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయెమచ్చిక ♦ పడిమృగాళి
పూలులేకయెపండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యనినిమహిమాతిశయమిందు ♦ వ్యక్తపఱుచు॥ ౫౦

శాలియదాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
నిచ్చునీగంగననూయ ♦ యినటమునుల । కెలమిస్నానార్థమై ప్రవ♦హింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమినొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేచియున్నారుజెన్నారు ♦ వృక్షగణము
లచలవీరాసనమున యో♦గాభ్యాసము । లైనమునిశతులనుబోలె ♦ నతివచూడు॥ ౫౨

మున్నునీచేతసేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియోయన రాజిల్లె ♦ రమణికంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణులు । నానరుముత్యాలసరమట్లు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండువెలిదమ్మి దండయ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం♦కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియు ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెఱయమెఱయు । చుండునందాత్రిపంబట్టు ♦ లొక్కచోట
నడిమిసందులనింగి క♦న్పడఁగనమరు । మన్నశరదంబుదాళి య♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదపూఁతపై ♦ నల్లత్రాఁచు । లున్నశంకరుతనువట్టు ♦ లొక్కచోట
నీలయమునానదీ సంగ♦ గాళిఁగలసి । పాఱుగంగానదినిజూడు ♦ పాపనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్మ ♦ కోటులకును
దనువుపెడలిన దేహబం♦ధములుమగలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వంబు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇదినిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతినేను । దీనిమకుటంబుజడల బం♦ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కిసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడుమమంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలమునుమ్ము॥

సగయుంవిదిపూశదీనికి ♦ జన్మభూమి । యతఁకాంతలకుచములు ♦ పాటకాబ్జ
గజమనుభవించుభాగ్యమ్మాస ♦ గంబటించు । నాస్తవరులంద్రుబుద్ధి క♦వ్యక్తమట్లు॥ ౬౦

తిటులనాటినయాలాప సం♦గతులనొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని♦క్ష్వాకుకులుల
సలుపఁగాఁబావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరిప్రవహించె నదిరాజ ♦ ధానినంటి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగసుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివ మానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానామ్॥ ౬౨

సేయం మదీయా జననీవ తేన । మాన్యేన రాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరే వసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశం పురస్తా । ద్యతో రజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకే హనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతో మాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధా శ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం స సాధుః
హత్వా నివృత్తాయ మృధే ఖరాదీన్ । సంరక్షితాం త్వామివ లక్ష్మణో మే॥ ౬౫

అసౌ పురస్కృత్య గురుం పదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైః సహ చీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోఽభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రా విసృష్టాం మదపేక్షయా యః । శ్రియం యువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతి వర్షాణి తయా సహోగ్ర । మభ్యస్యతీవ వ్రతమాసిధారమ్॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతి దాశరథౌ తదీయా । మిచ్ఛాం విమానమధిదేవతయా విదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతార సవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితం ప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురఃసరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణ భంగిరచితస్ఫటికేన రామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవే ప్రయతః ప్రణమ్య । స భ్రాతరం భరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజత మూర్ధని చోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివ మంత్రివృద్ధాన్
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతః శుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయా చ వాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరో మే । పౌలస్త్య ఏష సమరేషు పురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేన కథితౌ రఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్య లక్ష్మణముభౌ భరతో వవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణా తదను సంససృజే స చైన । ముత్థాప్య నమ్రశిరసం భృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్య భుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయా హరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వా మనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్
తేషు క్షరత్సు బహుధా మదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరే తే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
వఱలునుత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౬౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిదిచల్లగాలితో ♦ నరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౬౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయవలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చునని యెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాంచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదీర్చిననాకు వి♦గ్రమలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిదు ♦ సత్యముగను॥ ౬౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాల్చి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౬౬

ననుఁదలంచియెతొడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యొసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మునువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౬౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిసోం । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౬౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౭౧

ఈతఁడాప్తుండు బుత్సుక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెఱఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొఱఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దటిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦త్ప్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౭౩

కపిచమూపతితతులు రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కెగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘననగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౭౪

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజే రథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

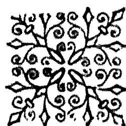
భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రా । త్ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతిమతీం భరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతం త
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్ధం ప్రకృతిపురఃసరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజలేన పుష్పకేణ ।
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనో నామ త్రయోదశః సర్గః

రాముపనుపున రాక్షస ♦ రాజుగూడ । ననుచరులతోడఁ గథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్నఁ । దాళవయ్యెను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౨౧

సంజమించుల మింపెడు ♦ జలదతతిని । బాధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలె మరలఁ
గావఁగలిగినొక్క ధ్వజమఁ ♦ గ్రాలుసభ్రి । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥

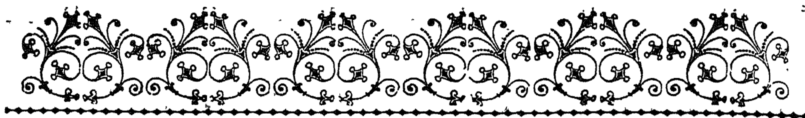
ప్రళయావఁదుఁడి ధగను ♦ రాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి ♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతి రాముఁ డద్దళ♦కంపునుండి । కాచిన నధిగిఁకెరఁగెను ♦ గైకకొడుకు॥ ౨౨

చ॥ పరిణతులుసేయూ రాజణాని ♦ భంగమొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు సంద్యమైచెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి దట్టమై తనరు♦చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరంబు నుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బగస్పరముఖ బవిత్రముల్॥ ౨౩

సీ॥ భూమిపై ముంపు ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప♦కంబునందు
నానంద మునమండ ♦ యానమొప్పారఁగాఁ । దానలరోసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నగచతమై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటువాఁడపమ్మల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురవరో♦ద్యానసీమ
నచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థ♦వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స♦త్యానుకర్తి
సత్యానుకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి॥ ౨౪

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్ర సమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్ట మస్రాంధతయా నదృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శ సుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరో బిభేద
గంగాసరయ్వోర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తేపుత్రయోర్నైరృతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగేసదయంస్పృశంత్యౌ
అపీప్సితంక్షత్రకులాంగనానాం । నవీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహా భర్తురలక్షణాహం । సీతేతి నామస్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్యగురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేనవధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠవత్సే ననుసానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తాశుచినాతవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతిప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసు రమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చగత్వా । రక్షఃకపీంద్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలానిజిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేష క్రియయాపితావ । ద్యఃప్రేక్షణీయః సుతరాంబభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీత్పునరుక్తదోషా॥ ౯

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

పాపుగా నున్న వృక్షంబుఁ బాసినట్టి । తీఁగెలనుబోలె భర్తృవియోగజనిత
శోకమున నున్న తల్లులఁ జూచి రొకట । రామలక్ష్మణు లంత సారామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన నలరు పుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల కిర్వురకును
గరము నీరొల్కు కనులకుఁ గానరాక । తనుజసంస్పర్శనసుఖముచేఁ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గఱంగి పాఱెడు హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సరయూజలమ్ములఁ
బాపుగతి వారి శోకోష్ణ బాష్పములను । హర్షితాశ్రువులు వాపె నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లాత్మజులనంటు । తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ దాఁకుటయును
క్షత్రసతులెల్లఁ గాంక్షించు శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁ గోర్కె వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబుఁ గూర్చెడు పాపచరిత । సీత నేనని పేరును జెప్పికొనుచు
దివిజజనని సమానమౌ పట్టపు దేవులకును । సమపలభక్తిఁ గోడలు సలిపె నతి॥ ౫

లెమ్ము కోడల నీ సుచరిత్ర మెమ్మ కాదె । తమ్మతోఁ గూడఁ బతిని దుఃఖమ్మునుండి
దాఁటఁజేసినదనుచుఁ దథ్యంపుఁ బ్రియము । వారు పేర్మాడ్తురాలితోఁ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లుల హర్షబాష్పాళిగాఁగ । స్వర్ణఘటముల తీర్థంపు సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ వీరమణికి । సల్పిరభిషేక మెంతయు సంతసమున॥ ౭

కపిసనుజనాయకుల్ చని కడలనుండి । తెచ్చిన సముద్రసరసీ నదీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని శిరముమీఁద । శరదమలనీరు వింధ్యపైఁ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసుల వేషమును దాల్చినపుడె । యెంతయో చూడ నందమై యెసఁగినట్టి
శ్యామచంద్రున కెన్నఁగా రాజచంద్రు । వేషమంతయుఁ బునరుక్తిదోషమయ్యె॥ ౯

సమాల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలాగరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురోవాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనా నుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండనమాన సూయం । సాబిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మానిరామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్య సౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్య శేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంసుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథాచసుగ్రీవవిభీషణాది । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యా । న్మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రీతిప్రియోతేషుతపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్థమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జరామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వాత్ । సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

సచివరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల♦రారఁజొచ్చె
రాఘవుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ♦ర్షములుగురియ॥ ౧౦

సానుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైన ♦చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపొదలు
చతురుపాయసమంచిత ♦ సంఘమట్లు । పరిజ్వరిల్లెరథస్థుఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧

భూరిసౌధమ్ములందుండి ♦ పొడమివెడలు । నగరుధూమము చెదరి మం♦దానిలమున
వనమునందుండిమరలితా ♦ స్వయము రాముఁ । డెడలిచినవీట్టివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

ప్రీతిశ్వశ్రులుగూర్చిన ♦ వేషమూని । యలరుకర్ణీరథంబున ♦ నధివసించి
యమగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల । మోడ్పులగపడ్రమెుక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩

తనకుననసూయ విత్యమై ♦ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ♦ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచును ♦ మఱల్లఁబ్రజకుఁ । దెలుపఁబతికోరనగ్నిలో ♦ నిలిచినట్లు॥

అంత సౌజన్యనిధి రాముఁ ♦ డాప్తసఖుల । సర్వపరికరయుక్తవే♦శ్మములనునిచి
తండ్రి పటమున్న పూజకా ♦ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ♦ నీరుగార॥ ౧౪

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ♦ వలననాదు
తండ్రి జారమి నీసుకృ♦తమునఁగాదె । యనుచు రాముఁడుపోఁగొట్టె ♦ నామెలజ్జ॥ ౧౫

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ♦ జెందఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం♦ద్రాదులెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ♦ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు పను♦స్మితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదివ్య । మునివరులనుండితనశౌర్య ♦ మునకుమహిమఁ
గొలుపుదానిని దాఁబోరి ♦ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రను ♦ వినియెనతఁడు॥ ౧౬

ఆత్తపోధను లరుగ సౌ♦ఖ్యములమున్గి । యర్ధమాసమునెలఁగని ♦ యట్టుగడపి
భూమిజయొయిడ్డయూత్తమ ♦ పూజలంది । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిపె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త♦ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ పసిసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య♦ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా♦హనముగాఁగ॥ ౨౦

సలిపివనవాసమిట్టులు ♦ జనకునాజ్ఞ । రాజ్యభారమునవహించి ♦ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందునవలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దానుమెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుఁబాలు ♦ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క♦రించుకరణిఁ
దల్లులెదఱఁ బేర్మిమించు ♦ తనయుఁడగుట । సమముగావారి రాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాంల్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాసలోకః పితృమాన్వినేత్రా । తేనైవశోకాపనుదేనపుత్రీ ॥ ౨౩

సపౌరకార్యాణిసమీక్ష్య కాలే । రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవలక్ష్మ్యా ॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమింద్రియార్థా । నాసేదుషోః సద్మసుచిత్రవత్సు
ప్రాప్తానిదుఃఖాన్యపిదండకేషు । సంచింత్యమానానిసుఖాన్యభూవన్ ॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేనసీతాశరపాండురేణ
ఆనందయిత్రీపరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యంజితదోహదేన ॥ ౨౬

తామంకమారోప్యకృశాంగయష్టిం । వర్ణాంతరాక్రాంతపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాంరహసిప్రతీతః । పప్రచ్ఛరామాంరమణోఽభిలాషం ॥ ౨౭

సాదష్టనీవారబలీనిహింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేషభూయఃకుశవంతిగంతుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని ॥ ౨౮

తస్యైప్రతిశ్రుత్యరఘుప్రవీర । స్తదీప్సితంపార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణంరాజపథంసపశ్యన్ । విగాహ్యమానాంసరయూంచనౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితానిపౌరైః । పురోపకంఠోపవనానిరేమే ॥ ౩౦

సకింవదంతీంవదతాంపురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్యవిశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం । పప్రచ్ఛభద్రంవిజితారిభద్రః ॥ ౩౧

నిర్బంధపృష్టఃసజగాదసర్వం । స్తువంతిపౌరాశ్చరితంత్వదీయం
అన్యత్రరక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవదేవ్యాః ॥ ౩౨

కళత్రనిందాగురుణాకిలైవ । మభ్యాహతాకీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయఇవాభితప్తం । వైదేహిబంధోర్హృదయంవిదద్రే ॥ ౩౩

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముతసంత్యజామి
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్సదోలాచలచిత్తవృత్తిః ॥ ౩౪

నిశ్చిత్యచానన్యనివృత్తివాచ్యం । త్యాగేనపత్న్యాఃపరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపిస్వదేహాత్కిముతేంద్రియార్థా । ద్యశోధనానాంహియశోగరీయః ॥ ౩౫

దాతయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విఘ్నహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
మనుమవాఁడౌటచేఁబిత్రు ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

జనులపనులనుదటిఁగని ♦ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ♦ నందమైన
తనువుదాల్చినలక్ష్మియో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

ఇంద్రియార్థములందు య♦థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునపుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెసుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పుగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతోభర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

సిగ్గుగొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కినట్టి । చనుమొనలువల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా♦వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగూర్రమృగములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గాలునట్టి । మునివనులకేగమదిఁగోరె ♦ జనకుపట్టి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
స్త్రీయులుపిల్లలు రాండ్రుపౌరులు♦వేడ్కఁదిరుగు। పురవగోద్యానములఁజూచి♦పొంగెన్నృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి♦తారినరుఁడు । వాజ్మ్రలకునగ్రగామియై ♦ పఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ♦యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననెనిట్టు ♦ లుర్వీపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ 3౨

అతివకొదవిననిందాప ♦ యశమువినుట । వలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబులయ్యెవి ♦ ధమ్ముదోఁప॥ 33

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యంచురామునిమనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ 3౪

ఇంతివదలకయపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధినిపేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదననింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ 3౫

ససన్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యః పునశ్చేదమువాచ వాక్యం॥ ౩౬

రాజర్షివంశస్య రవిప్రసూతే । రుపస్థితః పశ్యత కీదృశోయం
మత్తః సదాచారశుచేః కలంకః । పయోదవాతాదివ దర్పణస్య॥ ౩౭

పౌరేషు సోహం బహులీభవంత । మపాంతరంగేష్వివ తైలబిందుం
సోఢుం న తత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికం స్థాణుమివ ద్విపేంద్రః॥ ౩౮

తస్యాపనోదాయ ఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపి నిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామి వైదేహసుతాం పురస్తాత్ । సముద్రనేమింపితురాజ్ఞయేవ॥ ౩౯

అవైమి చైనామనఘేతి కింతు । లోకాపవాదో బలవాన్మతో మే
ఛాయా హి భూమేః శశినో మలత్వే । నారోపితా శుద్ధిమతః ప్రజాభిః॥ ౪౦

రక్షోవధాంతో న చ మే ప్రయాసో । వ్యర్థః స వైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణః శోణితకాంక్షయా కిం । పదాస్పృశంతం దశతి ద్విజిహ్వః॥ ౪౧

తదేష సర్గః కరుణార్ద్రచిత్తై । ర్న మే భవద్భిః ప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితా నిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయా ధారయితుం చిరం వః॥ ౪౨

ఇత్యుక్తవంతం జనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
న కశ్చన భ్రాతృషు తేషు శక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుం వా॥ ౪౩

స లక్ష్మణం లక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్య లోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతి చాభాష్య యథార్థభాషీ । స్థితం నిదేశే పృథగాదిదేశ॥ ౪౪

ప్రజావతీ దోహదశంసినీ తే । తపోవనేషు స్పృహయాలురేవ
స త్వం రథీ తద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్య వాల్మీకిపదం త్యజైనాం॥ ౪౫

స శుశ్రువాన్ మాతరి భార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతం ద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనం త । దాజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా॥ ౪౬

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రస్నుభిర్యుక్తధురం తురంగైః
రథం సుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్య వైదేహసుతాం ప్రతస్థే॥ ౪౭

సా నీయమానా రుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరో మే ప్రియ ఇత్యనందత్
నాబుద్ధ కల్పద్రుమతాం విహాయ । జాతం తమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం॥ ౪౮

క్రుంగిరాముఁడుదనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములనుగూర్చివారికిఁ ♦ దనకుఁగల్గి
నట్టినిందనుదెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి । మఱియునిట్లనెవారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతిమై ♦ రవికిఁబుట్టి । యొసఁగునీరాజఋషికుల ♦ మెట్టికందు
వందె నాచేతఁ గంటిరే ♦ యూపిగాలి । చేతనుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁబడి ♦ నెఱయునట్టి । తైలబిందువువలెఁ బౌర ♦ జాలమందుఁ
బర్వెనూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నుద్గజముకట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగానిండవైదేహి ♦ వీడువాఁడ
మెన్నసంద్రంబుచుట్టిన ♦ భూమియెల్ల । జనకునానతిపీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడనుబరిశుద్ధ ♦ సోమమీఁది । మైలగాఁబ్రజవాడుట ♦ మనమువినమె
దేవిపావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతుగొప్పగలోక నిం♦దనుసరిత్రి॥ ౪౦

రావణునివధపగను దీ♦ర్చఁగనెయౌట । వ్యర్థమైచనలేదు ప్ర♦యాసమెన్నఁ
బాముకోపించితొక్కిన ♦ వానిఁబట్టి । కఱచునే రక్తమునుద్రావు ♦ కాంక్షచేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । దాల్చి నేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతునేని
సాదునిశ్చయమునుదీని ♦ మీఁదయార్ద్ర । భావములఁజేసియాటంక ♦ పఱుపఁజనదు॥ ౪౨

ఇట్లుజనకాత్మజనుగూర్చి ♦ యెన్నఁగాని । పరుషమునుదాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరునుమాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములుకీర్తించు ♦ యశమువాఁడు । సత్యసంధుఁడురాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించులక్ష్మణు ♦ నపలఁబిలిచి । యతనిశాసించె నిట్టులే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవిగర్భిణియౌటఁ ద♦పోవనమ్ము । చూడవాంఛించె సామిషు ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచికొనిపోయి ♦ రమ్మువిడిచి । యమ్మహామునివాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి । శత్రువునువలెఁదల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్నసౌమిత్రితలఁదాల్చె ♦ నన్నయాజ్ఞ । గురులయానతిశంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని సువార్తను బొంగెడు ♦ జనకసుతను । బెదురులేనట్టిగుఱ్ఱాలఁ ♦ బొదలునట్టి
వాగెలసుమంతుఁడనువుగాఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదమునసంచిసౌమిత్రి ♦ యరిగెవెంట॥ ౪౭

చనుచుమార్గానరమ్యదృ♦శ్యములఁజూచి । కాంతుఁడెంతయుఁబ్రియుఁడని♦ కాంతతలఁచెఁ
గల్పవృక్షత్వమునుమాని ♦ ఇద్దపతి । వృక్షభావముఁగొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహ తస్యాః పథి లక్ష్మణో యత్ । సవ్యేతరేణ స్ఫురతా తదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యై గురుభావిదుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥ ౪౯

సా దుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యఃపరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞశ్శివం సావరజస్య భూయా । దిత్యాశశంసే కరణైరబాహ్యైః॥ ౫౦

గురోర్నియోగాద్వనితాం వనాంతే । సాధ్వీం సుమిత్రాతనయో విహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రా స్థితయా పురస్తాత్॥ ౫౧

రథాత్స యంత్రా నిగృహీతవాహా । త్తాం భ్రాతృజాయాం పులినేవతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥ ౫౨

అథ వ్యవస్థాపిత వాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గత బాష్పకంఠః
ఔత్పాతికో మేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥ ౫౩

తతోఽభిషంగానిల విప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానా భరణప్రసూనా
స్వమూర్తి లాభ ప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసా జగామ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథం త్వాం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతి క్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌ ప్రవేశం జననీ న తావత్॥ ౫౫

సా లుప్త సంజ్ఞా న వివేద దుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజ యత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥ ౫౬

నచావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణో ర్వృజినాదృతేపి
ఆత్మానమేవ స్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥ ౫౭

ఆశ్వాస్య రామావరజః సతీం తా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్య మే భర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవి క్షమస్వేతి బభూవ నమ్రః॥ ౫౮

సీతా సముత్థాప్య జగాద వాక్యం । ప్రీతాస్మి తే సౌమ్య చిరాయ జీవ
బిడౌజసా విష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రా యదిత్థం పరవానసి త్వం॥ ౫౯

శ్వశ్రూజనం సర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయ ప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకం మయి వర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయత చేతసేతి॥ ౬౦

వాచ్యస్త్వయా మద్వచనాత్స రాజా । వహ్నౌ విశుద్ధామపి యత్సమక్షం
మాం లోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్య కిం తత్సదృశం కులస్య॥ ౬౧

దారినిమఱంది దెల్పక ♦ దాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిఁక ♦ వీడెననెడు
ముందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరిపడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

దుర్నిమిత్తంబుచేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియానన ♦ బ్జంబుతోడ
సీతప్రార్థించెననుజను ♦ మేతముగను । నృపతిసుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్వినిజానకి ♦ విడువనున్న
నలలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోఁచెనుజాహ్నవి♦ యతనిముందు॥

రథ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
నదినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రితిష్ఠదీర్చిన ♦ గతినిదాఁటె॥ ౫౨

బాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంఠమునుసద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలాస్పృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనముఁగఁరియు । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం♦డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
దనశరీరంపుమాలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబు॥ ౫౪

పుట్టినిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచునునిన్ను నీ♦వ్రాతుకముగ
ననుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యురాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొలఁగిననుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్విని నోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । క్రౌర్యముఁక్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెరఁగె॥

సీతయాతనినెత్తి యా♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని జిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ నాథుఁకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వనే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౧

కల్యాణబుద్ధేరథవాతవాయం । నకామచారోమయిశంకనీయః
మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥ ౬౨

ఉపస్థితాంపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్థమసిప్రపన్నః
తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మినత్వద్భవనేవసంతీ॥ ౬౩

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యాం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥ ౬౪

కింవాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయంయదిమేనతేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥ ౬౫

సాహంతపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వంప్రసూతేశ్చరితుంయతిష్యే
భూయోయథామేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥ ౬౬

నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధర్మోమనునాప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥ ౬౭

తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
సాముక్తకంఠంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నాకురరీవభూయః॥ ౬౮

నృత్యంమయూరాఃకుసుమానివృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాఃప్రపన్నేసమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥ ౬౯

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిఃకుశేధ్మాహరణాయయాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥ ౭౦

తమశ్రునేత్రావరణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావవందే
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥ ౭౧

జానేవిసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మావ్యథిష్ఠావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥ ౭౨

ఉత్ఖాతలోకత్రయ కంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥ ౭౩

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్న యేనాసి మమానుకంప్యా॥ ౭౪

మేలెఱయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రిపాతమ్మువలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నువదలి । నన్నుఁగూడి వనంబున ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమొసంగిభయదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౬౪

గత్యముగ నీవు నాకు గ♦ర్భమ్మునందు । నునిచిన సుతేజమద్దమై ♦ యుండదేని
యీవనంబకెవిడియుండ నే ♦ జీవితంబు । నీకు నామోగాన నెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యొంతయును ఘోరతప మొన♦రింతు నేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరలనీవె । భర్తయౌనట్టు లెడబాటు ♦ వడనటుల్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మమని విధి♦యించెమనువు
గాన విడనాడినను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రికంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరివలె సీతకంఠంబు ♦ దెలివియేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । జేడు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖ♦మందియున్న । వనమునందును రోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౬౯

సమిధలనుదర్భలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునట్టులు
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమనుకవి । వచ్చె నాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియాటకు॥ ౭౦

తుడిచికొని కన్నుదేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షికివందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రునని చ దీ♦వించి పలికె॥

కల్లయుపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నిను ధ్యానపుహిమచే ♦ నెటిఁగినాడ
నడలఁబోకుము పరదేశ ♦ మందునుండు । జనకునింజేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

అజ్ఞ ఱత్రికంటకుని బోలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబు దంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సద్వ్రతకీర్తిమీమామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁదొలఁచు నీ♦జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ్ర♦గణ్యురాల । వింక నాడయ నీమీఁద ♦ ఖేలరాదు॥ ౭౪

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయో విధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాం విగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోద యిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటై రాశ్రమబాలవృక్షాన్ । సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీం తాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసిత వేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాస చ శోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్శ ఇవౌషధీషు॥ ౮౦

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణ మేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యై సపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతో రుటజం వితేరుః॥ ౮౧

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ । ప్రయుక్త పూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేన సా వల్కలినీ శరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౨

అపి ప్రభుః సానుశయో ధునాస్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోపి హంతా
శశంస సీతా పరిదేవనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౩

బభూవ రామః సహసా సబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । న తేన వైదేహ సుతా మనస్తః॥ ౮౪

నిగృహ్య శోకం స్వయమేవ ధీమాన్ । వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
స భ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్త మనాః శశాస॥ ౮౫

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపి త్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజే సపత్నీరహితేవ లక్ష్మీః॥ ౮౬

సీతాం హిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమే యదన్యాం
తస్యా ఏవ ప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమ్మెగాళి । భయమెుదలితయుండు మీతపో♦వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమౌ ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకప్పైఁ ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదుసుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౨౮

క్రొత్తదుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దటినిగల్గెడుఫలపుష్ప♦తతులఁగూర్చి
యవియెుబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చకొసఁగి । మునినుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకొలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుముస్నె ♦ శిశువుపేర్మి । ననుభవింతువు నిస్సంశ♦యముగననుచు॥

మానివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మానసుండు । తనదయనుతింమసీతను ♦ గొనుమనరిగె
శాంతమృగములు వేదిపా♦ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమువదును॥ ౨౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకువర్ష ♦ యిడెడునట్లు॥ ౩౦

అర్హసత్కృతిగాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెుపఁగెను కుటీనమీఁబడె ♦ నిపినిసింప॥ ౩౧

జలకమెునరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హవిధులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౩౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం♦డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరగుఁనం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసి తెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౩౩

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామునెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ♦ర్షించునట్లు॥

అప్రమత్తతసకల వ♦ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పొరయకుండు
మనముతో శోకమునణఁచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబు నేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వి నెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామిదైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స♦పత్నిలేని । దానివలె లక్ష్మికాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౩౪

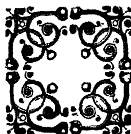
ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతప్రతిమతో నెక్రతువుఁ ♦ జేసెననెడువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః.

వృత్తాంతేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్య.

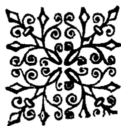
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరి
త్యాగో నామ చతుర్దశఃసర్గః

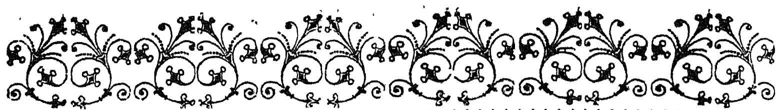

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యి ♦ టెంగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

—:౦:—

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవకేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్యరామం తే తస్మిన్ । న ప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావే హి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసో వ్యయం॥ ౩

ప్రతి శుశ్రావ కాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువి శార్ఙ్గిణః॥ ౪

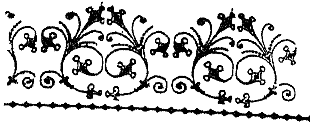
తేరామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయో లవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివ నామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చన రఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేన ప్రయుక్తాశీ । స్తతో దాశరథీ రథీ
యయౌ వనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనా తస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

రఘువంశము.

పంచదశాశ్వాసము.

గీతములు.

విమలచరితను సీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతిరత్నాక ♦ రంబెతనకు
నొప్పె మొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుందునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు చెలుఁగఁగా ♦ సవనములను । యమునయొడ్డున వసియించు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁ డర్థులపాలి శ♦రణ్యుఁ డంచు । నచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చిరపుడు॥ ౨

రక్షకుం డంచు వారలు ♦ రాముసెతేఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుఁగలేదు
శాపమె శరమ్ముగాఁ గల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపు లేకున్నఁ గద తపో ♦ వ్యయ మొనర్త్రు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైన రేఁడు । వానిఁ బెదును విఘ్నమని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చి పాల్చెడు ♦ స్వామియగయ । ధర్మమును గాచుట కెగద ♦ ధరకు డిగిరొ॥ ౪

అసురారిసద్ధ్యోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్టు దెల్పిరి రామ మ♦హీంద్రునకును
కేలశూలము గొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గానఁ గవియంగవలె నది ♦ లేనియపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుం ♦ డనఘుఁ డంత
నరినిజంపుటవలన నా ♦ యనుజు పేరు । సార్థకము చేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁ బుట్టి తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం♦తపుఁడు గాన
విధవిశేషంబు సామాన్య ♦ విధిని బోలెఁ । బరుని బాధింప శక్తుఁ డై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెన నంది ప్ర♦సన్నమతిని । స్యందనము నెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబు లీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరు వనమును జూచుచు ♦ నరిగెముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థ మిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వునకు నధియను నుపసర్గ ♦ వోలెనయ్యె
వెన్కరాముని యాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్నునకు నర్థ♦సిద్ధియందు॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛం స్తపతాం వరః
విరరాజరథప్రష్ఠై । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్యమార్గవశాదేకా । బభూవవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండౌ వివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మని మామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథో యయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కర మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రు శిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్ర ప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసిమేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైరృతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । ప్రపేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముంగు నవ్వాలఖిల్యాలు ♦ పోవుచుండ । వెనుక రథమున నెల్లు వే ♦ వెలుఁగుకరణి
మునులుమార్గంబు మాపఁగా ♦ వెనుకఁజనెను । వసుమతేజుండు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । నగవనముఁగల్గువనమున ♦ కట్టులెత్తి
గనెడుమృగముల వాల్మీకి ♦ వనముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రిగడపె రా ♦ మానుజుండు॥

అలసినట్టిహయంబులఁగల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
దనతపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప ♦ చార మొప్పఁగ॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
ననిసర్వవిఘ్నంబుల ♦ నలగునట్టి । సైన్యకోశమ్ములఘ గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర ♦ భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పట్టెఁబథము॥

అమ్మధూపఘ్నమును జేర ♦ నచటనుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనర్చువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియనంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుకంపును బొగనల్పుఁ ♦ గొన్నయెముకలు । నెత్తురామంటలనుబోలి ♦ యెగయుకుతులుఁ
గలిగిపలలాశనులు మట్టు ♦ బలిసియుండ । నసురదోఁచెను దిరుసుర్సే ♦ త్రాగ్నివోలె॥

కేలశూలంబులేని యా ♦ కీలెఱింగి । యధరి లవణుని పై లక్ష్మ ♦ ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ ♦ గవియువారు । జయము గాంతురుగాదె యీ ♦ జగతియందు॥

నేఁడు నాయెద్దనుండెను ♦ కూడునాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి ♦ పోమిగాంచి
భయముఁపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమునలన । బాగుగానిన్నుఁగూర్చెఁబో ♦ బ్రహ్మయిచట॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను ♦ ననుగయపుడు । కొట్టఁగాఁగోరి పొడవుగాటి ♦ చెట్టునొకటి
యూడఁ జెరికెను వేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁ బెకలించునట్టు లు ♦ త్తుంగశక్తి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ తాగ్నిమతుండు । కలుకుటమ్ముగ ముక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । దాని సుమరజమే రాలఁ ♦ దనువుపైరాఁద॥

వృక్ష మగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యమునిహస్తమునుండి వే ♦ వైచయట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౨౧

తటిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రముమదీసి । మాటిగాఁగొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నినుకకంటెను సూక్ష్మమై ♦ యెసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవ దుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత । పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేనపత్రిణా శత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయభువః కంపం । జహారాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోపరి రక్షసః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణంవీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్యసంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం సకాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోర్థేషు । మథురాంమధురాకృతిః॥ ౨౮

యాసౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్రసౌధగతః పశ్యన్ । యమునాంచక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివపి ప్రియే॥ ౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్యచ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ ౩౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకారకిలనామతః॥ ౩౨

సాంగంచవేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతింగాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ ౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ ౩౪

ఇతరేపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతిపత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ ద్విసూనవః॥ ౩౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కఁజే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ♦ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుండు దక్షిణ ♦ పాణినెత్తి ॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రిమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చినెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁ బయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

ద్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁ డెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ♦ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట తత్సఖ్యంబటంచు॥

ఎంతయుఁ గృతార్థుఁడైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెదు♦విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౬

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
చారు యమునాతరంగిణీ ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మధురాపు ♦ రీమతల్లి॥ ౨౭

అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బరి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే ♦ వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౮

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూపలనొప్పు భూ ♦ వనితజడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు♦యమునఁగాంచి । యెంతయునుసంతసిల్లెనుఁ♦స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతనుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౦

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ కుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ వార్ష్మునను । కుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా ♦ శిశువులకును॥ ౩౨

శైశవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమును నేర్పి కవితను ♦ నాదియగుచు
వఱలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ♦ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
దనరయులైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ దేశాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు తమ్ముముఖ్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
ధన్యలైనట్టి సతులలోఁ ♦ దలకు నిర్వు । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ♦ వాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌచ బహుశ్రుతే
మథురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయో మాభూ । ద్వాల్మీకే రితిసోత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిః ష్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీవివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పౌరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

సదదర్శసభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామంసీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనంద త్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివశార్జ్గిణం॥ ౪౦

సపృష్టః సర్వతో వార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞేన సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథజానపదో విప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారిచక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసివసుధే । యాత్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్త మనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరంగతా॥ ౪౩

శ్రుత్వాతస్యశుచోహేతుం । గోప్తాజిహ్రాయ రాఘవః
నహ్యకాలభవోమృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

సముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్యదుఃఖితం
యానం సస్మారకౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసుతేకశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్యప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్య న్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాతపత్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

అన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మజులను । బండితులు నొచుఁ దనరెడు ♦ వారియంద
శత్రుఘాతిని మధుర రా ♦ జ్యమున నునిచి । విదిశకునుబాహువును నిల్పె ♦ విభునిఁగాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ♦ గీతములను । గడలమెదలక వినుచు మృ ♦ గంబులుండు
నమల వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బంటిచనిరొ । మునితపం బింకవెచ్చింపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీధులమరు । నయ్యయోధ్యజితేంద్రియుం ♦ డైనయతఁడు
లవణుఁజంపిన తన్నగ ♦ రమునతోడఁ । బౌరలీక్షింపఁజొచ్చె వై ♦ భవముమీఱ॥

సీత నడవాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దాసె కేవలభర్తయై ♦ తనరువానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ♦ గొల్వునడుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ ♦ క్షించెనతఁ॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁడెరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం ♦ డగ్రజుండు
కాలనేమి వధకు దాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రికొనియాడు ♦ విధముదోఁప॥౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దతివారి ♦ నొప్పఁజెప్ప । నాదికవి పల్కయుంట రా ♦ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ♦ హ్మణుఁడొకండు । బాల్యమందే గతించిన ♦ బాలుఁదెచ్చి
తోని ద్వారమ్మనునుడించి ♦ దీనుఁడగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్లు ♦ లడలఁజొచ్చె॥

వసుమతీనీకు నెంతటి ♦ వంతగలిగె । దశరథన్నపేంద్రు విమలహ ♦ స్తములవీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులులేలు ♦ విపులభూమి । పడయదెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయముగానఁ
జింతకారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడిరొ । రక్షకుండైనయట్టి యా ♦ రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్కక్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ♦ వెడలనెంచి
తలఁచెమదిలోన రాముఁ డు ♦ దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁడైనట్టి ♦ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కెబిగ్గఱ నశరీర ♦ వాణియిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ ♦ ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయవెదకి
దానిఁగనిపెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేనినీవు । కార్యసాఫల్యమునుబొంది ♦ క్రాలఁగలవు॥ ౪౭

అట్లువినఁబడ్డ యాప్తవా ♦ క్యమునునమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప ♦ చారమరయ
దిక్కులెల్లవిమానంబు ♦ నెక్కితిరిగె । జవముచేత ధ్వజమ్ము ని ♦ శ్చలతఁదాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయో రాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోఽప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోఽపివైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁగందోయిమ్రొగ్గిన ♦ పాదలుమండఁ । తపసితలక్రిందుగా నొక ♦ తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుబీల్చెడుయోగి యి ♦ ప్పగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ నురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ ♦ రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ ♦ ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ ♦ స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రిందిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న ♦ శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । జెండెఁ దత్కంఠనాళంబు ♦ నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి ♦ శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కృగ ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయుచు చంద్రునా శర ♦ త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్ప ♦ నయ్యగస్త్య
దారిలోపలఁ గాంచె ను ♦ దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ ♦ రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను తీర్చిన సందర్భంబు ♦ తనకునిచిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అఱుత నదిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణీ ♦ సురతనూజు । ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ ♦ శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ ♦ నిందలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర ♦ స్తుతులనంత॥ ౫౬

యజ్ఞమున శశ్వమును వీడి ♦ నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్ర కపీంద్రులు ♦ దక్షిణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౭

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమాను । లెల్లదిక్కులనుండియుం ♦ నుల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది ♦ వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౮

అవలఁ జొట్టునువిడిసి మ ♦ హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో ♦ ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుతపైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నామెవీడియు నతఁడు శ్లా ♦ ఘార్హుఁడయ్యె॥

విధేరధికసంభారః । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్రక్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవరక్షిణః॥ ౬౨

అథప్రాచేతసోపజ్ఞం । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం నశృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపేగీతేచమాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శసానుజోరామః । శుశ్రావచ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీబభౌ
హిమనిష్యందినీప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్యచ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్యసాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్నతథాలోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయేకేనవినీతౌవాం । కస్యచేయం కృతిః కవేః
ఇతిరాజ్ఞా స్వయంపృష్టౌ । తౌవాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథసావరజోరామః । ప్రాచేతసముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనోదేహం । రాజ్యమస్మైన్యవేదయత్॥ ౭౦

సతావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాతశుద్ధా సమక్షం నః । స్నుషాతే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యద్రక్షసస్తాంతు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీమేనాం ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతేరాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

విధికిమించిన సంభార ♦ వితతియుఁ గట । సవనమెంతయు శీఘ్రతో ♦ జరగఁ దొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న । రాక్షసాళియెుదానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమానిచే ♦ భూమియందు । నచటనచ్చటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు । కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్ననొ శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్ననొ వాల్మీకి♦కవినుకవిత
గాయకరవంబొ కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంక వినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తద్జ్ఞులౌవారుదెల్పినఁ ♦ దమినివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరామ♦ధరణీధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నఖిలముఖముల నొప్పారు ♦ నట్టికొలువు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుమండు । భానురంబైన ప్రాభాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

నయనువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని ♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి తెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునుఁ గొంచె మేనియుఁ ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిప్రా♦వీణ్యమునకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటిదెవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మానియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణీధవుఁడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
ముక్కుతనదేహమునుదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనిక♦ర్పణము సేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనీకటంచు రా♦మునికిఁ దెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరివేఁడె॥ ౭౧

అయ్యమీకోడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని । ప్రజలునమ్మరుపావను ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిప్రజకు । నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ ♦ నెమ్మిమీఱ
సుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమరల । స్వీకరింతునువినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగఁ జేఁడిట్టు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిఁదపమునరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

అశ్వైద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్యపురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౭౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౭౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౭౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౭౮

తాంద్దృష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౭౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౮౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరే దేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౮౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౮౨

తత్రనాగఫణోత్ క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషి
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౮౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మామేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్ పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౮౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౮౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౮౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౮౭

శారపాళినిఁగాకుత్థ్స ♦ వంశతిలకుఁ । డంతమఱునాఁడుఁగూరిచి ♦ యమ్మహర్షిఁ
బిలువనంపెనుబ్రిమ్మత ♦ విషయమెల్లఁ । దెల్లమొనరింపనెంచితా ♦ నుల్లమందు॥ ౭౫

విమలశబ్దస్వరముల సా♦విత్రితోడ । సూర్యుఁజేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడ
సీతఁదోకొనివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రాకటతేజో వి♦రాజమాను॥ ౭౬

శాంతమొప్పెడుతనువుతోఁ ♦ జరణములను । బెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
కావివస్త్రంబుతోనామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుశుద్ధయనునూహ ♦ గొలుపుచుండె॥

శారులామెనుజూచెడు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్తుణంబునఁ ♦ ద్రిప్పివైచి
వాల్చిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరపుడు । ఫలముచేవంగివిరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౮

కొల్వులోశలఁబిశానఁ ♦ గూరుచుండి । మౌనివాల్మీకియిట్లనె ♦ మగువఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్మునెల్లఁ । బాపుమీలోకులకునీదు ♦ భర్తయెదుట॥ ౭౯

అనినవాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
చేత నాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వి । పలికెనిట్టులుసత్యంబు ♦ దోలఁకుచుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికి నేను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరునేని
విశ్వమంతయుఁదాలిచి ♦ వెలుఁగుదేవి । ధాత్రినీగర్భమునునన్ను ♦ దాచికొనుము॥ ౮౧

పరమపావనసతియిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలెభువి ; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలోశేషఫణులపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లువసుంధరా ♦ దేవిదోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁదనచూపులఁ ♦ బఱపుచుండు । సీతనాదేవితనతోడఁ ♦ జేరఁదీసి
వలదుకొంపోకుమనిపతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁబట్టి॥ ౮౪

సీతమరలింపధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయినదరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపమునుశాంతిపఱచెను ♦ గురువుబ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్విధి ♦ బలమెఱింగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయుఁముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులఋషివర్యులను ఱేఁడు ♦ సత్కరించి
నెలవులకుఁనేగవారికి ♦ సెలవొసంగి । సతిపయినిప్రేమఁబెట్టెఁ ద♦త్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదామున్నెయొసఁగిన ♦ భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధా♦జిత్తుకోర్కె
నెఱయనుజ్యేష్ఠుతోసఁగిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁబాలింపనేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయ దాయుధం॥ ౮౮

సతక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతిక మగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుంచ । లక్ష్మణోప్యాత్మ సంభవౌ
శాసనా ద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపిత పుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోక ప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । దావాంయస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయసః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామ సందర్శనార్థినః॥ ౯౪

సగత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మ చతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాక మధితస్థుషి
రాఘవః శిధిలం తస్థౌ । భువిధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

సనివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాంసూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్ని పురః సరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబ ముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థిత విమానేన । తేనభక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్శ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

అచటిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారు
ప్రాణులనువీడెమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౮౮
తక్షపుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
బట్టభద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౮౯
అంగదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ ననెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా ప♦థంబునకును
నాథులుగఁజేసె రామభూ♦నాథమౌళి । పనుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౯౦
ఇట్లునుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
క్రమముగాథర్త్రలోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులనుత్తరక్రియల్ ♦ దనరఁజేసె॥ ౯౧
యముఁడుమునివేషమును దాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
మనలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియింప♦వలయు నీవు॥ ౯౨
అనిననౌఁగాకయనియొప్పె ♦ నపుడు తాని । కతఁడునిజరూపమునుజూపి ♦ యజునిపాల
బ్రహ్మశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని వచి♦యించుచుండె॥ ౯౩
ప్రభువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
ద్వారముననున్నసౌమిత్రి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౯౪
యోగమెఱిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
నగ్రజునిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౯౫
తానుజనుటకుముందె స్వ♦ర్గామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
మూఁడుపాదాలధర్మముల్ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడైరామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥
అరిమదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశుఁ । గుముదగోల్వఁగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
లలితసూక్తులనుజనాథు ♦ లవముగొల్పు । లవుశరావతినేల రా♦ఘవుఁడునిలిపె॥ ౯౬
ప్రేమచేతనుగృహముల ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
ననుజులనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్గురాముఁడు♦త్తరపుదిశకు॥ ౯౭
కడుసగఁబ్రజగార్చెదు ♦ కడిమిమెంగ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
దడిసియున్నట్టి రాముప♦ధానఁజనిరి । వానరుల్దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౯౮
అభ్రయానంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడొటఁదల్ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలునిటకిక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిల్వభువిని॥

యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశః సర్గః

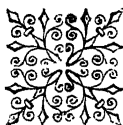
ఆతరంగిణిఁగ్రుంకెడు ♦ నట్టిపవిజల । యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయాఁతఁ
బోలుటనుగోపతీతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మైప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

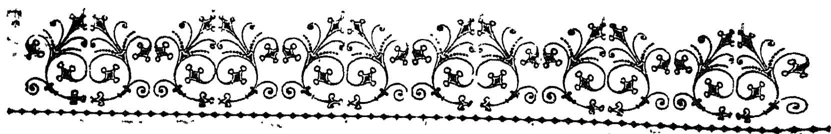
సురలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మరలనైజ । రూపమొందిసురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱుఁగు
వారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

చ॥ హరియిటు లాదశాస్యసహ ♦ యక్షసురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దఱికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచదశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

అథేతరే సప్త రఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥ ౧

తే సేతువార్తాగజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరవ్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశప్రవిభాగసీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవ నవ్యతీయుః॥ ౨

చతుర్భుజాంశప్రభవః స తేషాం । దానప్రవృత్తేరనుపారతానాం
సురద్విపానామివ సామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససార వంశః॥ ౩

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థకళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥ ౪

సా సాధుసాధారణపార్థివర్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥ ౫

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధవిసృష్టతల్పః॥ ౬

లబ్ధాంతరా సావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావో న చ లక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకారమనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥ ౭

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వ మత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీవిముఖప్రవృత్తి॥ ౮

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యా నీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతి వీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

జన్మగుణములం జొక్కుగా ♦ గన్న సుతుని । నిశాంతమునఁ బ్రసన్న స్వప్నం ♦ బెలమి నొంద
జేసి ప్రభో గ్యాదిభాగస్వం ♦ శిశిరాత్మ । నన్నువలంబున సౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

సేతుబంధనకృపిగను ♦ శిక్షణాన । కార్యములవారు పేరును ♦ గాంచి కూడఁ
దాము పనుపాలిసేమను ♦ నాఁటి పేరు । జలధి శనతీరముదు నాఁటి ♦ చననియట్లు॥ ౨

పన్న సామజనగజ ♦ సంగమట్లు । తెగని దానపరిస్రుతిఁ ♦ దేజరిల్లి
యచ్చ సుఖ్యానవాజాన ♦ [illegible] । యన్న దా బిబ్బి శాఖల ♦ నానిఁబర్వె॥ ౩

పడకటింటనుసనుగే [illegible] ♦ పరిజనంబు । నిద్రితుండగ దీపంబు ♦ నిలిచి ముంగఁ
గుసుముగని మేలుకని యుక్కు ♦ [illegible] [illegible] । నూఁ పతి రేని పతిని తె ♦ నంచు దాని॥ ౪

సాను భుజించు మని గూఁ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] భార్య [illegible] ♦ వానుభావ
మొప్పనసునసు [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] గాక యంచు హ ♦ స్తములు మోడ్చె॥

తృణముండు సిపూర్ణ ♦ [illegible] । [illegible] ♦ ప్రియనుపుండు
ముసుమున [illegible] ♦ [illegible] । గృహమున సాధ్విన సామెను ♦ నిట్టులనియె॥

చుట్టు మూసిన [illegible] ♦ [illegible] । మాడ [illegible] ప్రభాసంపు ♦ బాడలేదు
హిమము చేఁ [illegible] ♦ కమలములు । [illegible] కృతిని [illegible] ♦ దాల్చినావు॥ ౭

ఎవ్వతెవు నీ వగణ్యాం [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] గాట్టిన ♦ రాజు వెల్ల
విజితేంద్రుఁ డంచు [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ బెలుఁగనిమ్ము॥ ౮

అనుచున్నఁ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ పనముఁ జనిన
విగతపతి [illegible] ♦ నగరియిప్పుడు । దాని [illegible] ♦ [illegible]॥ ౯

వస్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతోనివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినా మే
విడంబయత్యస్త నిమగ్నసూర్యం । దినాంతము గ్రానిల భిన్న మేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కా విచితామిషాభిః । స వాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రై । ర్మృదంగ ధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషు చయేషు రామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగా
న్సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేమే॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్త మృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషు యోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామ సుధేషునక్త । మితస్తతోరూఢ తృణాంకురేషు
తఏవముక్తా గుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రిమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥ ౨౧

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥ ౨౨

అమలసుఖగాఢ్య సౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవ వైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
దర్శనముగ మించి నేఁడిట్లు ♦ దీన నైతి । సురపలుఁడు సూర్యులుఁడు నీ ♦ వుండికూడ॥ ౧౦

విభుఁడు వీడిన నా వీడు ♦ విత్తిగి పడిన । పంచలకొలంది సౌధప ♦ ప్రముల చేతఁ
గుర్రింక సూర్యుఁడు ఘోరసూ ♦ గుత్తమునలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

గల్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగనమ్మ । రాత్రిఁ జెరుగాడుమండిన ♦ రాజవీధి
నణుమ మోముల రుబల్కులు ♦ నెగను వెదకు । నాఁడు నక్కలు నిరుగాడె ♦ నేఁడు నిశని॥ ౧౨

చేడెలాడుమమునివెళ్లి ♦ చేతఁబట్టి । ఘనదధిమిధ్వానమిసుపక్షి ♦ కాజలమ్మ
నన్యమహిషీగణంబులు ♦ ప్రియిలి చేఁడు । కొమ్ములనుజిమ్మనీ సెనా ♦ కోశగవము॥ ౧౩

దారునిలయమ్ము గిలఁగూలఁ ♦ బదులఁ శేరి । మద్దెలగపంబువోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబద్ధులు ననమయూ ♦ రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁ బూసిన ♦ కళికిమిన్న । బడుగు చెప్పఁడునిను మన్న ♦ యట్టి మెట్లఁ
జంపిజింకలగ ర్తంబుఁ ♦ జపురవట్టె । యంఘ్రులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సగసిదెగిశూండ్లపునకలు ♦ కరుణుగిశిపఁ । బడయుమన్నట్లు చిత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంపసముఎంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । సుపితహరులప్రహారంబు ♦ లిపుడుగాంచె॥

వీటికంబాలవెలఁగుల ♦ నిగ్రహములు । సన్నమాసినకునముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపర్యోదలనఁగఁ గ♦న్పట్టునచట । సర్పములు వీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౬

కాలపశమునఁ బ్రాసాద ♦ సాలిమీఁద । గన్ఫునలు పెక్కుయటనట ♦ గడ్డి మొలవఁ
బ్రీతిఫలింపవృమునుపటి ♦ పగిదినచటఁ । దాగరుతభ్రశశికళల్ ♦ మాఱుకున్న॥ ౧౭

మెల్లఁ గానంపిలొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసమీఁగఁ గచ్చి వి♦లాసవతులు
పూనికోసెదుపూఁగోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంపలట్టులుకోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౮

రాత్రి వెలిఁగడుదీపాల ♦ ప్రభలుముగిసెఁ । బగలుకాంతలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులుజాలముల నేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళపర్ణిక ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొద్దుపైనుత్రసప్తియుం ♦ డ్లుండునట్టి । సగయుపునుజూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కాగణంబగుమానుసు ♦ కాయమెడలి । పూర్ణఁబగమాత్మనీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁ ద్యజియించికులరాజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁ బొందుటయెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వాత ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందన్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలేఽహని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రవృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భి । ర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనా రథోదార గృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమ రాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథిపంకభావం । పంకోఽపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వని మిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోఽస్య గంగాం
అయత్నబాలవ్యజనీబభూవు । ర్హంసా నభోలంఘన లోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషా । ద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకౌఁగిఁటకిహర్షించి ♦ యాశ్లేషించు । సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యానతాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరగినవింతను ♦ రాజమౌళి । వేఁకువనుదెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులగాజ♦ధానిస్వయము । నలచుటను శేనిఁబొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అకృశావతి వేదకి♦దాశికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమునవెడలె న♦యోధ్యఁగూర్చి । రాణివాసంబుగొనివెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుక్రీడించుగిరులయి ♦ కాంతులుండ
నరదములుమేడలైమించ ♦ నరుగుసేన । నృపునిసడయాడురాజధా♦నిగఁజెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగుమించఁగాఁదొంటి ♦ నెలవునకును । రాజునడిపెడు తచ్ఛమూ♦రాజిచూడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొద్దనకును । నడుపుజలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతనిసై♦న్యములుద్రొక్కి । యొసఁగుచుండెడుబాధను ♦ నోర్వలేక
క్షిష్టరేండనపడమయి ♦ వెఁటయుదివికిఁ । ధరరజోమిషనెక్కుడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అనలనగఁగసిద్ధమౌ ♦ నపుడుగాని । యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమునమధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని । యెపుడుచూచినఁబూర్ణమౌ ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములుడెక్కలనుబెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసఱ్ఱునడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విటిగివిటిగి । దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁబ్రతిధ్వనుల్ ♦ క్రొలిపిక్రొలిపి । రేఁయనమోయఁజేసె వి♦రావములను॥ ౩౧

ధాతురజమునఱెట్టినై ♦ తనరనేమి । కలకలముతూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచిపుళిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమునుదాఁటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ ౩౨

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడమగకును । బాఱుగంగనుదాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసలజెక్కలు ♦ రాజమణికి । నరయ్యఁబోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ ౩౩

కపిలమునికోపమునదగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదుపెతరులకెల్ల స్వ♦ర్గామమునకుఁ
గారణంబైనరోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతినినృపతి॥ ౩౪

ఈవిధంబునఁగొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁగడపి । కుశుఁడుసరయూతటముఁజేరి ♦ కూర్మినీటి
రఘుకులులనిల్పినేదుఁ ♦ గాంచుచుండు । ఁదెఁకోఁగి యజ్ఞయూ♦పములఁగాంచె॥

ఆధూయశాఖాః కుసుమద్రుమాణాం । స్పృష్ట్వాచశీతాన్ సరయూతరంగాన్
తం క్లాంతసైన్యం కులరాజధాన్యాః । ప్రత్యుజ్జగామోపవనాంతవాయుః॥ ౩౬

అథోపశల్యే రిపుమగ్నశల్య । స్తస్యాః పురః పౌరవసుః స రాజా
కులధ్వజస్తాని చలధ్వజాని । నివేశయామాస బలీబలాని॥ ౩౭

తాం శిల్పిసంఘాః ప్రభుణానియుక్తా । స్తథాగతాంసం భృతసాధనత్వాత్
పురంనవీచక్రు రపాంవిసర్గాన్ । మేఘానిదాఘగ్లపితామివోర్వీం॥ ౩౮

తతః సపర్యాం సపశూపహారాం । పురః పరార్ధ్యప్రతిమాగృహాయాః
ఉపోషితైర్వాస్తు విధానవిద్భి । ర్నిర్వర్తయామాస రఘుప్రవీరః॥ ౩౯

తస్యాః సరాజోపపదం నిశాంతం । కామీవకాంతా హృదయం ప్రవిశ్య
యథార్హమన్యైరనుజీవిలోకం । సంభావయామాస యథాప్రధానం॥ ౪౦

సామందురా సంశ్రయిభిస్తురంగైః । శాలావిధిస్తంభగతైశ్చనాగైః
పూరాబభాసే విపణిస్థపణ్యా । సర్వాంగనద్ధాభరణేవనారీ॥ ౪౧

వసన్ సతస్యాం వసతౌ రఘూణాం । పురాణశోభామధిరోపితాయాం
న మైథిలేయః స్పృహయాం బభూవ । భర్త్రేదివో నాప్య లకేశ్వరాయ॥ ౪౨

అథాస్యరత్నగ్రథితోత్తరీయ । మేకాంతపాండుస్తనలంబిహారం
నిః శ్వాసహార్యాం శుకమాజగామ । ఘర్మః ప్రియావేష మివోపదేష్టుం॥ ౪౩

అగస్త్యచిహ్నాదయనాత్సమీపం । దిగుత్తరాభాస్వతి సన్నివృత్తే
ఆనందశీతా మివబాష్పవృష్టిం । హిమస్రుతిం హైమవతీం ససర్జ॥ ౪౪

ప్రవృద్ధతాపో దివసోతిమాత్రం । మత్యర్థమేవక్షణదాచతన్వీ
ఉభౌ విరోధక్రియయా విభిన్నౌ । జాయాపతీ సానుశయా వివాస్తాం॥ ౪౫

దినే దినే శైవలవంత్యధస్తాత్ । సోపానపర్వాణి విముంచదంభః
ఉద్దండపద్మంగృహదీర్ఘికాణాం । నారీనితంబ ద్వయసంబభూవ॥ ౪౬

వనేషు సాయంతన మల్లికానాం । విజృంభణోద్గంధిషుకుట్మలేషు
ప్రత్యేక నిక్షిప్తపదః సశబ్దం । సంఖ్యామివైషాం భ్రమరశ్చకార॥ ౪౭

స్వేదానువిద్ధార్ద్రనఖక్షతాంకే । భూయిష్ఠసందష్టశిఖంకపోలే
చ్యుతం నకర్ణాదపి కామినీనాం । శిరీషపుష్పం సహసాపపాత॥ ౪౮

తోలుతఁగుఱరాజధానిపూఁ ♦ దోఁటగాలి । మెల్లఁగాఁగొమ్మలల్లార్చి ♦ చల్లనైన
సరయువుతరంగములనంటి ♦ స్వాగతంబు । నొసఁగెఁబడలినబలముల ♦ యుర్వీపతికి॥ ౩౬

పురినికటభూమి విడియించె ♦ భూరిబలుఁడు । ప్రియుఁడు రాజకళత్రులకు ♦ హృదయశల్య
మన్వయపుఁగేతనంబునై ♦ యలరు ఱేఁడు । ధ్వజపటములల్లలాడెడు ♦ తనబలంబు॥ ౩౭

పరికరములొప్పశిల్పులు ♦ పురికినెల్ల । నభినవప్రసాంప్రగొలిపిరి ♦ విభునియాజ్ఞ
వేగవినిరూపమాసిన ♦ పృథ్వికెల్ల । జలదములనూత్నసంపదఁ ♦ గొలుపునట్లు॥ ౩౮

దేవతాయతనాళి ప్ర♦దీప్తపురికి । నర్చలనొసర్చెను వశూప ♦ హారమొసఁగి
వాస్తువిదులునువజియుప ♦ వాసమున్న । వారితోఁగూడిరఘుకుల ♦ వీరమాళి॥ ౩౯

కాంతహృదయంబుఁజొచ్చెడు ♦ కామివోలె । రాజభవనంబుఁజొచ్చి యా♦రామపుత్రుఁ
డనుచరులకెల్ల వారియో♦గ్యతకుఁదగిన । చారునిలయంబులనొసఁగి ♦ సత్కరించె॥ ౪౦

పాగలనుజేరిగుఱ్ఱములు ♦ సకలుచుండఁ । గంబములఁగట్టఁబడికరుల్ ♦ గాఁలుచుండఁ
నంగడులు దీరియుండఁగా ♦ నాపురంబు । తెనవ్రసిఁడన నగరిద్ధ ♦ తరుణిఁబోలె॥ ౪౧

అమలరఘుకులనిలయమై ♦ యలరిమరలఁ । బూర్వవైభవమునుగన్న ♦ పురమునందు
వాసమొనరించు వాజాన♦కీనుతుండు । నడయఁగోరఁడు ధనదేంద్ర ♦ పదవులేని॥ ౪౨

వచ్చెగ్రీష్మంబు మణిలొప్ప ♦ నల్లివాటు । వెల్లనాకుచములపయి ♦ వ్రేలుచుండ
యూపిరికినూగునంశుక ♦ మూనువేప । మఱనిప్రియలకు నేర్పునో ♦ యనఁగనపుడు॥ ౪౩

అయ్యగస్త్యాంక దక్షిణా♦యనమునుండి । రవిసమీపింపఁగా నుత్త♦రంపుదిక్కు
హిమనగమునుండి కరిగించె ♦ హిమజలమ్ము । హర్షితాశ్రుస్రుపిప్లియో ♦ యానెడునట్లు॥

అధికతాపమునోఁడు న♦హస్సుమజియు । నతిశయంబుగఁగృశియించు ♦ నట్టిరాత్రి
ప్రణయకలహాంతములఁజాలఁ ♦ బరితపించు । జంటతులఁబోలెనా గ్రీష్మ ♦ సమయమందు।

ఇండ్లడిగ్గియలను సిరి♦మించియుండి । పాచిగట్టినయడుగు సో♦పానములకు
నంటి యంగనలకు మెల♦బంటియయ్యెఁ । గమలములతూండ్లతోఁగూడఁ ♦ గాననయ్యె॥

వనలసంజనునీకనించి ♦ పరిమళమ్ము । గ్రమ్మనొక్కొక్క మల్లెమొ♦గ్గనబడమ్ము
నిలిపిభృంగమ్ముశబ్దమ్ము ♦ సలుపుచుఁటఁ । గనిననరివానినెంచనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౪౭

ప్రింజెవటగోటినొక్కులు ♦ గూడియుండు । చెలులచెక్కిటఁ గేసరాల్ ♦ చిక్కియుంటఁ
గన్నమండుండిజారిన ♦ తుణమునందె । పడకయుండెడిరీవ పు♦ష్పంబు భువిని॥ ౪౮

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేన ధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషానధిశయ్య నిన్యుః । ధారాగృహేష్వాతపమృద్ధిమంతః ॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తేష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతనమల్లికేషు
కామో వసంతాత్యయమందవీర్యః । కేశేషు లేభే బలమంగనానామ్ ॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజఃకణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహం గిరిశేన రోషాత్ । ఖండీకృతా జ్యేవ మనోభవస్య ॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలం చ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వే నిదాఘావధినా ప్రమృష్టాః ॥ ౫౨

జనస్య తస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమపాదసేవౌ । స చోదయస్థౌ నృపతిః శశీ చ ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛా వనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖే బభూవ ॥ ౫౪

స తీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తామపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః ॥ ౫౫

సా తీరసోపానపథావతారా । దన్యోన్యకేయూరవిఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః ॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణతత్పరాణాం । తాసాం నృపో మజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాలవ్యజనాం బభాషే ॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశో మదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్ర ఇవైష వర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః ॥ ౫౮

విలుప్తమంతఃపురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలులితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగశోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసామ్ ॥ ౫౯

ఏతా గురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సు బాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే ॥ ౬౦

అమీ శిరీషప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినో వారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాంశ్ఛలయంతి మీనాన్ ॥ ౬౧

అపుడు ధనికులు ధారాగృ♦హమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురయంత్రిముల్ ♦ చల్లఁ జుట్టుఁ
జందనపు నీటఁ గడగిన ♦ చలువ రాళ్ళఁ । గడపెరి నిదాఘతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥ ౪౯

స్నానమున నైవతడి యూర ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడి సంజమల్లెల ♦ తోడఁ దుఱుము
నంగవలు వెట్టుకురులచే ♦ నంగజుండు । మనువుతోఁ జన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె॥ ౫౦

కృప్పాడి నిగూడి యొత్తునై ♦ పొవలు పొడుగు । మద్దిపూఁ గొమ్మ మాడ్కఁ గా♦మదికిఁ దోఁచె
హాయఁ దుమారు నిఁగాల్చిన ♦ యవలఁ గూడఁ । గోపము వఁద్రుంచి వైచిన ♦ గుణమ వంగ॥ ౫౧

మావి వనలందుఁ బ్రాఁకెడో ♦ మన్యమందుఁ । గ్రొత్త పాదిరిపువ్వులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధమును కూర్చి గ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపిన సమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మందునా వేసవి నిజాడ ♦ రెండె పరిజను । నెంతయును గాంతియుతములై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁ గొల్చు వారి తా♦పముల నార్చు । నుదయమందున్న నృపతియు ♦ నుడుపతియును॥

లలిని దరఁగల మదమరా♦ళమ్ములూగు । తటములను బువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయూ పుజలమ్ములను గ్రీడ ♦ సలుపఁ గోరె । సతులతో శ్రీ:మశద్గ్రిష్మ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁ బట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదిని విహరింపఁ దొడఁగె భూ♦నాథమా? । చక్రితేజుండు దగుమహో♦త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టు మెట్టుల నిగిడెను ♦ కాంతలప్పు । డొండొరుల నందకడియాల ♦ రొయికలను
నందెలను జేయు శబ్దమ్ము ♦ లచటమందు । హంసలను భీతిఁ జెదరెను ♦ నట్లు చేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగ నొండొరుల్ ♦ సంభ్రమింప । చేడియలకేళిఁ జూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతి తనప్రక్కఁ జా♦మరము వైచు । నక్కరాతకులోద్భవ ♦ కనియె నిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబు కరఁగి పో ♦ నంతి పురపు । సతులు అందలు క్రీడింప ♦ సరయు పదిగొ
యభ్రములతోడి సంధ్యోద ♦ యంబు కరణి । నెన్నఁగాఁ గాని యొప్పియో ♦ వన్నెలీనె॥

నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగు కాటుక నోడలు ♦ గలఁచు నీరు
మాపిననుఁ గూడదానికి ♦ మాఱుగాను । గూర్చె మదరాగమొప్పెందు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

ఘనవనితంబములెంతయుం ♦ గొప్ప వాట । భారమోర్వ నియట్టి యూ♦పడుచు వారు
బాహుపురిబంధ విడవిన ♦ బాహుపులను । గప్పమున నీదిరాటలోఁ ♦ గలుగు తమిని॥ ౬౦

క్రీడ సల్పెడు వీరి శి♦రీషకుసుమ । భూషణంబులు పడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
దేలియాటు నిట్టుఁ బాఁచిని ♦ దినెడు నాస । వమ్పు మీనమ్ములకు నదె ♦ భ్రాంతిఁ గొలిపె॥ ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలనతత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతేనచ్ఛిదురోఽపిహారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యోభ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతానిరూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రేష్వబలానితంబే । ష్విందుప్రకాశాంతరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరితసూత్రమార్గా । మౌనంభజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభిర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రైరలకైస్తరుణ్య । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుతపత్త్రరేఖో । విశ్లేషిముక్తాఫలపత్త్రవేష్టః
మనోజ్ఞఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోఽపివేషః॥ ౬౭

సనౌవిమానాదవతీర్యరేమే । విలోలహారః సహతాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతోనృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోఽతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతాం
ఆకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వాననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనే రధిగమ్యరామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌసదార । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్రఏవ
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । మపోఢనేపథ్య విధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
సేహేఽస్య నభ్రంశ మతోనలోభాత్ । సతుల్యపుష్పాభరణోహి ధీరః॥

జలముఁజిమ్ముటలోన నా♦సక్తులౌట । ముత్య సులమించి శీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచములఁ♦ జాఱుమన్నఁ । దెఱఁగులొకయింత మీనినయఁ♦ దెలియరైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుశిఁబోలఁదనరఁగలఁ ♦ బోలభామలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సౌరునంద
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింత గానీరిచెంత నే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగో । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధుగమా ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడఁశ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములనీఁదిమొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండె । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౫

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరములెత్తి । చిమ్ముఁగామాఱుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మమోములసగశాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనదిగో॥ ౬౬

జలవిహారము చేసెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రిముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజూముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతులమొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడనెగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమాళి
వనగజేంద్రంబుతెంచిన ♦ వనజలతను । మొదవిడికరేణుబనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౮

అట్టులొప్పెడున్నృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయునలరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తమురేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడిమెఱయ వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనకోవ్రులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగిమరియు
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ లెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబునలెఁబొల్చె ♦ నవనిధపుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౧

కుంభభపదత్తమైగల్పఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతోరామ ♦ భూధవుండు
పాదలికుతునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగుఁ౦కుతతేనతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యపలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయగమనుగూర్చుదివ్యమా ♦ సాధనంబు । మున్ను జనకుఁడుదాల్చిన ♦ భూషణంబు
గానఁనతేఁడొవ్వఁడెచల లో♦భానఁగాను । ధీరునకుఁబూలుసగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయేనదీష్ణా౯
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూంవిగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమం తే
నాగేనలౌల్యాత్కుముదేననూన । ముపాత్తమంతర్హ్రదవాసినాతత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వాధనురాతతజ్యం । ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేఽస్త్రం॥ ౭౭

తస్మి౯ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివమథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్ధం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వా౯
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమికార్యాంతరమానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోఽహంకథంనామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజానువిలంబినా తే । జ్యాఘాతరేఖాకిణలాంఛనేన
భుజేనరక్షాపరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీంమే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవా౯ స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దానివెదుకంగనదినీడ ♦ దక్షులైన । జాలరులనెల్లఁబంచిన ♦ సరయువందు
వెదకివేసారివారలు ♦ వికలులగుచు । నచ్చి తెల్పిరిమఱి కాంతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౭౫

చేసితివియత్నములు గాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగిపోయిన భవదీయ ♦ భూషణంబు
పాదలుఁగుముదాక్ష్యనాగుఁడే ♦ హ్రదముక్రిందఁ । వాఁడుహరియించియుండుఁడులో ♦ భమునదీని॥

అనడగోషరణతఃఁడై ♦ యానధన్వి । ప్రాకటబలాఢ్యుఁడౌ నర ♦ పాలమౌళి
చేరితీరంబుఁజాపానఁ ♦ జేర్చినారి । సర్పమునజంప గారుడా ♦ స్త్రమునదీని॥ ౭౭

అలుఁగుఁగూర్చినమాత్రన ♦ నావహ్రిదంబు । తద్దయుఁగలఁగిపోచి వ ♦ స్త్రములవీచి
తటులఁదగఁబాఱిగోతిలోఁ ♦ దగులఁజీన । నన్యగజవట్ల ఘోరర ♦ వంబొనర్చి॥ ౭౮

అప్పుడువకరాళిఁగలఁగసా ♦ హ్రదమునందిఁ । పాదమెఁగన్యాసమేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరసఁబడినట్టి పాలసఁ ♦ బ్రమ్మనూఁడి । పాదమినసమాయు తావర ♦ భూజవట్లు॥ ౭౯

మగలఁడనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు । నానికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డక్కైదించెను వైనతే ♦ యాస్త్రమపుడు । నతఁడదౌడఁగోసదీర్చఁ దా ♦ లుతురెఘునాలు॥ ౮౦

ఎంతమనోన్నతినిగని ♦ దౌసఁగుచన్న । వైనతేయాస్త్రంబుదుఁడౌట ♦ నంచిశిరము
సజ్జగన్నాథపుత్రున ♦ కనిపతికిఁ । గశునకుఁబారాఁకశునకు సక్కు ♦ ముదుఁడనిరౌ॥ ౮౧

వేఱుపనికయి మానస ♦ వేపమూని । నట్టిక్ష్మనినతఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనునీప్రీతిఁజెఱుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౮౨

చేతనగయఁగఁగొట్టిన ♦ చేఁడకొఱకు । మిడికిఁజూచునిబ్బాల ♦ మింటనుండి
ముక్కునెవెనేగమనజార ♦ మున్నసీదు । భూషఁగనుఁగొనివేడ్క ♦ మైఁబుచ్చుకొనియె॥ ౮౩

స్థిరగుణాకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁక వ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘయగునీదుబలమైన ♦ బాహువనను । మఱలనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౮౪

చిరముగానీపదపద్మముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకనొసర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొనసెంచెనాడగు ♦ చౌరియటే మొ । తగదెగ్రహియింప నీకుమ ♦ ద్వతినిన్నృమణి॥ ౮౫

అంచ భూషణమెసఁగినఁ ♦ గాంచితెన్న । శ్లాఘ్యబంధుఁడవీవను ♦ తన్మృపరునకు
బంధువులఁగూడికృతజ్ఞ ♦ భణితిఁగూర్చెఁ । గళమణినిగన్యగముదుండు ♦ కూర్మిమీఱ॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూషభుఁడు ♦ మండెదునగ్నికి ముందుఁబట్టినఁ

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యశ్నువానోదిగంతాన్
గంధోదగ్రం తదనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతః శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః

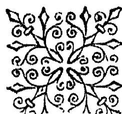
మంగళ దేవతూర్యములు ♦ మానక మ్రోసె దిగంతమంతు చుబ్
మంగళ మేఘములు గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముబ్ ॥ ౮౭

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూల మైగురుడయి । గహనవహించినయట్టి ♦ రాముడకును
బ్రవిమలగుణములఁ ♦ బావన మైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడై పాల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షుకు సేనప ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె

గీ॥ నొకఁడు పితృఘశత్రుఁడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరఁగఁ బ్రజకు
మిత్రుఁడైభూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౮౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితా కలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాధ నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

అతిథిం నామకాకుత్స్థాత్ । పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివ చేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహయత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతాం కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మిన్ద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసానాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనయునతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసె కుశుకరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రియంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథిసుమతి॥ ౨

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁ గులవిద్య ♦ లందుఁ దొలుతఁ
గుశలునిఁగఁ జేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁ గొలిపె । రాచకన్నెలఁ జేపట్టి ♦ రహిఁ వహింప॥ ౩

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియలరారుచుండెడు ♦ పుత్రుఁ గాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁ డెంచెఁ దా నొంటి♦గా నటంచు॥ ౪

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । ప్రజకిసహాయమొనరించు ♦ పనికిఁ బోయి
దుర్జయాసురు సమరానఁ ♦ దుంచి వైచి । వానిచేఁ బడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౫

కువలయానందుఁ జంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలను బోలెఁ గుముదుఁడక ♦ పన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్షమ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౬

వారిలో నొకఁడయ్యెను ♦ ప్రజిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొక్కఁడయ్యెను శచికిఁ దా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౭

అంతసమరాన కేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినిట్టియాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనిసుతరత్నమైకాి్రలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమునవృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౮

చెలఁగి వారలు పట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులనుగొల్పి నిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైనవేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబునొకటి॥ ౯

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యై రాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్న పుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్ స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రై రథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం. ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘ మహతీ మూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్ । నలక్ష్యత స బందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవ పర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్య సన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివ ద్యుతిః॥ ౧౬

స తావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు
యావత్తేషాం సమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిష ముదైరయన్
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరం పశ్చాత్కృతా ఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదం స బద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాంచ ధురో మోక్ష । మదోహం చాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాః శుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోభవన్॥ ౨౦

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్తం । గజదంతాసనం శుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయ సః॥ ౨౧

తంధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్ప సాధనై స్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాసనస్థులు ♦ బలుమున్న । యాసని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుం♦భములఁ గొని । సంభ్రమమున మీఱు భక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెలుపఁబడినట్టి ముఖ్యముల ♦ నిర్ణయముగ । గణములీను దినమందు కార్యములు తెల్పి
నతఁడు విచ్చేయ నెప్పుడు ♦ నందునట్టి । నిత్యకల్యాణములచేత ♦ నెగడునందు॥ ౧౧

గరికెయు యవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । సుమనసోత్పత్తిపట్టులు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో శ్లాఘ్యవృక్షము ల♦ర్పించుచుండ । నతఁడు సింహాసనముఁ గాంచె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులు పురోహితుఁ ♦ డట్టియుండు । నిజ సమయమున గొల్పు భక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాథర్వ వేదమం♦త్రాళిచేత । నొగిని నభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అవనితలమీఁద నభిషేక ♦ మంత నార్చి । పడుచునుండెడు జలధార ♦ భవ్యముగుచుఁ
ద్రిపురవైరి శిరంబున ♦ దిగుచునుండె । నడచెడు విమలాంబువులగంగ ♦ పగిది మెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములు పొగడఁ బ♦ర్జన్యమూర్తి । యంతకంతకుఁ బొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములు పొగడంగఁ ♦ బ్రభువు కూడ । నంతకంతకుఁ బొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలముల చేతను ♦ విద్యుదగ్ని । ప్రజ్వరిల్లెడు కగణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంతనభిషేక కార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరుల నే గాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకుల కెల్ల నధరా ♦ స్వామివరుఁడు॥ ౧౭

ప్రీతి స్నాతకులిడ్డ దీ♦వెనల ఫలము । లప్పుడే గాక కలుగనుండె ♦ నెప్పుడో ముందు
భూపచంద్రుఁడు గాకృతో ♦ ప్రఖ్యమెల్ల । వెంట వెంట నెఖలియించు ♦ చుంటఁ జేసి॥ ౧౮

బద్ధులగు వారిబంధముల్ ♦ పాపివేయు । వధ్యులగు వారిఁ జంపక ♦ వదలివేయు
బరువు పశువుల పై మోపఁ ♦ బడకయుండ । నాలఁ బిదుకక యుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥ ౧౯

పంజరమ్ములఁ బెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁ గల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులు కూడ న♦య్యాతిథి యాజ్ఞ । విడిపడి విహారముననల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అన్నపానాదులందు హ♦ర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని వక్త్రఁ గాళీటఁ ♦ గరతలముల । నతనికొఱ వెంచుక్రికలనున్న ♦ యట్టితడిని
ధూపకమున వాచ్చిభూషలఁ ♦ దొడుగుచున్నారు । నగచరుని చెంతనుండిరి ♦ నగల్లఁ దాల్చి॥ ౨౨

తేస్య ముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః । స రాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌ కల్పతరోరివ॥ ౨౬

స రాజ కకుదవ్యగ్ర । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవ కైశవం॥ ౨౯

బభౌ భూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్య సః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగం తం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తి మంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

స పురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణశ్చకార ద్యాం । నాగేనైరావతౌజసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనామలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతో హృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవో రవేః
సోతీత్య తేజసాం వృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తం ప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవ ధ్రువం॥ ౩౫

విరులదండలుముత్తెంపు ♦ సరులుగూడి । యున్నయాతనిమౌళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబులిడిరి వి♦చిత్రమగను॥ ౨౪

తొడవులిడిమేనవిరిదండ ♦ మెడను బెట్టి । హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబుమీఁదిన నరదుకూ♦లంబుగట్టి । మెఱసెనెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుండు॥ ౨౫

తనదుసింగారమును హేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టినృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున । వెలయుకల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులనురాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టికొలుచు । పార్శ్వవర్తులుజయజయ ♦ ధ్వనులు సేయ
దేవసభయానుధర్మకుఁ ♦ దీసిపోని । సభకు వేంచేసె నా రాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమౌళివిభూషణ ♦ రాజినొరసి । క్రాలుపదపీఠమును మేలు ♦ వేలుకట్టు
గలిగి పైతృకమై కడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

ఆతనితోఁగూడిశ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభచెలంగెమంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతోడివిష్ణు వ♦క్షంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమునువీడివెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబుదాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖఁగాఁగొక్క ♦ రేఖతోనె । పూర్ణతనుగన్నశశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ 30

ఎప్పుడునుమోముకళకళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడిచిఱునవ్వుతోమాట ♦ లాడుచుంట
నిట్లువిశ్వాసమేరూప ♦ మెత్తెనంచు । నెంచుచుండురుపరిజను ♦ లెల్లనతని॥ 3౧

కల్పతరువులఁబోలు పతా♦కంబులుండు । పురినిఁజౌదంతిబలమొప్ప ♦ కరినినెక్కి
సిరులశకోశ్రీపముఁడు పోఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్మునాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ 3౨

నరసితచ్ఛత్రిమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టికాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలోపలితాపముల్ ♦ జల్లపఱచె॥ 33

పొగకుసాపలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట । ప్రొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్ములందలి ♦ స్ఫూర్తిమించి । యతఁడుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ 34

పొగనుందరులానర ♦ పాలచ్ఛంద్రు । నినుగమించిరిప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధృవునిశారదరాత్రిలు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ 35

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైఃప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్యవేలాంతం । ప్రతాపఃప్రాపదుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్యగురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్యధన్వినః
కింతత్సాధ్యంయదుభయే । సాధయేయుర్నసంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖఃశశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాంస్వయం
దదర్శసంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతఃపరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదితైః
యుయోజపాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణానద్యో । నభసేవవివర్ధితాః
తస్మింస్తుభూయసీంవృద్ధిం । నభస్యేతా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచనతన్మిథ్యా । యద్దదౌనజహారతత్
సోఽభూద్భగ్నవ్రతఃశత్రూ । నుద్ధృత్యప్రతిరోపయత్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకంమదకారణం
తానితస్మిన్సమస్తాని । నతస్యోత్సిషిచేమనః॥ ౪౩

ఇత్థంజనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యఃసనవోఽప్యాసీ । ద్దృఢమూలఇవద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాఃశత్రవోబాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చతేయతః
అతఃసోఽభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖేతస్మిం । శ్చపలాపిస్వభావతః
నికషేహేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యంకేవలానీతిః । శౌర్యంశ్వాపదచేష్టితం
అతఃసిద్ధింసమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేషసః॥ ౪౭

నతస్యమండలేరాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవవివస్వతః॥ ౪౮

అయ్యయోధ్యను దేవాలయంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁబొంగి
విగ్రహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । మన్నపురనుగ్రహించిరి ♦ యర్థుఁడగుట॥
ప్రభువరేణ్యుని యభిషేక ♦ వారివేళ । నైనగడిచేసె పైనారు ♦ నంతలోనె
యమ్మహామహా దుస్సహ ♦ మైనకోర్క । మర్ధిగమ్మునం బె మహాద్భుతముగ॥ ౩౭

మాన్యుఁడైననసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
కలిసియుండఁగ నీధరా ♦ తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండు నెద్ది॥ ౩౮

ధర్మచరులకుసఖుఁడైన ♦ ధరణీశ్వరుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వివాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయముదీర్చు । యప్రమత్తతఁబ్రతిదిన ♦ మగయు చుండు॥

మంచిమానసములచేత ♦ మనసిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కు ♦ లన్నిగూడ
సలిపెనృపుఁడు ధర్మోన్మత్త ♦ ములుగ సంతో । గూర్మితోఁబ్రజ మేలునే ♦ కోరువాఁడు॥

గ్రామములోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టిప్రజలీ నృపాలుపాల
నాతిశయమునఁబ్రబలిరి ♦ యంతకంతె । భాద్రపదమునవానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కనేకానికల్లఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదా ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁ జెకల్చిక్రమ్మఁ ♦ బోదుకొల్పు । నతనిప్రతభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ ♦ రుద్ధగాణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి ♦ యున్నఁగాడ । నతనిమదికింతయును గర్వ ♦ మంటదయ్యె॥

కీర్తివాఁడయ్యునానాఁడ ♦ గూర్మిఁజామ । ప్రజలలోపలనెలకొని ♦ పరనృపులకు
నచలుఁడైక్రాలుచుండెఁదా ♦ నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులుసమముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుండ్రుగా వునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యముఁడనయాత్మ ♦ యందయుండు । రిపులనార్వురమొదల నిర్జించిమించె॥

సిరి స్వభావమ్ముచేత నస్థిరయయయ్యు । దానగుణానుప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁదిగమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । జైఁడిగెలయుగగల్లున ♦ వఱలునట్లు॥ ౪౬

విక్రమములేనియానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమేనీతిలేకున్నఁ ♦ క్రౌర్యమగును
గానసీకెంటినింగూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

అభ్రములులేకవెల్గు న ♦ హస్కరుండు । గననిదెద్దియునుండని ♦ కరణిజగతి
నొక్కటియున్నపుఁడెఱుఁగని ♦ దుండడయ్యెఁ । జరులనెడుదీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మంత్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోఽపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోఽపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కందీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోఽపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోఽపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధేనచతేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోఽర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోఽన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోఽభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును జేయంగ ♦ నోడుదురు । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ♦ సంశయమ్ము । విడలి యాభూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గూడి ♦ ప్రభువు గుండు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ♦ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రుబలోపల ♦ మెలఁగునట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరిగోధకుఁడతఁడు ని♦ర్భయుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండెన భేద్య దు♦ర్గములగములు
మీటికరులను ద్రుంచు కం♦ఠీరవమ్ము । భయముచేఁ గాదుగద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభము నేకోరి యుప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసి యొనరించు నతని కా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనకవిఘ్నంబు గూఢంబు ♦ గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండు నరిపైరు ♦ కరణి సతము॥ ౫౩

ఎంతవృద్ధిని గాంచిన ♦ నించుకేని । దుష్టపథమునఁ జొరఁడు ని♦ర్దోషియతఁడు
అబ్ధిలోపల సరిల్లు ♦ నట్టి జలము । సౌఖ్యముఖములఁ గాక వే♦ఱెట్లు చనును॥ ౫౪

పరిజనోనిత శాంతిని ♦ ప్రభువరుండు । తత్క్షణమ దండించి వేయఁగా♦దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగను వలసిన♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమును జేయుఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడు జనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదండెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబు గల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్ప నెపుడైనఁ ♦ జనుటఁ గలదె॥

కాంచు సమముగ ధర్మార్థ ♦ కామములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచే ధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౭

క్షీణవశమన్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁజేయుదురున్నతి ♦ నున్నఁగీడు
గాన నే భూమిపతి మిత్ర♦ గణము నెల్ల । మధ్యదశయందు నుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౮

స్వపరశక్త్యాదులును బలా ♦ బలము లెల్ల । నవనిపాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసి యరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బవరమునకు । వెడలుఁ గాఁడేని యతని ను♦పేక్ష సేయు॥ ౫౯

సిరులుగలవాఁడె భువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు ధనమును గూర్చె న♦త్యంతముగను
నీరముల చేత నెంతయుఁ ♦ నిండియుండు । మేఘమును వానకోయిల ♦ మెచ్చుఁగాదె॥ ౬౦

రిపుల కార్యాళిఁ దెలియుమమ్మ ♦ నృపవరుండు । తన పనుల నెల్ల నెఱవేర్చు ♦ కొనుచునుండు
మర్మములెఱిఁగి శత్రుల ♦ మనుషుఁడు । దాఁచి మెలఁకువ నాత్మ రం♦ధ్రములనెల్ల॥ ౬౧

పితా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాద ప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞేఽపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజేఽభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోఽపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తావివ క్షయీ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౭౨

స్తూయమానః స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాం చక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౭౪

అస్త్రముల నేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచిన తన సైన్య ♦ తతికిఁ దనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ గలఁపకుండె । నింద్రియములోర్చినట్టి మ♦హీంద్రమౌళి॥ ౬౨

సర్వగుణమణికగణి స♦సాధ్యమయ్యె । నతనికీర్తిత్రయం బరి ♦ కపహరింప
నతఁడు శత్రులముష్విశ ♦ మైనశక్తి । లాఁగెనిను మును గాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రుగ్రులనుమందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను నేలి కానను ♦ లందువలెనె । రూపగలయందు నూతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులగట్టించి దుష్టాత♦స్కరులనుండి । తపముగట్టించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
వర్ణముల నాశ్రమమ్ముల ♦ వారినుండి । యధిపుఁడాఱవభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచిబహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని క్షే♦త్రములనుండి
గజములదేభమ్ములనుగని ♦ వనులనుండి । క్షితియతనిగట్టు కర్థమా ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱు మోములవానికి♦ దైనశూరుఁ । డతఁడు సాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపు నేరుపుగడియించి ♦ కొని చెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థములపఱకు
నడ్డులేకుండఁగొలిపి య♦వ్యాజనిధవుఁడు । పొందెవానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమేసల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతని వరియించె నభిసార ♦ కానుగతిని । వీరునెవరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమముచేత శత్రువుల్ ♦ విఱిగియుంట । గణమెదుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరుపొసఁగని ♦ మాడ్కిఁ దోఁప॥ ౭౦

పెరుగుచుండు వెండు దస్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియునునవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడునువృద్ధివారినే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగని దారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యర్థులైనట్టి విద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనె దాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే♦ఘములకరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుతన్నుఁ । బొగడ నాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించు మన్నట్టి ♦ యరులనలన । నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనమ్ముచేత దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే♦జమునఁ జేసి
యపుడు పుట్టిన సూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజలనిగతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందో రగతయః పద్మే । సూర్యస్యకుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరం॥ ౭౫

పరాభిసంధానపరం । యద్యప్యస్యవిచేష్టితం
జిగీషో రశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవతత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవదేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజాబభూవసః॥ ౭౭

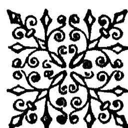
పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రైః । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః సతథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్యధనదస్యచ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టి ర్నియమితగదోద్రేక వృత్తిర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణేనౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా
వతిథివర్ణనో నామ సప్తదశఃసర్గః

ందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజొరవు । అర్కకిరణములకబ్జ ♦ యందుఁజొరవు
నియోగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందునఁజొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౨౫

ప్వమేధంబులకై జయ ♦ యాత్రవెడలు । సర్వపతియొసరించు సు♦ద్యోగమెల్లఁ
గలుఁచిఁచుటకొరకై నఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౨౬

ద్రమలచూ ప్రమూర్ధానఁ ♦ బనుచనట్లు । తేజమసనాఁడునాట నఁ♦ద్దిల్లనతఁడు
పతులకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిలిన । యింద్రుకైవడి రాజరా♦జేంద్రుఁడరయ॥ ౨౭

ంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం♦చయమునందు
ప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజవల్కవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

తములదూరముగఁబెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభునిరునిశాసనస్థమా ♦ వసువులెల్ల
ంచభక్తినిశిరసా వ♦హించిరెపుడు । నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్ర♦హించునట్లు॥ ౨౮

ప్వమేధాంతమందు స♦య్యాతిథిస్సృపతి । దక్షిణలబుత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
త్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౩౦

సురపతివర్షముఁగురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిన్
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వపైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౩౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

—:o:—

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహు ర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరు వీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా
సువృష్టియోగా దివజీవలోకః । సస్యేన సంపత్తి ఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామార్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యో నడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరై ర్గీతయశాః స లేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మివప్రజానాం॥ ౬

తస్మై విసృజ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేన ద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా । యం పుండరీకాక్ష మివశ్రితా శ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

—:౦:—

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాత । యందుఁ గాంచెనుజితవైరి ♦ యతిథినుతుని
ఘనబలంబుననిషధాద్రి ♦ కంటెఁదీసి । పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ ♦ బొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్విజనుల । నేలఁజాలుకుమారుని ♦ నృపతిచూచి
యవ్వృష్టిఫలోన్ముఖ ♦ మైనపైరు । గాంచిపొంగెడుప్రజయట్లు ♦ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిరమ్ము శ♦బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతునికొసఁగి రా♦జ్యంబునతిథి
కుముదములవలెనెంతయుఁ ♦ విమలములగు । కర్మములఁగన్నయట్టి స్వ♦ర్గమ్ము నెక్కె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు లో♦కైకవీరుఁ
డైనకుశపౌత్రుఁడేలె నే♦కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ♦ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ♦ నతనినుతుఁడు । నలినముఖుఁడగ్నితేజుఁడు ♦ నలుఁడు దాల్చి
కసవు నేలుగజమ్ముట్లు ♦ కసిమసంగి । పరబలమ్ములమర్దించి ♦ నఱలెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబుకీర్తించు ♦ కీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ ♦ గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లుప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని । నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం♦దనుఁడు గాంచె॥

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమిపేరిరేప తేళ్లతో ♦ మెసలఁజనియె । దేహబంధము మఱిరాక ♦ తీఱిపోవ॥ ౬

నృపగజాళికిఁదాఁ బుండ ♦ రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడునభునకుఁ ♦ బుట్టనతనిఁ
బుండరీకముగొని సిరి ♦ పుండరీక । నయనుఁజేరెడుగతిఁజేరె ♦ నభుని పిదప॥ ౭

క్షేమమొనరింప దక్షు నా♦క్షేమధన్వ । క్షమకుఁగుమరగుపుత్రుని ♦ క్షమను నునిచి
మొకపైవోనట్టివిలుదాల్పు ♦ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడువనిఁ దప ♦ మాచరించె॥ ౮

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపి దేవప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాదినామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధనతత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ స యథైవ తేన
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన । స తేన పిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మసమే చిరోత్థాం । ఆత్మోద్భవే వర్ణచతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైకనిధిర్గుణానాం । జగామ యజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీ సుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వవాసినాం ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్ గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ స గాం సమగ్రాం । అహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యో హీనసంసర్గపరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః స చానంతరమంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశశ్చతురో బభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయం తదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వాజ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిల పారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్టవిశాలవక్షః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్నమనిందితాత్మా । కృత్వా యువానం యువరాజమేవ
సుఖాని సోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞాముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తం రాగబంధిష్వవితృప్తమేవ । భోగేషు సౌభాగ్యవిశేషభోగ్యం
విలాసినీనామరతిక్షమాపి । జరా వృథా మత్సరిణీ జహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గతనామధేయ । స్తస్యాయథార్థోన్నతనాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకరభూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిల వజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణమర్ణవాంతా
ఉత్ఖాతశత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారైరుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదటదేవపదంబును ♦ గుదవనీక । శక్రుఁ డొప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రధూర్తయా ♦ నగసముండు । ఘనయుఁ డైహాల్చె శ్రేమధ♦న్వానకు నంత॥

ఎంతయునుభక్తి సేవించు ♦ నీతని చేసి । యింద్రితోఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతని చేత । నితఁడు పుష్యుండనుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥

యాజియగు లైకనిధియయి ♦ యలరుచుండ్రి । తనసముండగుతనయు పైఁ ♦ దానుసిరముఁ
దాల్చియుండిన సద్గుసం♦తానభగముఁ । బట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమగుగ । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడు గానుండె ♦ దనరిన ♦ మృగము లైన । వశములగుఁ గాదె తియ్యని♦ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య్య♦హీనగుండు । పడుచువాఁడయ్యు వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టుపడక
పరిబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడు వాఁడయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౪

తండ్రిచనపూర్వయజ్ఞుఁడు ♦ దశముఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁ దానధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భూమికడిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరిహరుఁడనందుసగరాక ♦ యాత్రచనిన । నమ్మహాలక్ష్మిననుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్రు
నాత్మనిగ్రహసత్ని బారి ♦ యాపరిగిరిని । గెల్చునాపారియాతురిఁ ♦ గొల్చెఁదమిని॥ ౧౬

అతఁడు గాంచెను శిలుఁడను ♦ సుగుణహితుని । రాపలకపంటి పేరు టు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశరగముల గల్చియుఁ ♦ బోగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౭

అమలమతితండ్రిగాఢచే ♦ సమరుకొనిరు । నుంచియువరాజపదమున ♦ నొందెనుఖము
నృపతిస్తోత్రంబు బందీల ♦ స్తుతిపట్లు । బంధకముగాదెసౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృప్తిగనక । సోయగముచేతనింకను ♦ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌనృపుమత్సగ ♦ మునసుభృధగఁ । దానుగొంపోరె భోగింప ♦ లేనిమదిమి॥ ౧౯

శిలునకునాభుఁడుదయించి ♦ పోలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁ బంకజ♦నాభుఁబోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె। ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రనా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబుబనరాన ♦ వజ్రఘోష
మమరవజ్రికగమ్మ్రతే ♦ యందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులనుద్రుంచుశంఖణు ♦ నతనిపుత్రుఁ
గంధర్వుఁ తమాధాత్రి ♦ భిక్షులఁగన్న । వమఁలగత్నాలికాన్కగాఁ ♦ బెట్టికొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటేషూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదోయం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేనక్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరా మాత్మజమూర్తి రాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషాం మసహ్యః సుతరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలోభూత్॥ ౨౫

పితా పితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖానిలిప్సుః
రాజానమాజాను విలంబిబాహుం । కృత్వాకృతీవల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతోభూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । స బ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాదాయ నిజేధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవస్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభేపిపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతిశాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసిప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ 30

వంశస్థితిం వంశకరేణతేన । సంభావ్యభావీ ససఖామఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ 3౧

తస్యప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాంతిథౌ పుష్యమసూతపత్నీ
తస్మిన్నపుష్య న్నుదితేసమగ్రాం । పుష్టింజనాః పుష్య ఇవద్వితీయే॥ 3౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్యసూనౌ । మనీషిణే జైమినయేర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్యయోగ । మజన్మనేకల్పత జన్మభీరుః॥ 33

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయ సిసత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సంనమతామరీణాం॥ 3౪

సుతేశిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనేసః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ 3౫

అష్టాదశాశ్వాసము.

అతఁడంతంబుగన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వినులఁ గంటినుండరుఁ ♦ డతనికొమరుఁ
డందెజనకునిరాజ్యంబు ♦ నధిపతటెని । నశ్వబలమిడ వృషితాశ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

అతనితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్ప । విశ్వమును భరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసురూపమెయ్యై పొల్చు ♦ తనయుఁడబ్బె॥

అతనికినయజ్ఞానకు హిరణ్య♦ణ్యాత్కువైరి । యంశమొప్పహిరణ్యనా ♦ భాఖ్యుఁడొదవ
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ♦ సృత్కులకు । వాతమునుగూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతిఋణంబుదీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియాజానుబాహుఁడౌ ♦ తనయునృపుగ
నిలిపికుదిమిని వల్కల♦ములనుదాల్చె । సంతతానందమునుగోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చె హిరణ్యనా♦భాంకనృపతి
చందురునివలెఁగనులకు ♦ విందొనర్చు । నారసునిగాంచెఁగౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁదనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడుబ్రహ్మిష్ఠుఁడనుతన ♦ యాత్మజాతు
బహ్మవిదునుంచితనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోపలనైక్య భా♦వంబునడసె॥ ౨౮

అతఁడునుపుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూపయైశాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిప్రజలెల్లఁ ♦ గాంచిసుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవనుయోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ♦ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడనుపుత్రుఁడంబుజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బాత్రవంతులకగ్రగానఁ ♦ బొడలఁజేసె॥ ౩౦

తృష్ణనుజయించిమునుముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనునున్నయాతఁడు ♦ పుత్త్రిచేతఁ
దిరముకులమనిమూఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దే♦వత్వమందె॥ ౩౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁబుష్యరాగంబు ♦ కంటెమించు
పుష్యునింగనెనాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడునుతురాజ్య ♦ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె న♦జన్మపదవి॥ ౩౩

అంతఁబుష్యునిపుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధ్రువసముండైనధ్రువసంధి ♦ యవనినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నతరిపులసంధిధ్రువమయి ♦ సతము వెలిఁగె॥

మృగయనుఁడానృసింహుఁడు ♦ వృతినిగాంచె । వేఁటలోనమృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దగ్ధతరువాతిశశియట్లు ♦ దగ్ధనీయుఁ । డగునుదర్శనుపుత్రు బా♦ల్యంబునందె॥ ౩౫

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతు మేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శాబైక సింహేన చకాననేన
రఘోః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహిన్వృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియాంత । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోలలోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివిరేఁగ ♦ ననదగ్గైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుఁగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ పఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి స♦ఖంబుకరణి । హరికిశోరమె సూఁడెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెఱ్ఱకాలు స♦రమ్ముగీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి॥ ౩౭

ఆతఁడుకిరీటముసుదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । మీఁదఁదోఁపదె దిశల వ్యా♦పించునట్లు॥ ౩౮

సాదినస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కి రాజపథమ్మున ♦ నృపతి వెడల
నాతఁడాఁ తీండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండుతోఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతిపర్థిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ కాళ్లుమండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాతి ♦ పైఁడిపావ । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చాయమకుటాల తోఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైనను గాంతులఁ ♦ జిమ్ముమంట । నీలమునువాటరే మహా♦నీలమునుచు
శిశువైయెనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టుతోఁగూడి ♦ పరిధవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మురికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుమించుమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషలైననుగట్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుఁగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । దనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండఁ న♦క్షమ్మునంచుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనొయనంగ
నాతపత్రంపునీడయుఁ ♦ వ్యాజముగను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గ్లానియట్టి । గుణకిణంబులగుఋతులు ♦ గొనవియట్టి
కత్తిపిడిఱుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేవలం గచ్ఛతి తస్యకాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యాగుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

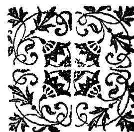
సపూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశ కరోగురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహవిద్యాః ప్రకృతీశ్చపిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూహ్యస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధచూడోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రేషు వినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం సప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యోదూతి సందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్యయూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసుగడచినకొలఁదిని ♦ వసుమతీశు । నంగములెగాక సూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజలనెంతయుసంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ వ♦ర్ధిలఁగఁజొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ♦ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె॥ ౫౦

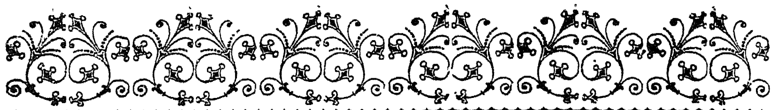
పైశరీరమునొకయింత ♦ పఱపివుంచి । యొడమతోడవంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
యిడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ♦ గఱచివిభుఁడు॥

సీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజవృక్ష, మందుఁగల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, గూఢమూలపదంబు ♦ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ రమ్యయశుఁడు । దర్శనీయుఁడువిభుఁడు సు♦దర్శనుండు॥ ౫౧

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచిలిఖియించి, భూపునకన్విందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వానకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతునురాజు ♦ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరిణయముగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పుడుమహీఁడు
మున్నెకైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౨

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదేతనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోఽధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోఽభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధికర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోఽనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అగ్నిసమ తేజమునఁబోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేకమొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చిచేరె నై♦మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలముచేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహములచేసౌధ ♦ వాసములను । మఱచితపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతనతండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁగాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసంగెఁగానఁగష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్యమేలుటయందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥ 3

తనకుఁబ్రోచిత రాజ్యపా♦లనముసల్పి । స్వయముగాఁగొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్బడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును । దనదునవయౌవనంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడిక్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుఠీవితో ♦ నలరఁజొచ్చెఁ । దనరనగరునసతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలనియట్టియా ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందెకడపె న ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకమౌప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలిమోమాట ♦ జనులుగోరు । దర్శనంబియ్యనొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమునుజాచి చూపుగ♦వాక్షమందు । నదియెదర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ । నెంతయుసురమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమునుబోలుచుండు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతిభక్తిమ్రొక్కి య♦ర్పించెసేవ॥ ౮

కాంతలవిలాసచతుల పాం♦గౌరుచనుల । చేతఁగలఁగిచలించు కం♦జాతములను
లోనసురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు । దీర్ఘికలఁబ్రౌఢమదనుండు ♦ దేలెఁగేళి॥ ౯

తత్ర సేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహః । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతురశూన్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాప సః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినో వచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉజ్ఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్ । సోదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుకచల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనశో ♦ చానలచట । నధికమోహంబు గొల్పి ర♦మ్యావనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనసుఁగొల్పు । పానభూమినిఁబ్రియులతోఁ ♦ బ్రభుఁడుసొచ్చె
బాగుగావికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలుగోరనేకత ♦ మందునొసఁగ । నతఁడుపకారియైన ము♦ఖాసనంబు
వకుళిమట్టులుదానును ♦ వాంఛఁగోరె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమునుదాముగ్రీడించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమెపీడ వా ♦ తేనితోడను
విమలహృద్యరసంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములుహారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయుమనోహరముగ వా♦యించివీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడెతప్ప । నాటకస్త్రియలుఁగొల్పె ♦ నతఁడులజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁగొల్పెడునాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటఁజెరిగినతిలకంబు ♦ చెలఁగుసతుల
మోములను బ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేహధనపతులనుమించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొస్వయమొతాఁ ♦ బడసినట్టి । తృప్తతలేందుప్రని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టురాణులు ♦ దన్నుఁజేర॥ ౧౬

ప్రియులవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడువడసె । చిగురువోల్ వారిమునిఁవ్రేలి♦చేతివెఱపు
బొమలువిఱిచినపక్రిత ♦ నమరుచూపు । తఱచువెఁలనూళ్ళచేతి బం♦ధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికినిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుకదూతికచూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించిప్రియురాండ్రు ♦ తఱుమనాడు । విరహవాక్యంబులనువిను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతిదాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమినేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపెవారలప్రాయముమఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమటచేవ్రేళులనుజారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతిమమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకునుండిమన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యత్నసంబులమిషచేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁదెచ్చికృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁబ్రసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొనఁగనెంచి । నచ్చివేఁకువకేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు.
భోగమునుదెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియెరేపెను వారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడుకలలోనసవతుల ♦ పేరులెత్త । నతనినిఁదలించివైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁబరుండికన్నీరు ♦ విడిచిసెజ్జ । విఱిచివైచిరికంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

స్త్రక్పత్రపుష్ప శయనాల్లతాగృహా । సేత్యమాత్రికృత చూర్ణదర్పణః
అన్వభూత్పరిజనాంగ నారతం । సోపరోధ భయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తేమయా । ప్రాప్యభాగ్య మపితస్యకాంక్ష్య తే
లోలుపంబత మనోమమేతితం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణ బభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్న మేఖలమలక్తకాంకితం
ఉత్థితస్యశయనం విలాసిన । స్తస్యవిభ్రమకతాన్యపాన్యణోత్॥ ౨౫

సస్వయంచరణ రాగమాదధే । యోషితాంనచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితాధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగదర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠ సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయావధూ । ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకారసః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్తపాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్యదర్పణ తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథాయువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ ౩౦

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసే తిరురుధుః కచగ్రహైః॥ ౩౧

తస్యనిర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ ౩౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతిచకృషుస్తమంగనాః॥ ౩౩

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పరోదివాశయః॥ ౩౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్తంవిజిహ్మనయనావ్యలోభయన్॥ ౩౫

దూతికలుచూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతిసరిగి । తీర్చియుండినవిరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోఁ సల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచేమేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితిఁ నన్నుఁ బ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యీమె భాగ్యమెనాకును ♦ నబ్బనిమ్ము
మదియునదెకోరెనంచని ♦ మగుపలఁ డ్రదు । తప్పువేళ్లనుబిలుచు నా ♦ తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబు చెదరిన ♦ యాలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడులేచినపానుపే ♦ యతనివైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁ దానెపాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చుసతనికిమదిదానఁ ♦ గడురదయ్యె
నంశుకముజారి మేఖల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకుదృష్టిమాటికిఁ ♦ బఱచుచుంట॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుండవెన్కకు ♦ మోవిఁద్రిప్ప । పోకముడిపిప్పహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబుగోర్కికి ♦ విఘ్నమిడియు । నతనికామాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దముననుపభోగ చి ♦ హ్నములఁజూచు । చెలువలకువెన్క నేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నప్పుప్రతిబింబమునఁజూపి ♦ నానచేత । వారుదలవంచుకొనఁజేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁడెడఁబాయసెంచి ని ♦ శాంతమందుఁ । దల్పమునువీడఁబ్రియురాండ్రు ♦ తన్నుప్రాలు
కంఠమునుమృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దువేఁడిరిపాదాగ్రి ♦ ములనునిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళియనిరెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్టులుపడుచుఁ జేఁ ♦ డలరలేదు
శకుప్రమించెడురాజ వే ♦ పంబతోడ । నద్దమునబింబితంబైన ♦ యప్పుడకూడ॥ ౩౦

ఆప్తుకార్యంబుపేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోవఁగఁదమకింపఁ ♦ జేరిప్రియలు
నీవుపరువెత్తుమిషలోని ♦ నిజముదెలిసె । నిలుశఠుఁడయంచుసిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతనిరతిపీడనెంతయు ♦ నలసిసతులు । కౌఁగిలింతనెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్లచేడుల్చి ♦ విప్పటురమ । నందు నిద్రనుజెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగరాత్రిఁబ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతినిదూతికలచేత ♦ సకియతెలిసిఁ
ముందుగానేగికాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటిననిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమనుచంద్రి ♦ కాంతినలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటనుహాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజురంజిల్లెఁగుముదా క ♦ రంబువోలె॥ ౩౪

వేణవ్రను బంటినొక్కుల ♦ వైదపీనునిచి । గోటినొక్కులతోడమీఁదఁ ♦ గూర్చివీణెఁ
గప్టమునరెండుశిల్పముల్ ♦ గఱచుసతుల । కుటిలదృష్టులునృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వవచనాశ్రియం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయదర్శయన్
సప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహమిత్రసన్నిధౌ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజ । స్తస్యనీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చశయనే పరాఙ్ముఖీః । ర్నానునేతు మబలాః సతత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తావివృత్య విశతీర్భుజాంతరం॥ ౩౮

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనా సఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం సచంద్రికాం॥ ౩౯

సైకతంచ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివహంస మేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్త హేమరశనైస్త మేకతః
జహ్రురాగ్రథన మోక్షలోలుపం । హైమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్యసర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయోయయుః॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్యచూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర విధూతవిగ్రహా । స్తందురుత్సహ వియోగమంగనాః॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాపబాహుభిః॥ ౪౪

తంపయోధర నిషిక్త చందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః॥ ౪౫

యత్సభగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేనతస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖానినిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః సపార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥ ౪౭

తంప్రమత్త మపినప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥ ౪౮

అంగహారాంగికాభినయములతోడ ♦ యభినయమ్ము । నటినటులకు నంతరంగమ్ము ♦ నందుఁ జేర్చి
చిత్రముగ శిల్పులందుఁ దఱ ♦ స్ఫురింపఁ జేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

భుజములను మద్దెల లెల్ల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుష్పాదిపూత యం♦గమునఁ బొదల
నాటకములను జెప్ప కి♦రాతులందుఁ । గొలిచెనలిపెను పద్వర్ష♦కాలమందు॥ ౩౯

ఊరుములకునుఱ్ఱి వాఁగులే ♦ యురగములఁ జేరఁ । బచ్చి టక్కరి యాలుక చేఁ ♦ బడక యందుఁ
బైడి మొక్క మువెట్టి సంజీవ ♦ కిరియముల సరుల । ననునయింపంగ ద్వాగపడఁ ♦ డవనిజాభుఁడు॥

రాత్రులను గూడి కాంతిక ♦ రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజుసుకశాంత నమగన్న ♦ శరిమయుఁ దొలఁచు । ఘనరహితను భ్ర చంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుక దిబ్బలు పేరుఁ గుల్లై ♦ యింపు నింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యందు నొందఁ
దనప్రియులఁ బోలు సరయూ ప ♦ ఘాణి ఘనుఁడు । గాంచె మేడలసౌధాగ్ర ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమ మేఘాలు ♦ లగరుధూప । వాసనలుఁ గ్రమ్మ యగ్మ్మర ♦ ధ్వనులు నిగుడఁ
గాలముల హేమంతవసనముల్ ♦ గట్టి కొన్న । వానికనుమున్న యెంత యు ♦ హర్షమిడెరి॥ ౪౧

గాలి తేనెగొన్నట్టి సరసి ♦ గదులయందు । నిలిచి వెలిఁగెడు దీపముల్ ♦ నేత్రములుఁగ
మరుని శిశిరకేళిగని హే♦మంత రాత్రు । లసనికృత్యమ్ములకు సాక్షు ♦ లై చెలంగ॥ ౪౨

నక్షత్రపు గాలిచేరఁ జూ♦తను చిగిర్చి । పూమాటను జూచియతనితోఁ ♦ బోలఁ దలంచఁ
బోలయాలుక మాని స్నేహంబు ♦ బూనిరింక । నోర్వ సాధ్యంబు గాదు వి♦యోగమందు॥ ౪౩

తాఁగుమంచా నను జిగిలఁ ♦ దోడను జేర్చి । యందు నాతఁడు సేనకు ♦ లూదియూచి
నీడఁ గ్రాలు సకీశాప ♦ భీతిమిసుచు । బడసెఁ గౌఁగిలి నెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనముల మజాదు నందన ♦ చర్చఁ గూర్చి । ముత్తెములనొప్పు భూషణ ♦ ములను దాల్చి
మొలలు మణి మేఖలలు వేసి ♦ వెలఁగుచుండ । స్వామిఁ గొల్చిరి గ్రీష్మ వే♦షములఁ బ్రియలు॥

పాటలీపుష్పములు నెత్తి♦సలుపుఁ బడిన । మావిచిగురుల చేతనై ♦ మద్యమాన
మధుపునోయినఁ గృశియించు ♦ మదనుఁ డంత । వశనిలోనాత్మ భావంబు♦నందెమగల॥ ౪౬

మన్మథ క్రీడా గుణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించు మదిష యసౌ♦ఖ్యములనిట్టు
లితఁడు కార్యమ్ములను మాని ♦ యొప్పు నెల్లఁ । గడపెఁ దల్లభ గుణంబు లం♦గమునఁ దాల్చి॥ ౪౭

వ్యసన పరుఁడయ్యు నతని ప్ర♦భావమునను । బరిభవింపంగ లేరైరి ♦ పరులు నృపులు
కాని గతి రాగజనిత రో♦గమున నతఁడు । సుఖసాధనశశిమలెఁ ♦ దఱుఁగఁ జొచ్చె॥ ౪౮

దృష్టదోషమపి తన్నసోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే॥ ౪౯

తస్యపాండు వదనాల్ప భూషణా । సావలంబగమనా మృదుస్వనా
రాజయక్ష్మ పరిహాణిరాయయౌ । కామయాన సమవస్థయా తులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమ కళాస్థితేందునా । పంకశేష మివఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞి తత్కుల మభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషు పార్థివః । కర్మ సాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘ శంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోఽపిసన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇవవాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతు విదాపురోధసా
రోగశాంతిమపదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతే శిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతి ముఖ్యసంగ్రహై, । రాశుతస్య సహధర్మచారిణీ
సాధుదృష్ట శుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యత నరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధ నరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేక విధినాశిశిరేణగర్భః॥ ౫౬

తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివనభో బీజముష్టిందధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారోనామైకోనవింశస్సర్గః.

వినఁడు వైద్యులమాటలు ♦ గనఁడు కీడు । మద్యపానితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువాటిలింప ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯
మోము తెలుపెక్క భూషణ ♦ ములు నగలఁగ । నడిరేయమున్ మ్రొక్కఁ జెరలచే ♦ నడపునెగ్గి
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁ దోఁచు ♦ చూడఁజూడ॥ ౫౦
అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్లు । లదుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
పట్టికొడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకగణి । రఘుకులంబుండె క్షయయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥
అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨
కాంతలెందఱశోకార్తను ♦ గాంతుఁడవుర్వ్య । నమలమా సంతుగాంచున ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩
ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరసిధులఁ
దలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతివిపన॥ ౫౪
ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిపూంచె॥ ౫౫
నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికినయామె ♦ గర్భమ్ముపిడపఁ
గనకకలశోద్గతాభి ♦ షేకప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬

సీ॥ పృథ్వీగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుశాస్త్రమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
ప్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్గులుగగ ♦ గర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు సింహ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులో కీర్తితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రివిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
సర్వ్వేఁడనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదదాజ్ఞ లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

26672
25.3.13

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వా	గత్వా
౩	౩౫	?శిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పతుత్యై	ప్రత్యుత్యై
,,	౫౨	మృగై	మృగై
౬	౭౫	ధ్యాతైః	ధ్యాతైః
౧౦	౧౧	సఖాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృపా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్య
౧౧	౨౪	మను	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౬	అ?గైన	అఘైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	స్యాసాయే	స్యాపాయే
౧౮	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౭	౨౮	వ_నా	వర్తినా
,,	౨౯	ద్వీపశ్చ	ద్వీపశ్చ
౧౯	౩౭	మన	మప
౨౦	౫౧	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్రిణాం	పత్రిణాం
౨౪	౨౮	యాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదా	జనపదాన్
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్నా
,,	౪౭	మపిః	మపి
౨౮	౬౨	గ్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	గ్నానం	గ్నానం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూ రేః	మూ ర్తేః
౪౪	౨౪	ర్పిత్వ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వాయ	త్వాయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౮౭	పతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాథాస్త్వ్యం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్తౌ	ర్థవ్యాపౌ
౭౪	౮౫	ర్ష్నిదాం	ర్ష్నిదా
౭౬	౨	కుతే	కుతే
౭౭	౨౨	యస్మ	యస్మాత్
౭౯	౩౮	దుహితు	దుహిత్రు
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౮౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మీ
౮౭	౩౮	శూర్ప	శూర్ప
౮౮	౫౨	రాష్ట్రానాం	రాష్ట్రానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్యే	మేఘస్యే
,,	౮౭	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౭	విమావ	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భిర
౯౬	౪౨	వ్యాజార్ఘ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బంద్దైః	బద్ధైః
౧౦౨	౨౭	పపశ్చ	పపశ్చ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	ట్ష	ష్ట
౧౦౮	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	ఐర్జ	ఐర్జ్య
౧౧౭	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాజ్ఞ	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	ననకాం	నకాం
,,	౫౮	రోదైః	రోత్రై
,,	౫౯	తద్భధ్న	తద్బధ్న
౧౨౨	౬౩	పరీని	పరీత్ని
,,	౬౭	కులితో	కులితోః
౧౨౩	౭౬	వాగే	నాగే
,,	౮౧	తె)	తై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్త్రదై	స్త్రథై
౧౩౪	౨౩	వ్రూషిత	వ్యూష్యిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పరిత్యబై	పరిత్యబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౮	రాజఋషి	రాచఋషి
౮	౯౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథమున	పదమున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ	పూజ్య
,,	౬	సర్వతి	సరస్వతి
,,	౯	గుణమల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౮	జేర్చి	బేర్చి
	౪౮	నయ్యో	నయ్యో
	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
	౫౪	సంహార	సంచార
	౫౯	చిహ్నాలు	చిహ్నముల్
౨౭	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
,,	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
౨౯	౧౦	నేర్చి	నేర్పి
,,	౧౫	శిష్టుఁడౌ	శిష్టుఁడౌ
,,	౧౮	అనుమ	అనుచు

పుట	పఙ్క్తము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానుకగల
౩౫	౬౭	పద్మ్మఖి	స్వహ్మ్మఖి
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుబచే	పాడుటచే
౩౯	౨౦	నెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౪	ంభోరు	మగుపరో
౪౧	౪౧	యమవు	యమపు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౬౨	నాకిని	నాకినా
౪౪	౭౫	నేలమండ	నేలుమండ
,,	,,	చూము	చాము
,,	౭౮	పంపమందు	పంపమునను
౪౬	౧	పగిచిని	పగిదిని
,,	౭	పఱిచె	పఱచె
౪౭	౧౩	సంరణంబు	సంచరణంబు
౫౧	౭	ఒరుసం	ఒరుసొప్పుగూర్ప
౫౨	౬	పశము	పసుపు
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘవులను	రాఘవునిం
౫౪	౩౩	ధరణి	ధరణి
,,	౩౫	నమతి	యామమతి
౫౫	౪౪	నక్కటకట	నక్కటకట
౫౭	౬౭	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కర్మల	కర్మల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిడినఖ	నిడిననఖ
౬౯	౧౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యాయాయి	మాయాయి
౭౮	౨౬	దీని	దీసి
,,	౩౧	మాళి	మాని
౮[illegible]	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బొటచేత	బొట్లచేత
౮౯	౭౧	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్యా	గుణరమ్యా
౯౪	౧౦	యింతిరో	రెయింతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెరుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రిమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	ఇగల	మరల
,,	౪౭	మోహటు	పక్రిమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయుం
౧౧౩	౭౧	తనయము లేనీకటంచు	వినుమునీ సుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కొర్కికి	కోర్కికి

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౯	౨౪	గోల్ప్వ	గొల్ప్వ
౧౨౭	౩౫	ప్రేతిచే	ప్రీతిచే
౧౩౧	౮౧	గూర్చ్ఁగోశము	గూర్చికోశము
౧౩౫	౪౭	తేచి	వేచి
౧౪౧	౫౨	వేఁడు	ఱేఁడు
,,	౫౭	లాోకుల	లోకుల

సూచన పలుచోట్ల నెఱసున్న కఱసున్న పదములయు 'వ' కారమంటకపోవుటయుఁ బటస్థించినది. చదువరు లాయాచోట్ల గమనించి సవరించుకొందురుగాక.